

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL MEDYADA BEDEN OLUMLAMA
HAREKETİNİN BİYOPOLİTİKA KAVRAMI
AÇISINDAN İNCELENMESİ:
BEDENOLUMLAMA.WORDPRESS.COM
ÖRNEĞİ**

**Dilan AYIRKAN
2501171715**

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nilüfer TİMİŞİ NALÇAOĞLU

İSTANBUL – 2022

ÖZ

**SOSYAL MEDYADA BEDEN OLUMLAMA HAREKETİNİN
BİYOPOLİTİKA KAVRAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ:
BEDENOLUMLAMA.WORDPRESS.COM ÖRNEĞİ**

DİLAN AYIRKAN

Tezde, beden üzerindeki iktidar müdahalelerini ve uygulamalarını tanımlamak için kullanılan biyopolitika kavramı bağlamında Beden Olumlama Hareketi incelenmiştir. Tezin amacı iktidar uygulamalarının direniş ve mücadele olanağı yarattığı perspektifinden hareketle Beden Olumlama Hareketi'nin etkilerini sorgulamaktır.

Hareketin Türkiye'deki internet sitesi olan ve kullanıcıların içerik üretebildiği www.bedenolumlama.wordpress.com adresindeki metinler analiz edilmiştir. Basit rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen 10 içerik MAXQDA 2022 veri analiz programı aracılığıyla nitel bir araştırma yöntemleri içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. 10 metinde kullanılan kavramların bağlamını sorgulamak içinse söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerikler, çalışmanın ana teması doğrultusunda belirlenen kavramlarla kodlanmış, elde edilen veriler görselleştirilerek yorumlanmıştır. İçerik ve söylem analizinin ardından elde edilen verilere göre Beden Olumlama Hareketi'nin savunucularının hareketi 'ideal beden', 'kadın', 'toplumsal cinsiyet', 'güzellik algıları', 'dayatma', 'özgürlük', 'eşitlik', 'hak' kavramları bağlamında tartıştıkları sonucu elde edilmiştir. Söz konusu bu bulgular sonucunda Beden Olumlama Hareketi'nin Türkiye'de eşitlik, özgürlük ve hak temaları etrafında tartışılması, hareketin savunucularına karşıt söylem alanı yarattığı sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden Olumlama Hareketi, Biyopolitika, İdeal Beden, Medya Söylemleri, Beden, Kadın

ABSTRACT

INVESTIGATION OF BODY POSITIVITY MOVEMENT IN SOCIAL MEDIA FROM THE PERSPECTIVE OF BIOPOLICY: EXAMPLE OF BEDENOLUMLAMA.WORDPRESS.COM

DİLAN AYIRKAN

In this thesis, body positivity movement is examined under the perspective of biopolitics for to describe power's interventions and enforcements on body. The aim of this thesis is to examine the effects of the Body Positivity Movement from the perspective of power's enforcements which creates the possibility of resistance and struggle. For the purposes of the thesis, the texts on the website of the movement in Turkey, where users can produce content, which is addressed as www.bedenolumlama.wordpress.com, have been analyzed. The 10 contents determined by the simple random sampling method were analyzed with the content analysis method, which is a qualitative research method, through the MAXQDA 2022 data analysis program. Discourse analysis method was used to question the context of the concepts used in 10 texts. The contents were coded with the concepts determined in line with the main theme of the study, the words in the contents were scanned, and the obtained data were visualized and interpreted. According to the data obtained after the analysis of the contents, it has been realised that the advocates of the Body Positivity Movement discuss the movement under the concepts of 'ideal body', 'woman', 'gender', 'perceptions of beauty', 'imposition', 'freedom', 'equality', 'rights'. As a result of these findings, the discussion of the Body Positivity Movement in Turkey around the themes of equality, freedom and rights led to the conclusion that the movement created an area of struggle and resistance for its advocates.

Keywords: Body Positivity Movement, Biopolitics, Ideal Body, Media Discourses, Body, Women

ÖNSÖZ

Bu tez, yaşamın her alanını kuşatan iktidar ilişkilerini anlamlandırmak ve bu iktidar ilişkilerine karşı yükselen sesleri analiz etmek ve yorumlamak perspektifi ile ele alınmıştır. Sosyal medyanın kullanım alanının genişlemesiyle birlikte belli bir hareketin ilkelerini benimseyen insanlar daha kolay bir araya gelebilmekte, deneyimlerini birbirleri ile paylaşabilmekte daha da önemlisi buralardan örgütlenerek yeni mücadele alanları yaratabilmektedirler. Bu bağlamda hakkında sosyal medya platformlarında içerik üretilen Beden Olumlama Hareketi, her beden tipini görünür kılmaya çalışarak ve ideal algıları yıkma hedefiyle incelenmeye değer bir alandır.

Bu konuyu anlamlandırma ve bir metin haline dökme sürecimde bana kıymetli bilgilerini sunan tez danışmanım Prof. Dr. Nilüfer Timisi Nalçaoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca yanımda olan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bana daima güvenen ve inanan, kendi ayakları üzerinde durmayı başaran kız çocukları büyüten canım annem Ayten Ayırkan ve canım babam Süleyman Ayırkan'a bugüne kadar yaptıkları her şey için teşekkür eder, sonsuz şükranlarımı sunarım.

Bu tez hayatının herhangi bir döneminde bedeni üzerinden zorbalığa uğramış, kendini üzgün ve değersiz hissetmiş herkese adanmıştır.

DİLAN AYIRKAN

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİYOPOLİTİKA KAVRAMI, LİTERATÜRDEKİ YERİ VE BEDENİN DENETİMİ

1.1 Tarih Sahnesinde Beden.....	6
1.2 Bedenin Sosyolojisi.....	9
1.3 Biyopolitika Kavramı.....	12
1.3.1 Tarihsel Açıdan Biyopolitika.....	13
1.4 Foucault'un Biyopolitikası.....	17
1.4.1 Foucault'ta İktidar ve Özne.....	17
1.4.2 Foucault'un Biyopolitika Kavramı.....	19
1.4.3 Biyopolitika ve Kadın.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN SÖYLEMLERİ ARACILIĞIYLA İDEALİZE DİLEN VE TÜKETİLEN BEDEN

2.1 Tüketim Kültürünün Odağındaki Beden.....	27
--	----

2.1.1 Tüketim Nesnesi Olarak Güzellik.....	33
2.2 Medyada İdeal Beden Söylemleri.....	34
2.2.1 Sosyal Medyada Beden Temsili.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDEN OLUMLAMA HAREKETİ VE BİYOPOLİTİKA İLE İLİŞKİSİ

3.1 Beden Olumlama Hareketinin Tarihsel ve Kavramsal Çerçevesi.....	45
3.2 Beden Olumlama Hareketi'nin Biyopolitika ile İlişkisi.....	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEDEN OLUMLAMA HAREKETİNİN BİR DİRENİŞ İMKANI OLARAK ANALİZİ

4.1 Araştırmanın Amacı.....	55
4.2 Araştırmanın Önemi.....	56
4.3 Araştırmanın Varsayımları ve Soruları	57
4.4 Araştırmanın Kapsamı	58
4.5 Araştırmanın Yöntemi	58
4.5.1 İçerik Analizi.....	59
4.5.2 Söylem Analizi.....	60
4.6 Bulgular.....	61
4.6.1 İçerik Analizi.....	61
4.6.1.1 Ana Temalar ve Kodlar	61
4.6.1.2 Kodların Dağılımı.....	63
4.6.1.3 Kelime ve Kod Bulutları.....	68
4.6.1.4 Kod Haritası ve Kod İlişkileri Tarayıcısı	71
4.6.1.5 Kodlamalar ve Metinler Arası İkili Vaka Modelleri	73
4.6.2 Söylem Analizi.....	78
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	102

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: İçeriklerin analizi için oluşturulan kod sistemi.....	60
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: Yazı türlerinin kodlara göre dağılımı.....	61
Şekil 4.2: Konu Edinilen Cinsiyet Kimliklerine İlişkin Kodların Dağılımı.....	62
Şekil 4.3: Karşı Geline Söylemlerde Alt Kodların Dağılımı.....	63
Şekil 4.4: Direniş ve Mücadele Temalı Söylemlerde Alt Kodların Dağılımı.....	66
Şekil 4.5: İncelenen Metinlerde En Sık Kullanılan Kelimelerin Bulutu.....	68
Şekil 4.6: En Sık Kodlanılan İfadeler Bulut.....	69
Şekil 4.7: İdeal ve beden kelimelerinin yer aldığı cümlelerin kelime ağacı.....	70
Şekil 4.8: Karşı Geline Söylemler ile Direniş ve Mücadele Temalı Söylemler Kodlarının Kesişim. Sıklığı.....	71
Şekil 4.9: “İdeal Beden mi? Bir Kadının Kendini Sevmesidir Devrimdir” ve “Bedeninle Barışmak Devrim Olunca-Beden Olumlama Hareketi” metnlerinin iki-vaka modeli analizi.....	74
Şekil 4.10: “Kadınlar Ne İstiyor-Özgürlük” ve “Kadınlar Yürüyor-Ne İstiyoruz?” metnlerinin iki-vaka modeli analizi.....	75
Şekil 4.11: “İdeal Beden Algısının Varlığı Ona Karşı Çıkmak İçin Sebep” ve “Genç Kızlar ve Kadınlar Beden İmgeleri ile Mücadele Halinde” metnlerinin iki-vaka modeli analizi.....	76
Şekil 4.12: “Kestim Kara Saçlarımı” ve “Öteki Değilim” metnlerinin iki-vaka modeli analizi.....	77
Şekil 4.13: “You Mean A Woman Can Open It” ve “İsyan” metnlerinin iki-vaka modeli analizi.....	78

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1: Erkek temalı Biscolata reklam görüntüsü.....	36
Görsel 2.2: Kadın temalı Biscolata reklam görüntüsü.....	37

KISALTMALAR LİSTESİ

LGBTİ : Lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, intersex

s. : Sayfa

GİRİŞ

Beden, biyolojik anlamından çok daha fazlasını ifade eder. Dış görünümüyle simgesel pek çok anlam taşıyan beden, bu haliyle sosyal bilimlerin de çalışma alanı haline gelmiştir. Taşıdığı anlamlarla aynı zamanda ‘mesaj’ olan beden, bir tür iktidar sorunu haline de gelmiştir. İktidarın, bedeni nasıl ve neden şekillendirdiğine dair çalışmalar yapan Foucault bedeni iktidar ilişkilerinin merkezinde konumlandırır. Foucault’a göre iktidar, yalnızca ideoloji üzerinden işlemez. İktidar, zihin ve düşünce üzerinde etkide bulunmadan önce kişinin bedeni üzerinden işler (Foucault, 2007:49). Böylece biyolojik olan politik alanda da yansıma bulmuştur. Beden özellikle baskıcı ve disiplinci iktidarlar tarafından iktidarlarını devam ettirebilmek ve iktidarlarının selameti açısından bir kontrol ve denetim aracı olarak da kullanılmış ve kullanılmaktadır.

Beden algısı da tarihsel süreç içerisinde değişime uğramış, böylece her dönemin kendine has bir ‘ideal beden algısı’ oluşmuştur. İlk çağlarda güç üzerinden kutsallaştırılan beden, Orta Çağ’da kutsal olarak nitelenen insan ruhun yanında görmezden gelinmiş, skolastik düşüncenin etkisiyle beraber et parçası olarak görülmüştür. Beden, bu çağda aynı zamanda günahın sembolüydü. Aydınlanma Çağı’nda Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte Avrupa’da dinsel dogmaların boyunduruk altına aldığı insan aklı özgürleşmiş ve birey kavramı ön plana çıkmıştır. Bu sayede de beden algısı kısmen de olsa dönüşüme uğramış ve insanlar bedenlerini, ruhlarından ayrı bir varlık olarak özümsemeye başlamışlardır. Üretim süreçlerinin ön plana çıktığı Sanayi Toplumu’yla birlikte ise beden, emek gücüne dönüştürülmüş ve emek üzerinden sömürülmeye başlanmıştır. Sanayi Toplumu’nda emek üzerinden sömürülen beden, Sanayi Sonrası Çağ olarak da adlandırılan ve kimi yazarlarca Post-modern toplum olarak adlandırılan günümüz toplumlarında bu kez güzellik ve sağlık kavramları etrafında tüketim toplumu üzerinden sömürülmeye başlanmıştır. Ancak, beden algısı üzerinde değişik etkileri olan tüm bu tarihsel süreçler içerisinde ortak olan nokta bedenin her dönem sömürülmesi ve tahakküm altına alınmaya çalışılmasıdır.

İktidar ve özne ilişkileri bağlamında iktidarların bedeni bir müdahale alanı olarak ele aldığını belirten Fransız düşünür Michel Foucault bu durumu ‘biyopolitika’ kavramı etrafında tartışmıştır. Bedenlerin denetim altına alınmasını sağlayan bir iktidar politikası olarak tanımlanabilecek biyopolitika kavramı ise tezin etrafında

şekilleneceği temel kavramdır. Foucault, kavramı “Toplumun bireyler üzerindeki denetimi, yalnızca bilinç veyahut ideoloji vasıtasıyla değil, aynı zamanda beden içerisinde ve bedenle birlikte gerçekleşir” (Foucault, 2000:37) bağlamında ele alır.

Utku Özmakas ise (2019: 123) biyopolitikayı “Daha ziyade nüfusu temel alarak, ‘yaşam içerisinde belirleyici niteliğe sahip olan bir dizi sürece ilişkin bilginin denetlenmesine ve ağırlıklı olarak düzenleyici önlemler alınmasına dayanan müdahale tekniklerinin genel adı” diyerek tanımlar. Biyopolitika süreçleri ile birlikte artık biyolojik olan da iktidarın müdahale alanına girmiştir. Biyopolitikaya dair politikalar, iktidarın bedeni üretim aracı haline getirmek, ekonomik süreçlere dahil etmek, nüfusu düzenlemek adına uygulamaya soktuğu bedene yönelik politikalardır. Bunun için de bir dizi düzenleyici ve denetleyici yöntemlere ve söylemlere başvurulur.

Beden üzerinde kesintisiz ve etkili bir iktidar sağlanabilmesi için beden de sürekli olarak yeniden tasarlanır ve neredeyse her dönem bedenin nesneleştirilmesi adına yeni bir ‘ideal beden’ algısı yaratılır. Modern toplumda bedenin, bir toplumsal denetim aracı olarak kullanılmasında kitle iletişim araçları da önemli rol oynar. Beden, özellikle reklamlar, moda ve sağlık haberleri aracılığıyla tüketilecek bir nesne konumuna sokulur ve bir statü aracı haline gelir. Bu sayede kitle iletişim araçlarında oluşturulan söylemler aracılığıyla beden, istenilen şekilde biçimlendirilir, oluşturulan bu ideal bedene ulaşmaları için bireyler tüketime yönlendirilir ve dolayısıyla beden üzerinde tüketim odaklı bir iktidar oluşturulur.

Beden üzerinde oluşturulan bu iktidar mekanizması beraberinde birtakım itirazları da getirir. Zira Foucault, “İktidar ilişkileri kaçınılmaz olarak direnişe yol açar, her an direniş çağrısı yapar, direnişe imkan tanır ve direniş imkanı olduğu için, gerçek direniş olduğu için, tahakküm uygulayanın iktidarı çok daha fazla güçle, direniş ne kadar büyükse o kadar büyük daha fazla kurnazlıkla tutunmaya çalışır” (2007: 176)” demektedir.

1960'lı yıllarda Amerika'da başlangıçta 'Şişmanlık Kabul Hareketi' olarak ortaya çıkan, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerde birlikte yaygınlık kazanan ve tüm beden tiplerini görünür kılmayı amaçlayan, ideal güzellik algılarına karşı çıkan, bu sayede de bedenler üzerinde kurulmuş tahakküm yapılarını kırmayı amaçlayan Beden Olumlama Hareketi bu direniş imkanına bir örnektir. Tarihsel süreç içerisinde sadece gelişen ve dönüşen Beden Olumlama Hareketi, bugün perspektifini genişletmiş; sadece şişman bedenleri değil zayıf, kısa, engelli, lekeli, selülitli her beden tipini görünür kılmaya çalışır ve kimsenin dış görünüşü nedeniyle daha az değerli olmadığını, insanların bedenleri ile nötr bir ilişki kurmaları gerektiğini anlatır.

Yeni medya platformlarının taşıdığı kamusal alan niteliği ile de bu hareket yayılma alanı kazanmış ve başta kadınlar olmak üzere her kesimden insanlar bedenlerini görünür kılmaya, ideal beden algısını yıkmaya çalışmışlardır. Bu yüksek lisans tezinde de beden üzerinde kurulmaya çalışılan tahakküme karşı bir duruş olarak ortaya çıkan Beden Olumlama Hareketi' Foucault'un "İktidar ilişkileri kaçınılmaz olarak direnişe yol açar" söylemine dayandırılmıştır.

Bu yüksek lisans tezi, ilgili literatürde Beden Olumlama Hareketi'ne dair kapsamlı araştırmaların sayısının sınırlı olması ve hareketin akademik literatürde önemli bir yer tutan biyopolitika ile ilişkisinin sorgulanması açısından önem kazanmaktadır. Tezin temel araştırma sorusu Beden Olumlama Hareketi'nin tartışıldığı kavramlarla biyopolitika uygulamaları bağlamında yeni bir direniş imkanı tanıyıp tanımadığıdır. Tez kapsamında ayrıca hareketin sosyal medya aracılığıyla nasıl gündeme geldiği, hangi kavramlarla tartışıldığı ve eleştirildiği noktalar alınmıştır. Tez, sosyal medyada Beden Olumlama Hareketi'nin biyopolitik müdahalelere karşı yeni bir söylemsel direniş imkanı sunduğunu öne sürmektedir.

Tez çalışmasının yöntemi nitel bir araştırma yöntemi olan içerik analizi ve söylem analizi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda hareketin Türkiye'deki internet sitesi <https://bedenolumlama.wordpress.com> adresinde hareketin savunuculuğunu yapan kişiler tarafından oluşturulan 10 metin veri analiz programı olan MAXQDA 2022

programıyla analiz edilmiştir. Ayrıca araştırmaya konu edilen 10 metinde yer alan kavramların hangi bağlamda ele alındığının ve tartışıldığını anlaşılması için metinler söylem analizi yöntemiyle de incelenmiştir. İçeriklere yönelik analizlerle hareketin direniş ve mücadele için bir söylemsel inşa alanı açıp açmayacağı sorgulanacaktır.

Bu kapsamda tezin birinci bölümünde biyopolitika kavramının tarihsel süreci ve kavramsal çerçevesi, sosyolojik anlamı ile beden tarih sahnesindeki yeri işlenmiştir. Foucault'un biyopolitika kavramına ve biyopolitikanın en önemli odağı olan kadın bedenine ayrı bir başlık açılmıştır. Tezin ikinci bölümünde ise medyanın söylemleri ile bedenin idealize edilmesi ve tüketim kültürünün odağındaki beden konuları ele alınmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise Beden Olumlama Hareketi'nin doğuşu, gelişimi ve hareketin biyopolitika ile ilişkisi ele alınmıştır. Tezin son bölümü olan araştırma bölümünde ise hareketin savunucularının web sitesinde ürettikleri içerikler çalışmanın teması bağlamında şekillendirilen ana ve alt kodlarla analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİYOPOLİTİKA KAVRAMI, LİTERATÜRDEKİ YERİ VE BEDENİN DENETİMİ

Beden, tarihsel süreç içerisinde taşıdığı anlamlar itibariyle hemen hemen her dönem farklı bir misyon edinmiştir. Kimi zaman güç ile özdeşleştirilen beden, kimi zaman günah ve kir ile bağdaştırılmıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte ise beden özellikle sanayileşme döneminde emek adı altında sömürünün aracı haline getirilmiştir. Ancak beden son raddede post modernizmin gelişmesine paralel olarak gündelik kişisel hayata dair en önemli alan haline gelmiştir. Beden, post modern toplumun bir ayağı olan tüketim toplumunda güzellik, sağlık, medya ve moda tarafından kuşatılmış ve bir tüketim nesnesi haline getirilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde dönüşen beden algısıyla birlikte beden, geldiğimiz noktada politikanın bir unsuru haline gelerek bir iktidar aracı olmuştur. Beden, bu hali ile iktidarların, iktidarlarını devam ettirebilmek için kullandıkları bir baskı ve kontrol aracı olmuştur. Beden, amaca giden yolda araçsallaştırılmıştır. Bilhassa, baskıcı ve otoriter toplumlarda beden, iktidarların iktidarlarını devam ettirebilmeleri için uyguladıkları politikalarda önemli bir yer tutar. Beden, otoriter iktidarlar tarafından nesneleştirilerek tahakküm aracı olarak kullanılır.

Bedenin politik ve toplumsal bir nesne olarak ele alınmaya başlanması biyopolitika kavramının literatüre girmesi ve tartışılmaya başlanması ile paralellik göstermektedir. Biyopolitikayla birlikte beden, siyasal ve toplumsal ilişkilerin odağında konumlandırılmıştır. Foucault'un kavramsallaştırdığı biyopolitika kavramı ile modern dönemin iktidar ve özne ilişkileri ele alınmıştır. Biyopolitika kavramının büyük ölçüde Foucault'un çalışmaları ile literatüre girerek tartışılmaya başlanmasıyla birlikte beden politik bir varlık olarak kabul edilmiştir.

Bu düşünceler doğrultusunda bu bölümde ilk olarak politika kavramının ana hatları çizilmiş ardından da yaşam ile politikayı bir araya getirdiği kabulüyle biyopolitika kavramı Foucault'un çalışmaları bağlamında incelenmiştir. Biyopolitikanın beden üzerindeki etkilerine değinilmiş, kadın bedeni ve biyopolitika konusu ise ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

1.1 Tarih Sahnesinde Beden

Bedenin tarihi insanlık tarihi ile paralellik gösterir. İnsanlığın ilk çağlarında yalnızca uzamsal olarak algılanan beden, tarihsel süreç içerisinde toplumsal bir boyut ve simgesel anlamlar kazanmış, bunun sonucunda toplumsal ve kültürel bir mesele haline almıştır.

Beden, tarihin belli dönemlerinde yok sayılmış, aklın karşısında konumlandırılmış, günahın sembolü olmuş ve modernizmle beraber ise tüketim nesnesi ya da tahakküm aracı olmuştur. Ali Akay, bedenin geçirdiği bu dönüşüm sürecini “Akıl-beden-bilim ilişkisi, ruh-beden ilişkisi, bedenin sadece bir kalıp, ruhun taşıyıcısı olduğu düşüncesinden, kirli, aşağılanan, zaafları olan, bu zaaflarıyla birer zincir gibi bireyleri bağlayan bir durumdan yaşayan, yaşamın merkezine yerleşen aktifleşen bir beden anlayışına geçildi” (Akay, 2009:10) sözleri ile özetlemiştir. Beden, geçirdiği bu değişim ve dönüşüm süreciyle birlikte pek çok alanın da çalışma konusu olmuştur. Bugün, bedene dair çalışmalar tıptan sosyolojiye, sosyolojiden antropolojiye, antropolojiden iletişime pek çok alanda yerini almıştır.

Bedenin tarihsel izini sürmeye başladığımızda karşımıza ilk olarak Platon'un bedene dair düşünceleri çıkar. Batı felsefe tarihinin en önemli ismi Antik Yunan filozofu Platon için bedeni insanın zihnini kuşatan, insan zihnini arzu, korku gibi düşüncelerle dolduran, insanın bunlar dışında hiçbir şeyi düşünemez hale getiren, bilginin önündeki en temel engeldir (Ejder, 2013:63). Beden Platon'un bu düşüncelerine paralel olarak uzun dönemler aklın karşısında konumlandırılmış ve görmezden gelinmiştir.

Orta Çağ'ın dogmatik düşünce yapısı temellerini Platon'un attığı bu düşünsel mirası teslim alır. Platon'un fikirleri bu çağda dinsel bakış açısıyla yeniden yorumlanmıştır. Beden değersizleştirilmeye devam edilerek akıl kutsanmıştır. Eski Yunan'daki maddeyi yöneten akıl anlayışı Orta Çağ'da tanrısallaştırılmıştır. Orta Çağ'da Hristiyan dininin yani kilisenin öğretilerinin de etkisiyle akıl ve beden karşıtlığı sürdürülmüştür. Beden, yoldan çıkararak, günaha sürükleyen ve gelip geçici olan somut bir nesne olarak konumlandırılmıştır. Orta Çağ'da beden, bizi isteklerimizin peşinde koşturan ve bu nedenle de günah işlememizin nedeni olarak ifade buldu. Özellikle kadın bedeni 'şeytanlaştırıldı' ve tüm kötülüklerin kaynağı olarak gösterildi (Özen ve Aslan, 2009:38).

17. yüzyılın önemli filozoflarından Descartes, düalizm¹ düşüncesinin en önemli temsilcisidir. Descartes'in düalist bakış açısına göre insanda ruh ve beden olmak üzere iki öz bulunur. Bunlardan ilki olan ruh aklı ve bilgiyi temsil ederken beden yalnızca uzamsal bir anlamı ifade eder (Descartes, 2013:185-187). Descartes, "Cogito, ergo sum" (düşünüyorum öyleyse varım) felsefesinden de anlaşılacağı üzere varlığın temeline aklı koyar ve bilginin kaynağının da akıl olduğunu ifade eder.

Descartes ile beraber 17. yüzyılın önemli düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Benedictus Spinoza ise beden ve ruh ilişkisine çağının düşünürlerinden farklı bir yorum getirmiştir. Spinoza, ontolojik tartışmalara, çağdaşlarından farklı, radikal denebilecek bir üslupla yaklaşmıştır (Şiray, 2013:1). Spinoza'ya göre Tanrı ve töz sonsuz ve tektir, töz olmadan Tanrı'dan, Tanrı olmadan tözden bahsedilemez. Bu bağlamda aynı şeylerdir (Spinoza,1996:32).

Spinoza, çağdaşı Descartes gibi ruhu kutsamamış, ruh ve bedeni birlikte ele almıştır. Spinoza, bedeni, Tanrı'nın ya da doğanın "özünü şu ya da bu şekilde ifade eden bir kavram" olarak değerlendirmiştir (Şiray, 2013:5). Tanrının zorunlu doğasından dolayı insan; ruh ve bedenden oluşur ve beden ruhun nesnesidir, nesnesi olmadan ruh algılayamaz (Tarhan, 2019:40). Doğa ve Tanrı'nın eşdeğer olduğu fikrini savunan

¹ Düalizm (ikicilik): Varlığın, birbirine indirgenemeyen iki tözden (madde-zihin, beden-ruh gibi) oluştuğunu öne sürer.

Spinoza, bilginin de bedende ifade bulunduğunu dile getirmiştir. Bilgi, tanrının doğa ile eşdeğer görülmesi nedeniyle beden aracılığı ile görünürlük kazanır (Ejder, 2013:64).

Özge Ejder, Spinoza'nın düşüncelerinde yer alan Tanrı ve doğa özdeşliğinin beden ile ilişkisini şu şekilde açıklamıştır:

“Tanrı ve doğa özdeşliği, doğaya ait olanın nesnel zorunluluğunu Tanrı'ya da atfettiğinden, Tanrı Spinoza için bilmenin nesnesi haline gelir. Tek tek fikirlerde yetkinliğini ve gerçekliğini açığa çıkaran Tanrı'nın -Doğanın- fikri zihinsel olanla değil zorunluluk olarak bedensel olanla ilişkilendirilir” (2013: 64).

Tüm bu çağına düşünsel anlamda yön veren, batı düşünce sisteminin öncü isimlerin bedene dair fikirleri bize bedenin yüzyıllar boyunca yok sayıldığını, aklın karşısında konumlandırıldığını, yalnızca yer kaplayan -uzamsal- bir varlık olarak ele alındığını göstermektedir. Bedeni yok sayan batı düşüncesi varlığı akıl temelinde ele almıştır. Akıl, ön plana çıkarılırken beden herhangi bir fiziki nesne olarak konumlandırılmıştı (Nazlı, 2009:61).

Ancak burada üzerinde önemle durulması gereken bir konu batı felsefe düşüncesinde yer alan tüm bu akıl beden karşıtlığı ve tartışmasında yer alan beden ve aklın eril olduğudur. Bu tartışmalarda yer alan akıl cinsiyetleştirilmiş bir akıldır. Antik Yunan filozofu Aristoteles'in kadını 'sakat ve eksik erkek' olarak tanımlamasından da anlaşılacağı üzere kadının bu çağda bir adı yoktur. Kadın, doğurganlık özelliği nedeniyle sadece insan soyunun devamı için bir araç olarak görülür.

Bedenin yalnızca fiziksel bir nesne olduğu düşüncesini desteklemeyen Fransız felsefeci Merlau Ponty bu görüşüyle felsefe tarihinde bedene dair görüşleri ile farklılaşır. Felsefesinin temelini bedenin oluşturduğu Ponty, bedeni biyolojik özelliklerinin yanında dünyayı algılamamızı yarayan bir varlık olarak görür (Nazlı, 2009:62). Dünya ve zihin arasındaki ilişkinin beden aracılığı ile sağlandığını ifade eden Ponty'e göre beden olmadan bu dünyada hiçbir şeyi algılayamayız.

Tarihe tek bir açıdan bakılmayacağını ifade eden Ponty, tarihin odak noktasına insanı bedeni ile yerleştirir ve insanın tarihselliğini bedenine bağlar (Timuçin, 2013). Ponty, bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Marx’ın dediği gibi tarihin baş üzerinde yürümediği doğrudur, ama ayaklarıyla da düşünmediği doğrudur. Ya da daha çok bizi bu konuda uğraştıran ne tarihin ‘başı’dır ne ‘ayağı’dır ama bedendir” (aktaran Timuçin, 2013).

1.2 Bedenin Sosyolojisi

Beden, tarihin büyük bir bölümünde yalnızca biyolojik yönüyle ele alınmıştır. Klasik felsefe ruh ve beden karşıtlığında ruhtan yana saf tutmuş, beden ruhun taşıyıcısı rolüne indirgenmiştir. Modernleşme ile birlikte bireysellik kavramı ön plana çıkmış, bedene yönelik algı da değişime uğramıştır.

Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte özellikle beden 21. yüzyılda kitle iletişim araçlarının da etkisiyle görünürlük kazanmaya başladı ve tüketim kültürüne hayat veren moda ve spor gibi alanların tüketim nesnesi oldu. Tüketim kültüründe tüketim nesnesi haline getirilen beden, iktidarlar tarafından ise iktidarlarının devamı için üzerinde baskı kurulabilecek bir tahakküm aracı oldu. Bu sayede beden, bir yandan kapitalizm bir yandan da iktidarlar tarafından istenildiği gibi değiştirilip dönüştürüldü. Bu sayede bedenin tüketim çarkını döndürebilecek ve iktidarın devamını sağlayabilecek potansiyeli keşfedildi ve beden; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi yönü olan bir konuma yerleşti. Işık, bedenin toplumsallaşmasının, merkezi bir konum almasının nedeninin tüketim toplumunun hazcı doğasındaki temel nesnenin beden olması olarak açıklar (Işık, 1998: 4).

Bedenin fizyolojik özelliklerinin yanında toplumsal ve kültürel anlam taşıdığı yönündeki görüşler beden sosyolojisi denen bir alandan söz etmemizi sağlamıştır. Beden sosyolojisine göre bireyler yaşamın içerisinde bedenleri ile ifade bulurlar. Beden sosyolojisi, bireyleri yalnızca demografik özellikleri, eğitim seviyeleri, inançları, toplumsal konumları ile değil bedenleriyle de tanımlar (Bingöl, 2017: 90).

Beden sosyolojisi çalışmalarının odak noktası ise bedenin toplum tarafından nasıl şekillendirildiğidir. Yani, bedeni içinde yaşanan toplum ve toplumun kültürü şekillendirir, düşüncesine dayanır. Beden sosyolojisinin vurguladığı bir diğer önemli nokta ise bedenin bir ideolojik yönü olduğudur. İktidar ilişkileri tarafından kuşatılan beden burada çoğunlukla tahakküm aracı olarak kullanılır. Bingöl, bedenin toplum ve iktidar tarafından kuşatıldığına vurgu yapmak için şu ifadeleri kullanır “Beden önce ailenindir, sonra okulun bedenidir, zamanla ibadethanenin, sevgilinin ya da eşin bedeni olabilmektedir; beden bazen de cezaevlerinin, tıbbın, doktorların veya hastanenin bedenidir” (Bingöl, 2017:88).

Literatürde bedenin sosyolojik yönüne vurgu yapılarak ele alınan çalışmalar, 1960’lardan sonra moderniteye getirilen eleştiriler ışığında yer almıştır. Bedenin biyolojik ve herhangi bir nesne olma konumundan sosyal bir varlık olarak görülmeye başlanmasının temelinde bedenin sosyal boyutuna vurgu yapan düşünürlerin görüşleri yer alır.

Fransız düşünür Michel Foucault (1926-1984) pek çok akademik çalışmada beden sosyolojisi kavramının teorik çerçevesini oluşturan isim olarak anılır. Foucault, çalışmalarında modern dönemdeki iktidar, özne ve beden arasındaki ilişkilere değinerek bedene politik bağlamda anlam yükler. Ona göre beden tüm iktidar ilişkilerinin odağındadır ve iktidarın mekanlarından biridir. Foucault, çalışmalarında bedeni toplumsal denetiminin bir aracı olarak ele alır. Foucault’a göre iktidar ilişkilerinin özne üzerindeki eylemleri bedenin üzerinde tahakküm kurulması manasına gelir. Beden iktidar için politiktir ve nesneleştirilerek kesiksizleştirilmiştir (Erdoğan, 2014). İktidarın bedene yönelik müdahalesinin alt metninde ise bedenin aynı zamanda ekonomik süreçler kapsamında üretim gücü olmasına dayanmaktadır (Foucault, 1992:33). Beden, ekonomik hedeflerle tüketime yönlendirilerek şekillendirilir.

Foucault, 18. yüzyıldan itibaren iktidarın bedenleri; okul, akıl hastanesi, hapisane gibi kurumlar aracılığıyla kuşattığını ve bu sayede bedenleri itaate zorlayarak denetim

altına aldığını söyler. İktidar, bedeni bu kurumlar aracılığıyla şekillendirir ve bu sayede yaşama müdahale eder.

Bryan Stanley Turner, literatüre beden sosyolojisi olarak adlandırılan alanın kazandırılmasının öncü ismidir. B. S. Turner, çalışmalarında bedenin toplum tarafından gündelik yaşam içerisinde şekillendirildiğine dikkat çeker. Bu sebeple Turner’a göre bedenin analiz edilmesinin yolu yaşamın analiz edilmesinden geçer. “Yaşamın bedenselliğini” savunan Turner, bireyin bedeni olmadan ele alınamayacağını ve bireylerin kendi bedenlerinin kaderini tayin etme hakkı olduğunu ifade eder. Sağlık sosyolojisini, beden sosyolojisinin bir alt dalı olarak ele alır ve tıbbın bedeni çeşitli söylemler ile şekillendirdiğini dile getirir. Turner’a göre din üzerindeki dogmatik fikirlerin yıkılmasıyla birlikte beden üzerindeki dinsel otorite kısmen kaybolmuş, bu da başka otoritelerin devreye girmesine neden olmuştur (Turner, 2001).

Turner’ın beden kavramsallaştırmasına göre ise beden iç beden ve dış beden olmak üzere ikiye ayrılır. İç beden, bireyselliğin etkisi altında sağlık sosyolojisinin alanındadır. Dış beden ise toplumsal ve politik bir bağlamı vardır. Nazlı’nın da belirttiği üzere “İç beden analizi bedenin kontrolü ve düzenlenmesi bağlamında eğitim, cezalandırma, disiplin, tıp gibi sistemlerin çözümlenmesine olanak sağlarken, dış beden analizi toplumsal, ekonomik, siyasal süreçler ve tüketim, sınıfsal farklılıklar, kimlik oluşumları gibi konularda oldukça yararlı çözümlemelere olanak sağlayacaktır” (Nazlı, 2009:63).

Beden sosyolojisi çalışmalarının 1980’li yıllardan sonra başladığını ifade eden Işık, buna örnek olarak ise Fransız sosyolog Pierre Bourdieu’nun çalışmalarını gösterir (Işık, 1998:198). Bourdieu’ya göre beden, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun, sınıfın ve çevrenin izlerini taşır. Bu noktada Bourdieu’nun ‘habitus’ kavramını ele almak gerekmektedir.

Bourdieu’nun çalışmalarının temel noktası olan habitus kavramı en sade tanımıyla “yaşam tarzı” anlamına gelmektedir. Aynı toplumsal sınıfa ve kültürel çevreye mensup bireyler benzer yaşam tarzlarına sahip olur. Habitus kavramı benzer fiziki çevrede

yaşayan bireylerin ortak davranış şekilleri sergilemesine ve bu davranışların bedenlerde görünür olmasına gönderme yapar. Habitus toplumsal olarak inşa edilir, sermaye olarak bedene işler, daha da önemlisi her toplumsal sınıfın kendine özgü bir habitusu yaratır (Işık, 1998:16). Sınıfın, toplumsal, kültürel mirasın görünür kılındığı yerdir bireyin bedenidir (Demez, 2009: 17). Bu anlayışa göre bedenin kullanım şekli, biçimi, davranışları, mimikleri tepkiselliği, yatkınlıkları içinde yaşanılan topluma ve sınıfa göre değişkenlik gösterir. Bu bağlamda habitus “kültürel sermayedir”, bir sınıfa özgü davranış şekilleridir.

Bourdieu’ya göre bedenin tüm görünümü ait olun sınıfa özgü nitelikler taşır ve beden, toplumsal statünün görünürlük kazandığı yerdir. Bireyler, ait oldukları toplumsal sınıfların yaşam tarzlarına göre davranış şekilleri geliştirir ve bedenleri de bu bağlamda biçimlenir. Bourdieu, sınıfların beslenme alışkanlıklarını da habitus kavramı ile ilişkilendirir. Yemek konusundaki tercihlerin sınıfsal olduğunu söyleyen Bourdieu bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Gıda konusundaki beğeni aynı zamanda her sınıfın beden ve beslenmenin beden üzerindeki yani bedenin kuvveti, sağlığı ve güzelliği üzerindeki -etkileri hakkında sahip olduğu fikirlere ve bu etkileri değerlendirmede kullandığı kategorilere -bazen bir sınıfın önemseyip diğerinin yok sayabildiği- ve farklı sınıfların farklı etkiler arasında çok farklı hiyerarşiler kurabilmesine bağlıdır.

İşte bu nedenle bedenin biçiminden çok kuvvetini özen gösteren halk sınıfları (erkek) hem ucuz hem de besleyici ürünleri aramaya meylederken, serbest meslek sahipleri tercihlerini lezzetli, sağlıklı, hafif ve şişmanlatmayan ürünlerden yana kullanırlar. Kültür duaya dönüşür, yani bedene işler, sınıf vücut bulur, beğeni ise sınıfın mevcudiyetine katkıda bulunur. Böylece tüm bedeni işlemi biçimleri yöneten bedene işlemiş sınıflandırma ilkesi olarak bedenin fizyolojik ve psikolojik olarak yuttuğu sindirdiği ve özümlediği diye her şeyi seçer ve değişikliğe uğratır. Bu demek oluyor ki beden sınıf beğenisinin farklı şekillerde dışa vurulan en reddedilemez nesneleşmesidir” (Bourdieu, 2017, s. 281).

1.3 Biyopolitika Kavramı

Biyopolitika sözcüğü etimolojik olarak bios (hayat) ile uğraşan politikos (politika) anlamına gelmektedir (Lemke, 2017:16). Pek çok alanın çalışma konusu olan biyopolitika kavramı biyolojinin politikayı, politikanın da biyolojiyi şekillendirip

sınırlandırdığına gönderme yapılır. Kavramın, alan literatürlerinde yerini alması ise tarihin ve kültürün kesişme noktasında kümelenmesi ile olmuştur.

“19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde *Lebensphilosophie* (hayat felsefesi) bağımsız bir felsefi eğilim olarak çoktan gün yüzüne çıkmıştı; Almanya’daki kurucuları Arthur Schopenhauer ve Friedrich Nietzsche’ye Fransızca’da ise Henri Bergson’dur. Bireysel *Lebensphilosophen* (hayat filozofları) oldukça farklı kuramsal pozisyonları temsil ediyordu. Buna karşın ‘hayat’ın yeniden değerlendirilmesi; hayatın sağlık, iyi ve doğrunun normatif ölçütü olması ve temel bir kategori olarak benimsenmesi konularındaki görüşleri ortaklı. Hayat - bedensel bir olgu ya da organik bir varoluş; içgüdü, sezi, duygu veya ‘deneyim’ (Erlebnis) olarak anlaşıldığında- ‘soyut’ kavramlar, ‘soğuk’ mantık ve ruhsuz ‘tin’ tarafından temsil edilen, ‘ölüm’ün ve ‘taşlaşma’nın karşıtıydı” (Lemke, 2016: 25).

1.3.1 Tarihsel Açıdan Biyopolitika

Yaklaşık yüz yıllık tarihi olan biyopolitika kavramını ilk olarak Uppsala Üniversitesi profesörü İsveçli Rohan Rudolf Kjellén, 20. yüzyılın başında kullanmıştır (Lemke, 2017:26). Kjellén’in devleti yaşayan bir organizma ve gerçek bir özne olarak tanımlamak için kullandığı biyopolitika kavramı günümüzde tıp, iletişim, politika gibi pek çok alanın çalışma konusu haline gelmiştir. Kavram, günümüzde iktidarların beden üzerinde tahakküm kurarak yaşamı denetlemek ve kontrol altına alma amaçlarını ifade etmektedir.

Kavrama yönelik ilk yaklaşımlar yaşamı, politikanın temeli olarak ele alan doğalcı yaklaşım ve yaşama ait süreçlerin politikanın nesnesi olarak ele alan politisist yaklaşım olmak üzere iki ana ekseninde oluşmuştur. Doğalcı yaklaşım, devleti organizma olarak görürken devlete ait özelliklerin muhafaza edilmesi anlamını taşır. Politisist yani politika odaklı yaklaşım ise devlete ait özelliklerin muhafaza edilmesinden ziyade gelişimi savunarak biyopolitakaya teknik bir açıdan yaklaşır (Lemke, 2017:17). Her iki savın da hayat ve politika arasındaki ilişkiyi açıklamakta başarısız olduğunu savunan Lemke, “Doğalcılığın savunucuları hayatı, politik akıl yürütme ve eylemi araştırıp yönlendirme olarak gördükleri politikanın altında olarak konumlandırırken, politisist kavrayış politikayı hayat süreçlerinin üstünde görür” (Lemke, 2017:19) demektedir.

Thomas Lemke, Biyopolitika adlı kitabında biyopolitikaya yönelik yaklaşımları iki bakış açısı altında ele almıştır (2017). Bunlardan ilki olan ekolojik biyopolitika ile kastedilen biyopolitikanın ekolojik krize çözüm bulabileceğidir. Nüfusun artması ile doğal kaynakların giderek azalması sonucunda küresel çevre krizinin baş göstermesi nedeniyle dünyanın kurtarılması için birtakım politik girişimlerin hayata geçirilmesini talep eder. Lemke, ekolojik biyopolitikayı tarif ederken “Biyopolitika kavramı bu sayede yeni bir anlam kazandı, politikaya dair yeni bir alanın gelişimi ve insanlığın doğal çevresinin korunması amacını taşıyan politik eylem anlamına gelmeye başladı” (Lemke, 2017:42) ifadelerini kullanır. Bu bakış açısı sayesinde biyopolitika giderek daha fazla yaşam ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Lemke’nin biyopolitikaya ilişkin altını çizdiği bir diğer yaklaşım ise teknikmerkezli biyopolitikadır. Biyopolitikanın teknik bir okumasını yapan teknikmerkezli biyopolitika aynı zamanda biyopolitikayı bilimsel bilginin ve biyoteknolojik uygulamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış keşfedilmemiş bir politika alanı olarak tanımlayan bir savdır.

1970’lerden sonra biyoteknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte üreme teknolojisinin artan önemi nedeniyle bilimsel süreçlerin denetimine ilişkin kaygılar arttı (Lemke, 2017:45). Gen aktarımı, fetüsün görüntülenebilmesi, tüp bebek teknoloji gibi yenilikler ile teknoloji insan yaşamına uygulanabilir hale geldi. Bu yenilikler biyopolitikanın müdahale alanı genişletmiştir. Aynı zamanda bu süreçlerin düzenlenmesi yaşama müdahale bağlamında ele alındığı için biyopolitikanın çalışma alanı da genişlemiştir.

Michel Foucault, Giorgio Agamben, Michael Hardt ve Antonio Negri gibi isimlerin biyopolitikaya yönelik çalışmaları ise kavrama ilişkin literatürde yer alan en önemli çalışmalardır. Bu isimlerin çalışmaları yaşam ile politika arasındaki ilişkiselliğe dair tartışmalara yön verir.

Foucault, çalışmalarında biyopolitika kavramını iktidar ve özne arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak için kullanmıştır. Foucault, çalışmalarında iktidarın her yerde olduğunu, üzerinde durulması gereken hususun ise söz konusu iktidarın, öznelere uygulanış şekli olduğunu söyler. Biyopolitika, Foucault için bedene denetimi ve müdahaleyi olanaklı kılan bir iktidar aracıdır. Bu tez çalışmasında da iktidarın bedene yönelik müdahaleleri Foucault'un biyopolitika kavramı bağlamında irdelenecektir.

Giorgio Agamben, biyopolitikayı Foucault'tan daha farklı bir bakış açısıyla ele alır. Biyopolitikayı, yaşamın üzerinde denetim kuran bir yapı olarak düşünen Foucault'un aksine Agamben'in biyopolitika kavramının merkezinde ölüm vardır. Agamben, biyopolitika kavramında ölüm ve yaşamı birbiriyle bağdaştırır. Agamben'e göre "Biyopolitika bir ölüm politikasıdır" (Lemke, 2017:85). Agamben bireyin yaşamı giderek politikanın bir nesnesi haline dönüşür. Bu dönüşümün temelini de biyopolitika oluşturur. Yaşamın siyasetin içinde konumlandırılması biyopolitikadır. Biyolojik olan siyasal olanın belirleyici aktörü olmuştur (Agamben, 2013:146). Agamben, bireyin varlığını, yalın yani çıplak hayat ve politik varlık olmak üzere iki farklı noktadan ele alır, bu ikisi arasındaki sınırı belirleyen ise "kamp" metaforudur (Lemke, 2017:80). Çıplak hayatla ise de öldürmenin suç sayılmadığı bir hayata gönderme yapar (Baştürk, 2017).

Agamben, biyopolitikanın işleyişini 'kamp' tasviri ile açıklar. Kamp kavramını bir metafor olarak kullanan Agamben'e göre geçtiğimiz yüzyılın biyopolitik mekanı kamptı. Agamben için çıplak hayat kampta üretilir. Kamp, biyopolitikayı ölüm ile ilişkilendiren Agamben'e göre hukukun olmadığı bir alandır. Agamben için kamp tüm insan haklarının rafa kaldırıldığı siyasal mekanlardır (Agamben: 2013:203). Baştürk de kamp ve biyopolitika ilişkisini anlatmak için "Kamp, çıplak hayat ile politik beden arasındaki sınırı belirleyen ayraç olarak egemenliğin görünür kılındığı bir düzendir" (Baştürk, 2017) ifadelerini kullanır. Kamp, egemen iktidar ile biyopolitikanın bir araya geldiği mekandır (Agamben, 2013:201).

Michael Hardt ve Antonio Negri, modern toplumdan postmodern topluma geçişle birlikte disiplin toplumundan denetim toplumuna geçildiğini, iktidarların bedenler

üzerinde olduğu kadar beyinler üzerinde de tahakküm kurmaya çalıştığını öne sürer (Özmkas, 2019: 277). Hardt ve Negri, bu bağlamda biyopolitikanın, kapitalizmin yeni bir yüzü olduğunu ifade eder (Lemke, 2017:91).

Postmodern toplumda üretim biçimlerinin değiştiğine dolayısıyla sömürü biçimlerinin de dönüşüme uğradığına dikkat çeken ikili “maddi olmayan emek” kavramıyla yeni bir tahakküm alanının doğduğuna işaret eder. Maddi olmayan emek kavramı, klasik işçi modelinin üretim biçimlerinin değişmesi nedeniyle ortadan kalkmasına, bunun da emeğin şeklini değiştirdiğine gönderme yapar. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte sömürü de küreselleşti, bu da fiziksel emeğin yanı sıra zihinsel emeğin üretimine de yol açtı.

Endüstriyel kapitalizmin yerini bilişsel kapitalizme bırakmasıyla birlikte üretim de enformelleşti. Üretimin enformelleşmesiyle birlikte soyut ve somut olmak üzere iki farklı emek biçimi ortaya çıktı. Bu da iktidarlar için yeni bir sömürü alanı meydana getirdi. “Hardt ve Negri, biyopolitikayı ‘zaman boyunca görülen bütün toplumsal ilişkilerin yanı sıra insanların bilincine ve bedenine derinlemesine işleyen bir denetim’ (aktaran Lemke, 2017: 95) olarak ifade ederler.

Hardt ve Negri, birlikte kaleme aldıkları İmparatorluk isimli kitaplarında maddi olmayan emeği, üretim sonucunda ortaya kalıcı ve maddi bir değeri olmadan çıkan emek olarak nitelendirirler. Bu kapsamda maddi olmayan emek kategorisine bilgi, kültürel ürün, iletişim gibi maddi olmayan süreçler girer. (Hardt & Negri, 2002: 303). Maddi olmayan emek, biyopolitikanın bir kontrol yöntemidir, zira iktidarlar bu sayede beyinleri ve zihinleri kontrol edebilir, dolayısıyla da yaşama müdahalede bulunabilir. Bu da biyopolitik açıdan bakacak olursak yeni bir tahakküm alanının doğmasına neden oldu.

1.4 Foucault'un Biyopolitikası

Fransız sosyolog Michel Foucault'un çalışmaları genel olarak iki dönemde incelenir. Foucault; ilk dönemde kaleme aldığı Deliliğin Tarihi, Kliniğin Doğuşu, Hapishanenin Doğuşu kitaplarında iktidarın öldüren, cezalandıran, kapatan, baskıcı, gözetleyen, denetleyen yönüne vurgu yapar. Foucault, 1970'lerde ders vermeye başladığı Collège de France'deki derslerinde ve Cinselliğin Tarihi isimli kitabında ise iktidarın öldüren değil yaşatan, disipline eden değil denetleyen yönüne vurgu yaparak iktidarı bu bağlamda ele alır.

Fransız sosyolog Michel Foucault'un çalışmalarının temel çıkış noktasını iktidarın bireylere ve öznelere uygulanış biçimi oluşturur. Foucault, çalışmalarında iktidarın ne ve kim olduğundan ziyade nasıl uygulandığını tartışır. Foucault için "İktidar tek bir merkezden yürütülmez, iktidar her yerde olduğu gibi merkezsizdir de (Foucault, 2018:99). Foucault'un iktidar kavramı toplumun kılcal damarlarına kadar işlemiştir ve bir ağ gibi her yeri sarmıştır.

Foucault'un biyopolitika kavramının incelenmesine ve analizine geçmeden önce düşünürün özne ve iktidar analizini ele almak çalışmanın temellendirilmesi için daha doğru olacaktır.

1.4.1 Foucault'ta İktidar ve Özne

Foucault, iktidar kavramıyla siyasi bir güce gönderme yapmaz. İktidarın merkezsiz olduğunu vurgulayan, iktidarın her yerdeliğini savunan Foucault'un çalışmalarının temel noktasını iktidarın uygulanış biçimidir. Öte yandan çalışmalarında iktidarın analizini değil, iktidar karşısında öznenin durumunu ele alır. Dolayısıyla Foucault'un çalışmalarındaki başat kavramlar özne ve iktidar kavramlarıdır.

İktidar çalışmalarını iki farklı dönemde düzenleyici ve disipline edici iktidar başlıkları altında ele alan Foucault için 17. yüzyıl kilit öneme sahiptir. 17.yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan cezaevi, akıl hastanesi gibi kurumlar aracılığıyla yeni bir iktidar biçiminin doğduğunu savunan Foucault’a göre iktidar bu çağda devletin sınırlarını aşarak toplumu değil bireyi disipline eden, nüfusu kontrol eden bu sayede de beden üzerinde tahakküm kurabilen bir yapıya kavuşmuştur (Lemke, 2017: 56). Foucault için iktidar her şeyden önce bir yönetim problemidir. “İktidar, iki rakip arasında bir çatışma ya da biriyle öteki arasında bağ kurulmasından daha ziyade bir “yönetim” sorunudur” (Foucault, 2019:74).

Foucault, iktidarı bir güç ilişkisi çerçevesinden değerlendirmez, onun için iktidar kolektif bir yapıda değildir, söz konusu olan bazılarının başkaları üzerindeki eylem kipidir (Foucault, 2019: 72). Buradan hareketle Foucault için iktidarın, insanların birbirini üzerinde kurdukları davranış temelli bir yapı olarak tanımlar ve bu yapı toplumun tamamına sirayet etmiştir. Foucault, bu savıyla ilgili Özne ve İktidar kitabında şu ifadeleri kullanır:

“İktidarın işleyişi, bireysel ya da kolektif taraflar arasındaki bir ilişki değildir yalnızca, bazılarının başkaları üzerindeki eylem kipidir. Kuşkusuz bunun anlamı, iktidar diye bir şeyin olmadığı; global olarak yoğunlaşmış ya da dağılmış biçimde var olacak bir iktidar olmadığıdır; yalnızca “birilerinin” “başkalarına” uyguladığı iktidar vardır; iktidar, elbette kalıcı yapılara dayanan bir dağınık imkanlar alanına kaydolmuş olsa bile yalnızca edimde vardır” (Foucault, 2019:72).

Özne ve İktidar kitabında “Çalışmalarımın teması iktidar değil öznedir” (diyen Foucault 2019:58), iktidarın bireyi özneleştirdiğini savunur. Foucault için özne, iktidarın üzerinde tahakküm kurduğu ehlileştirilmiş bireydir. İktidar, itaatkar bedenler oluşturabilmek için bireyi özneleştirir yani kendine tabi kılar, egemenliği altına alır (Özmkas, 2019:91). Böylece, iktidar tarafından şekillendirilmiş özne ortaya çıkar.

İktidarın bu şekilde gündelik yaşama müdahale etme alanı yarattığına dikkat çeken Foucault, “İktidar, bireyi kategorize ederek, bireyselliği ile belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder, bu bireyleri özne

yapan bir iktidar biçimidir” (Foucault, 2019:62) der. Sonuç olarak Foucault için iktidarın, öznenin düşüncesine ve bedenine sirayet eden bir yapıda olduğunu belirtir.

1.4.2 Foucault’un Biyopolitika Kavramı

Foucault, biyopolitika kavramını 1974 yılında Collège de France’daki derslerinde ve 1976 yılında kaleme aldığı Cinselliğin Tarihi kitabında detaylandırmışsa da kavramı ilk kez Rio de Janeiro Üniversitesi’nde verdiği Toplumsal Tıbbın Doğuşu konulu derslerde kullanmıştır. Söz konusu derslerde toplumsal tıbbın doğuşunu anlamak için iktidarlar ve kitleler arasındaki gözetim ve düzenleme süreçlerine bakılması gerektiğini belirten Foucault, tıbbın toplumsallaşmasının üç düzeyinden bahseder. Bunlar; biyotarih, tıbbileştirme ve tıbbın ekonomisidir (Özmkas, 2019:118).

Foucault’un biyotarih kavramı ile “biyolojik bir varlık olarak yaşayan canlının tarihini”, tıbbileştirme kavramı ile “tıbbın yaşamın her alanına sirayet etmesini”, tıbbın ekonomisi ile “toplumdaki ayrıcalıklı nüfusun sağlık tüketimini” anlatır (Özmkas, 2019:120). Buradan anlaşılacağı üzere Foucault, tıbbi toplumsal bir denetim mekanizması olarak tasarlar.

“Toplumun bireyler üzerindeki denetimi, yalnızca bilinç veya ideoloji vasıtasıyla değil, aynı zamanda beden içerisinde ve bedenle birlikte gerçekleşir. Kapitalist toplum için her şeyden daha önemli olan biyopolitikaydı, biyolojik olandı, bedensel olandı, maddi olandı. Beden, biyopolitik bir gerçekliktir; tıp ise biyopolitik bir stratejidir” (Foucault, 2001:137)

Foucault, Toplumsal Tıbbın Doğuşu konulu derslerinden sonra biyopolitikaya ilişkin çalışmalarını Cinselliğin Tarihi kitabında yoğunlaştırır. Kitabın “Ölüm Üzerinde Hak ve Yaşam Üzerinde İktidar” isimli bölümünde egemen iktidarın belirleyici özelliğinin ölüm ve yaşam üzerindeki koşulsuz ve sınırsız hak olduğunu anlatır. Foucault, bunu şekil açısından Romalı hükümdarların ailelerinin ve kölelerinin yaşamını üzerinde hak iddia edebildiği patria potestan’ta benzetir, egemen iktidarların konumunun buradan türetildiğini ifade eder (Foucault, 2018: 96).

Hükümdar, burada direkt olarak tek iktidar sahibidir, dolayısıyla öldürme ve yaşatma hakkı da kendisine tabiidir. Foucault için iktidar el koyma hakkıdır. Bu hak yaşamı ortadan kaldırmak için onu ele geçirme hedefiyle nihai noktasına ulaşır (Foucault, 2018:97).

Foucault'un buradan hareketle dikkat çektiği nokta ise iktidarın yapısının 17. yüzyıldan sonra uğradığı değişimdir. Foucault, yaşanan dönüşümle birlikte ortaya çıkan iktidar biçimini “Tasarruf hakkı, bu mekanizmaların en önemli biçimi olmaktan çıkıp, boyun eğdirdikleri güçleri kışkırtma, güçlendirme, denetleme, gözetleme, çoğaltma ve düzenleme işlevlerine sahip olan parçalar içinde bir parça haline; üretmeye ve bu güçleri silmek, eğmek ya da yok etmek yerine güçlendirmeye ve düzenlemeye yönelik bir iktidara dönüşür” (Foucault, 2018:97) sözleriyle ifade eder.

İktidarın görevi artık salt öldürme değil aynı zamanda yaşatma, yaşama izin verme, yaşamı denetleme, yaşamı yönetme ve düzenlemedir. Egemen iktidarın öldürme ve yaşatma hakkını elinde bulundurduğunu ifade eden Foucault’a göre iktidar mekanizmasının modern bir şekli olan biyoiktidar ise yaşama dair süreçleri belirleyerek onu yönetir, düzenler (Foucault, 2018: 97)

Foucault, iktidar yapısında 17. yüzyıldan itibaren meydana gelen değişikliğin iki şekilde tezahür ettiğini söyler. Bunlardan ilki teker teker bireylerin bedenini disipline eden “insan bedeninin anatomo-politikası” iken diğeri ise tek tek bireylerin bedeni üzerinde denetim kurmak yerine genel olarak “nüfus” üzerinde “toplumsal beden” anlayışı ile işleyen iktidarın adı olan nüfusun biyo-politikasıdır” (Özmkas, 2019:125). Foucault, bedenin denetim altına alınmasının ve nüfus kontrolünün bu iki politika etrafında şekillendiğini anlatır. Bu durum Foucault için artık tek görevi öldürmek olmayan yaşamı da kuşatan iktidarın özelliğidir.

“Somutta, yaşam üzerindeki bu iktidar, XVII. yüzyıldan itibaren belli başlı iki biçimde gelişti; bu biçimler birer karşı sav değildirler, daha çok bir ara bağıntı kümesinin birbirine bağladığı iki gelişim kutbu oluştururlar. Kutuplardan biri ve anlaşıldığına göre ilk oluşanı, bir makine olarak ele alınan bedeni merkez almıştır: Bu bedenin terbiyesi, yeteneklerinin artırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkârlılığının koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle sağlanmıştır:

insan bedenin anotomo-politikası. Biraz daha geç, yani XVIII. yüzyıl ortasında oluşan ikinci kutup, tür-bedeni, canlı varlığın mekaniğinin etkisinde olan ve biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkez almıştır: Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır; bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu nüfusun biyo-politikasıdır. Beden disiplinleri ve nüfus düzenlemeleri, yaşam üzerindeki iktidarın çevrelerinde örgütlendiği iki kutbu oluşturur” (Foucault, 2019:99).

Foucault, biyoiktidarın nüfusu şekillendirmeye olanak sağlayan bir teknoloji olduğunu belirtir (Özmkas: 2019:150). İktidar yapısında meydana gelen değişikliklerle birlikte odak noktası nüfus olmuştur. 17.yüzyıla kadar tek tek bireylerin bedenleri üzerinde tahakküm kuran iktidarın yerini canlı ve yaşayan bir varlık olarak addedilen nüfusun üzerinde tahakküm kuran iktidar almıştır.

Nüfus, denetim altında tutularak düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu da biyoiktidarın nüfus strateji olarak tanımlanır. “Biyopolitika, nüfusu temel alarak yaşam içerisinde belirleyici niteliğe sahip bir dizi sürece ilişkin bilginin denetlenmesine ve ağırlıklı olarak düzenleyici önlemler alınmasına dayanan müdahale tekniklerinin genel adıdır” (Özmkas, 2019:123).

Thomas Lemke de bu bağlamda biyopolitikayı “Yaşama ilişkin süreçleri nüfus düzeyinde çözümlemeyi ve cezalandırma, dışlama, normalleştirme, disiplin, sağaltım ile en uygun hale getirme pratikleri vasıtasıyla toplulukları ve bireyleri ‘yönetmeyi’yi olanaklı hale getirmek” (Lemke: 2017:20) olarak tanımlar.

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta nüfus kavramıyla anlatılmak istenenin çok sayıda insan topluluğu değil tam olarak hukuk ve yasalara tabi ve yaşayan varlıklar olduğudur. Biyopolitika tarafından şekil verilen, düzenlenen, denetlenen nüfus artık siyasal bir nitelik kazanmıştır. İnsan yaşamına ait her şey artık nüfus bağlamında değerlendirilir. Foucault, bu durumu “biyolojik modernlik eşiği” olarak tanımlar. Yaşam artık iktidarın konusu haline gelmiş, biyolojik olan politik ve siyasal bir özne haline gelmiştir.

“İktidar artık, üzerlerinde kullanılacak en uç hakkın ölüm olduğu hukuksal öznelerle değil canlı varlıklarla muhatap olacaktır ve bunlar üzerindeki en son etkisi bizatihi yaşam düzeyine kaymak zorunda kalacaktır; iktidarın onların yanına kadar sokulma hakkını veren, öldürme tehdidinden çok yaşam sorumluluğunu yüklenmesidir. Eğer, yaşam hareketleriyle tarihin süreçlerinin birbirleriyle bağlaştırmak için başvurdukları baskıları “biyo-tarih” olarak adlandıırırsak, yaşam ve yaşam mekanizmalarını açık hesaplar alanına sokan ve bilgi-iktidarını insan yaşamının dönüşümünün bir failine dönüştüren olaydan da biyo-politika diye söz etmek gerekecektir” (Foucault, 2018: 102).

Thomas Lemke, Foucault’un biyopolitika kavramını üç farklı şekilde kullandığını anlatır; “İlk olarak, biyopolitika, egemen gücün yeni bir ifadesiyle nitelenmiş olan politik düşünüş ve pratikteki tarihsel bir kopuş anlamına gelir. İkinci olarak, Foucault biyopolitika mekanizmalarına modern ırkçılığın yükselişinde merkezi bir rol verir. Kavramın üçüncü anlamı, tarihsel olarak bireyin kendisini yönetmesinin ve toplumsal düzenlemenin liberal biçimleriyle birlikte ortaya çıkan ayrıksı bir yönetim sanatına gönderme yapar” (Lemke: 2017:54). Öte yandan Foucault çalışmalarında kesin ve net bir ayırım çizmeden biyoiktidar ve biyopolitika kavramlarını aynı anlamlara gelecek şekilde kullanmıştır.

Biyoiktidarın ve kapitalizmin ortaya çıkışı da paralellik gösterir. Nüfusun ve tarımsal üretimin artması, yaşam süresinin artması, sanayideki gelişmeler kapitalizmin ortaya çıkmasını ve gelişmesini de sağladı. Emek gücünden en yüksek verimin alınabilmesi için bedenler üzerinde tahakküm kurulması, bedenlerin terbiye edilmesi, itaatkâr bedenlerin yaratılması kapitalizmin amaçlarındandır. Bu nedenle beden gözetim altında tutularak ve üzerindeki iktidar baskısı arttırılarak aslında kapitalizme hizmet edilir. Söz konusu bu denetim ve kontrol sayesinde üretimin arttırılması hedeflenir. Foucault da biyo-iktidarın kapitalizmin gelişmesinin en önemli unsurlarından biri olduğu söyler.

“Bu biyo-iktidarın kapitalizmin gelişmesinin vazgeçilmez bir ögesi olduğu kuşku götürmez; çünkü kapitalizm, bedenlerin denetimli bir biçimde üretim aygıtına sokulması ve nüfus olaylarının ekonomik süreçlere göre ayarlanmasıyla güvence altına alınmıştır. Ama kapitalizm daha da fazlasını istedi; her ikisinin de büyümesine kullanılabilirlikleri ve itaatkarlıkları ile aynı zamanda güçlenmelerine de gereksindi; güçleri, yetenekleri, genel olarak da yaşamı arttıracak ama aynı zamanda da onları

bağımlı kılmayı daha zorlaştırmayacak iktidar yöntemlerine gereksindi" (Foucault, 2018:100).

1.4.3 Biyopolitika ve Kadın

İnsanlık tarihi süresince iktidarlar toplumları belli yöntemlerle düzenlemiş ve bu sayede yaşamı kontrol altına almışlardır. Literatürde ilk kez 20. yüzyılın başında kullanılan biyopolitika kavramı da bize iktidarların, nüfus üzerindeki politikalarına ilişkin bir yönetme stratejisini anlatır.

Biyopolitika, nüfusu ekonomik bir töz olarak ele alan bir iktidar teknolojisidir. Bu iktidar teknolojisinin nihai hedefi nüfusu kontrol etmekken, odağı ve aracı ise bedendir. Dolayısıyla biyopolitika iki bileşen, nüfus ve beden üzerinden gelişir ve işler. Bedenin ve nüfusun iktidarın merkezi haline getirilmesinin amacı denetim ve kontrol toplumu inşa etmektir. İktidarlar denetim toplumu inşa etmek için bedeni, iktidarın bir alanı haline getirir ve beden iktidarın tahakküm aracı olur.

Biyopolitika alanında literatüre yön veren çalışmaları bulunan Michel Foucault, iktidar anlayışının 17. yüzyıldan itibaren değiştiğini, gücünü hükümdarların öldürme gücünden alan iktidar anlayışının yerini nüfusun artması, kapitalizmin gelişmesi ve göç hareketlerinin artması, yaşam sürelerinin uzaması ile yaşıtan ve yaşattığı yaşamı denetleyen bir iktidar anlayışına bıraktığını anlatır (Foucault, 2018:99-97).

Foucault'a göre iktidar her yeredir ancak önemli olan iktidarın bireylere uygulanış ve bireyler üzerindeki işleyiş biçimidir. Foucault, bu noktada 'eylemde bulunma hakkına' gönderme yapar. Foucault'a göre bir iktidar ilişkisini tanımlayan şey "Doğrudan ve aracısız olarak başkaları üzerinde değil; başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunan bir eylem kipi olmasıdır: eylem üzerinde potansiyel ya da fiili eylem, gelecekteki ya da şu andaki eylemler üzerindeki bir eylem"dir (Foucault: 2019:73). Bireylerin bedenleri üzerinde hak iddia eden bu iktidar anlayışı, bu sayede yaşamı, dolayısıyla bedeni iktidarın merkezi haline getirir.

Odak noktasına yaşamı alan bu iktidar biçimi, kendisini en çok kadın bedeni üzerinden var eder. Dahası, biyopolitika en çok kadın bedeni üzerine söz hakkına sahiptir. Kadın bedeni artık kadının bedeni olmaktan çıkmış, kadın, bedeni üzerinde söz söyleme hakkını yitirmiş ve bedeni nesneleştirilmiş, iktidarın bir aracı haline dönüşmüştür. Kadın bedeni biyopolitikanın merkezindedir çünkü biyopolitikanın amacı nüfusu şekillendirmektir. Dolayısıyla doğurganlık özelliğine sahip kadın bedeni üzerinden nüfus politikaları belirlenir. Çünkü, biyopolitik anlayışa göre kadın, yaşamın kaynağıdır.

Biyopolitika; nüfus sayımları, kürtajın yasaklanması, kutsal aile söylemleri, sağlıklı yaşam söylemleri, doğum kontrol yöntemleri, doğum oranları gibi yöntemlerle kadın bedeni üzerinde işler. Kadın bedenine yönelik bu politikalar “Gündelik olan politiktir” söyleminden hareketle iktidarın bireylerin en kişisel alanlarına bile sirayet ettiğini gösterir. Yine üretim ve tüketim mekanizmalarının dengesini korumak adına da nüfus planlamaları da kadın bedeni üzerinden yapılır.

İktidar denetlerken söylem üretir, söylemler aracılığıyla denetim ve kontrol sistemi işler. Bu tarz söylemler her dönem farklılaşır. Burada bu söylemleri dolaşıma sokan en önemli araç kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları aracılığıyla kadın bedeni tektipleştirilir. Kadın bedenine ideal beden sınırları çizilir. Biyopolitika için stratejik bir konumda olan kadın bedeni ideal güzellik söylemleri ile şekillendirilir ve standartlaştırılır. Tüketim kültürüne uygun hale getirilir, tüketim kültürün ana teması olarak konumlandırılır. Kadın bedenine yabancılaşır ve nesneleşir. Bu açıdan biyopolitika gücünü kadın bedeni üzerinden sınar diyebiliriz.

Biyopolitikanın kadın bedeni üzerindeki denetime, şekillendirmeye ve kontrole dönük politikaları doğrudan kapitalizme de ilişkilidir. Bu politikalar aracılığı ile üretim çarkının devam edebilmesi için kadın bedeninden alınabilecek maksimum verim alınmaya çalışılır. Bu sayede siyasal ve ekonomik yapıya uygun itaatkar bir kadın bedeni yaratılır. Burada beden bir üretim ve tüketim aracıdır. Bu nedenle de tüketim

kültürünün odak noktası kadındır. Kadınlara, çoğunlukla medya aracılığı ile dayatılan ideal beden söylemleri ile kadınlar tüketime yönlendirilir.

Foucault, tüm bu kontrol ve denetim mekanizmalarına karşın iktidarın olduğu her yerde direniş olduğuna ve iktidarın yalnızca  zg r bireyler üzerinde ve onlar  zg r olduğu sürece i leyece ini aktarır (Foucault: 2019:74). İktidarın her yerde olduğunu belirten Foucault, bu bağlamda direnişin de her yerde olduğunu vurgular.

“İktidar ilişkileri kaçınılmaz olarak direnişe yol açar, her an direniş  a ırısı yapar, direnişe imkan tanır ve direniş imkanı olduğu için, gerçek direniş olduğu için, tahakküm uygulayanın iktidarı çok daha fazla g  le, direniş ne kadar büyükse o kadar büyük daha fazla kurnazlıkla tutunmaya çalışır” (Foucault, 2007:176).

“İktidarın olduğu her yerde direniş vardır” savından hareket edecek olursak kadınlara yönelik eşitsizliklere bir tepki olarak doğan feminist hareketleri ve dayatılan ideal beden anlayışına karşı çıkan Beden Olumlama Hareketi’ni birer iktidara direniş  rne i olarak ele alabiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYANIN SÖYLEMLERİ ARACILIĞIYLA İDEALİZE EDİLEN VE TÜKETİLEN BEDEN

Beden üzerindeki iktidar politikaları söylemler aracılığıyla sağlanır. Üretilen söylemlerle amaçlanan ise beden üzerindeki baskı ve hakimiyet kurarak bedeni tüketim çarkının bir parçası haline getirmektir. Bu söylemlerin dolaşıma girdiği ve görünürlük kazandığı yer ise kitle iletişim araçlarıdır. Televizyon, gazete, reklamlar, dergi ve sosyal medya içerikleri ile dolaşıma sokulan bedene yönelik söylemler çoğunlukla ‘güzellik’ bağlamı etrafında şekillenir. Güzellik söylemi ile özellikle kadınlara ideal bir beden algısı dayatılır, kadınlar bedenlerine yabancılaştırılır ve tüketime yönlendirilirler.

Güzellik söylemi ise sürekli bir değişim içindedir. Söylemler aracılığı ile bir dönem kilolu olan kadın bedeni güzel olarak sunulurken şimdilerde zayıf bir görünüme sahip kadın bedeni güzel olarak sunulmaktadır. Bedene yönelik bu söylemsel politikalar erkeklere ise kaslı ve sportif bir vücuda sahip olmaları gerektiğini dayatır. Bir dönemin iş gücü, emek ve üretim için anlam taşıyan kaslı erkek bedeni, günümüzde erkek bedenine dair güzellik anlayışı etrafında şekillenir. Üretime katılması için kaslı, güçlü, kuvvetli görünmesi gereken beden artık tüketim kültürünün nesnesidir.

Değişen ve dönüştürülen güzellik algısı ile kadınlara ve erkeklere durmadan tüketmeleri ancak bu sayede mutlu olacakları fikri aşılanır. Bu sayede bir dönem acının ve günahın sembolü olan beden artık hazzın ve arzunun nesnesidir. Çünkü tüketim toplumunda arzulanmak temel bir ihtiyaç halini almıştır. Burada bir beden inşası söz konusudur, çünkü mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistemde beden bile tüketilecek bir şeydir. Beden üzerinde tahakküm kurmanın yolu, tüketim odaklı dünya düzeninde, kitle iletişim araçları ile söylemlerin dolaşımını sağlamak ve tek tip ve durmadan tüketen bedenler oluşturmaktır.

2.1 Tüketim Kültürünün Odağındaki Beden

Tüketim kavramı, günümüzde doğal ihtiyaçların karşılanmasından çok daha farklı ve geniş bir alanı ifade etmektedir. Kapitalizmin gelişmesi, nüfusun kentleşmesi, üretimde artan bolluk ve çeşitlilik nedeniyle tüketim bireysel olmaktan çıkmış, kitleselleşmiş ve yelpazesi akıl almaz seviyelere ulaşmıştır. Dolayısıyla tüketim, yalnızca ekonomik boyutu olan bir faaliyet alanı değil aynı zamanda sosyolojik, kültürel ve psikolojik yönleri olan bir etkinlik halini almıştır. Tüketime hayatın her alanını kuşattığı, yapay ihtiyaçlar ile temel gereksinimler arasındaki farkın ortadan kalktığı, üretim odaklı toplumdan tüketim merkezli topluma geçildiği topluma tüketim toplumu, o toplumun tüketim merkezli yaşam biçimine ise tüketim kültürü denilmektedir.

Bugünün dünyasında hizmet çeşitliliğın artmasıyla birlikte tüketim bolluğı artmış ve birey, sonsuz bir nesne dünyasıyla kuşatılmıştır. Bu durum insanları alışveriş pratiklerini de değiştirmiştir. Nesneler çağında, insanlar artık doğal ihtiyaçlarını karşılamak için değil birtakım mesajlar ve iletiler aktartmak için de tüketir. Söz konusu bu çağda nesneler kendi başlarına değil onları tamamlayan anlamlarla sunulurlar. Her ürün kullanım amacı dışında başka bir anlama sahiptir. Tüketici de nesneye değil bu anlama yönelir. Tüketim toplumunda nesneler satın alma eylemini gerçekleştirmek üzerine tasarlanır (Baudrillard, 2017: 15-18). Birey ancak tükettiğı ölçüde var olur.

Tüketime var olduğı alanın gündelik yaşam olduğunu vurgulayan Baudrillard, “Tüketime tüm yaşamı kuşattığı, tüm etkinliklerin aynı bileştirici biçime uygun olarak zincir oluşturduğı, insanı ödüllendirme yollarının saat be saat önceden ayarlandığı, “çevrenin bir bütün oluşturduğı, bütünüyle iklimlendirildiğı, düzenlendiğı, kültürleştirildiğı noktadayız” (Baudrillard, 2017:20) der.

Baudrillard, tüketim toplumunun “göstergelerle beslendiğini ve göstergelere sığınarak yaşadığını” (Baudrillard, 2017:25) ifade eder. Zira nesneler taşıdıkları simgesel anlamlar ve kodlarla tüketilirler. Tüketim toplumu var olmak için ihtiyaç duyduğı

nesneleri yok ederek onlara anlamlar ve kodlar yükler. Söz konusu bu anlam ve kodlar, göstergelere kitle iletişim araçlarının iletileri ile dönüşür.

“İletilerin içeriği, göstergelerin gösterilenleri büyük ölçüde önemsizdir. Biz bu iletilerin içeriğine, göstergelerin gösterilenlerine bağımlı değiliz ve medya bizi dünyaya göndermez, medya bize göstergeler olarak göstergeleri, bununla birlikte gerçeğin teminatıyla doğrulanmış göstergeleri tüketir” (Baudrillard, 2017:28).

Baudrillard, kitle iletişim araçlarının kitlelere gerçekliği değil gerçekmiş gibi olanları sunduğunu söyler (Baudrillard, 2017: 27). Böylece, bireyler göstergeler evreninde, gerçekliğe değil iletilerle taşınan simgelere ve kodlara sığınarak bir gerçeklik simülasyonunda yaşar. Bu tüketim evreninde bireyin birincil ve değiştirilemez konumu tüketici konumudur.

Peki, iktidar mekanizması açısından bakacak olursak tüketim bir baskı aracı mıdır? Bu soruya Baudrillard, şu yanıtı verir; “Tüketim toplumu aynı zamanda tüketimin öğrenilmesi toplumu, tüketime toplumsal bir biçimde alıştırılma toplumdur; yani yeni üretim güçlerinin ortaya çıkmasıyla ve yüksek verimlilik taşıyan ekonomik bir sistemin tekeli yeniden yapılanmasıyla orantılı yeni ve özgül bir toplumsallaşma tarzı” (Baudrillard, 2017: 95).

Sanayileşmeyle birlikte kırsaldan kente göç başlamış ve yaşam biçimleri ciddi anlamda değişikliğe uğramıştır. Kırsaldaki üretici, kentte yaşamında artık bir tüketicidir. Kırsalda boş zamanı olmayan üretici, tüketici olduğu kentte boş zaman kavramıyla tanışmıştır. Bu nedenle üretim sektörü çeşitlenmiş, yeni üretim güçleri ortaya çıkmış, iktidarların elindeki toplumsal denetim araçlarından biri de kitleleri tüketime yönlendirmek olmuştur. Baudrillard da “Tüketim güçlü bir toplumsal denetim ögesidir ve tüketim toplumsal bir çalışmadır” (Baudrillard, 2017:99) der. Kitleler tüketime adeta zorlanır, tüketim dayatılan bir etkinlik halini alır. Durmadan tüketmekle meşgul olan kitlelerin denetimi de kolaylaşır. Kitlelerin ne düşüneceği ne giyeceği, nasıl davranacağı, nerede vakit geçireceği tüketim toplumunun o dönemdeki kodlarına göre belirlenir. Böylece aynı şeyleri tüketen kitleler meydana gelir, dolayısıyla aynı nesneleri tüketen bu kitlelerin denetimi kolaylaşır.

Peki tüketim toplumunda tüketilen bunca şey arasında en değerli olan şey nedir? Baudrillard, bu soruya ‘beden’ diyerek yanıt verir.

“Tüketilen şeyler arasında diğer nesnelerden daha güzel daha kıymetli, daha eşsiz - tüm diğer nesneleri özetlemesine rağmen otomobilden bile daha fazla yan anlamla yüklü -bir nesne vardır: Bu nesne beden’dir. Bin yıllık bir püritanizm çağından sonra fiziksel ve cinsel özgürleşme biçimi altında “yeniden keşfi” ve reklamda, modada, kitle kültüründeki (özellikle de dişil bedenin, ki bunun neden böyle olduğunu açıklamak gerekecek) mutlak-varlığı -bedenin etrafını kuşatan sağlık, perhiz, tedavi kültürü, gençlik, zariflik, erillik/dişillik saplantısı, bedenle ilgili bakımlar, rejimler, fedakarca uygulamalar, bedeni kuşatan arzu söyleni-, bunlardan hepsi bedenin günümüzde kurtuluş nesnesine dönüştüğünün tanığıdır. Beden bu ahlaki ve ideolojik işlevde tam anlamıyla ruhun yerini almıştır” (Baudrillard, 2017:163).

Baudrillard, tüketilen şeyler arasında en değerli nesne olarak gördüğü beden ile ilgili “yeniden keşif” durumuna özellikle gönderme yapar. Çünkü bedene yüklenen anlamlar tarihsel süreç içerisinde sürekli değişime uğramıştır. Antik Çağ’da dikkate alınan yalnızca erkek bedenidir, o da güçle bağdaştırılır. Orta Çağ’da ise beden dini referanslarla anlamlandırılmış, yalnızca et parçası olarak görülmüştür, ruh ön plandayken beden görmezden gelinmiş, günahın sembolü olmuştur. Aydınlanma çağında ise beden artık aklın denetimindedir. Sanayileşme dönemine gelindiğinde ise beden artık emek ve üretim gücüdür.

Yüzyıllar boyunca yok sayılan görmezden gelinen beden kapitalizmin gelişmesi ve üretim toplumundan tüketim topluma geçilmesiyle birlikte ise tüketimin nesnesi haline gelmiştir, kendisi de tüketilen bir ‘şey’ halini almıştır. Böylece göstergelerin tüketildiği günümüz dünyasında beden kendisine yüklenen anlamlar ile yeniden keşfedilmiştir, diyebiliriz. Bedenin bu yeniden keşfi ile tüketim odaklı dünya yeni bir güç aracı kazanmıştır.

Birey artık fiziksel ihtiyaçlar için değil nesnelerin taşıdığı simgesel anlamlar, semboller ve göstergeler için tüketir. Tüketim toplumunun odağındaki nesne bedendir, tüketim kültürü de beden üzerinden şekillenir. Tüm yaşamı kuşatan tüketim, yaşamı da bedenler üzerinden kuşatır. Beden, bu noktada tüketim toplumu için en stratejik, en

önemli, en eşsiz nesnedir. Beden, tüketim toplumunun dayattığı yaşam biçimi olan tüketim kültürü anlayışı ile kurgulanır.

Bireylerin sahip oldukları ile tanımlandığı tüketim toplumunda beden, statü ve arzu nesnesidir, simgesel anlam taşır ve bir meta değeri vardır. Çünkü tüketim toplumunda dış görünüş her şeydir. Birey, görünür olmak, ‘Ben de varım’ demek için durmadan tüketir, çünkü tüketim toplumunda her birey ancak tükettiği kadar var olur. Bireyin toplumdaki statüsü tükettikleri ölçüsünde belirlenir. Sermaye alanı olan beden, daima arzu edilebilir olmalıdır, çünkü bu bedenin kullanım değerini artırır. Bedene yönelik söylemler de arzu ve haz söylemleri üzerinden şekillenir.

Tüketim kültürünün beden politikaları çoğunlukla kadın bedeni üzerinden görünürlük kazanır. Güzel, arzu, estetik denince akıllara kadın bedeni gelmesi bu noktada tesadüf değildir. Kadın, toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı değerler ve tüketim kültürünün dayattığı ideal güzellik standartları karşısında adeta bir “güzellik kısıpacı altındadır (İnceoğlu ve Kar, 2016:77). Kadınlar, ideal beden standartlardan ne kadar uzaklarsa kendilerini o kadar mutsuz hissederler.

“Erkekler davrandıkları gibi, kadınlarsa göründükleri gibidirler, erkekler kadınları seyrederler. Kadınlarsa seyredilişlerini seyrederler. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenense kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye -özellikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur” (Berger, 2019. 47)

Toplum tarafından devamlı izlendiği ve gözlendiği psikolojisi ile yaşayan kadın bir noktadan sonra kendisini başkalarının gözüyle değerlendirmeye başlayacaktır. Burada bir tür rıza üretimi mekanizması da işler. Kadın mutlu olmak adına tüketim toplumunun direktiflerini içselleştirir ve buna göre davranış geliştirir. Kadının arzularını tetiklenir ve dış görünüşüne yabancılaştırılan kadın tüketime yönlendirilir. Tüketim toplumunun ayakta kalabilmesi için dış görünüşünden mutsuz kitleler yaratmak şarttır.

İdeal beden algısının kadınlar üzerinde mutsuzluk ve huzursuzluk yarattığı da bilinen bir gerçektir. Bakım ürünleri satan Dove isimli firmanın küresel çapta kadınlar üzerinde “Beden imgesi ve bedenine güvenme” konusunda yaptığı araştırmada, kadınların büyük bir bölümünün dış görünüşleri nedeniyle özgüvensizlik yaşadığı ve kendilerini güzel bulmadıkları ortaya konuldu. 2004 yılında yaş aralığı 18 ile 64 arasında değişen 3 bin 200 kadınla yapılan araştırmada kadınların güzellikleri, fiziksel durumları ile ilgili memnuniyet düzeylerini değerlendirdi. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyle oldu;

-Kadınların yüzde 31’i görünüşlerini tanımlamak için ‘doğal’, yüzde 29’u ‘ortalama’, yüzde 2’si ‘güzel’, yüzde 9’u ‘çekici’, yüzde 8’i ‘kadınsı’, yüzde 7’si ‘güzel görünümlü’, yüzde 7’si ‘sevimli’, yüzde 5’i ‘hoş’, yüzde 1’i ‘kültürlü’, yüzde 1’i ‘seksi’, yüzde 1’i ‘müthiş çekici’ ifadesini kullandı.

-Tüm kadınların sadece yüzde 13’ü güzelliklerinden, yüzde 12’si fiziksel çekiciliğinden, yüzde 17’si yüz çekiciliğinden ve yüzde 13’ü vücut ağırlığı ve şeklinden çok memnun olduklarını söyledi.

-Kadınların yarısından fazlası (yüzde 57) “Günümüzde kadın güzelliğinin niteliklerinin çok dar bir şekilde tanımlandığı” görüşüne katıldı.

-Kadınların üçte ikisinden fazlası (yüzde 68) “Medya ve reklamların çoğunun kadının asla ulaşamayacağı, gerçekçi olmayan bir güzellik standardı oluşturduğuna” katıldı.

-Tüm kadınların neredeyse yarısı (yüzde 48) “Daha az güzel hissettiğimde, genel olarak kendim hakkında daha kötü hissediyorum” ifadesine katıldı.

-Kadınların yarısından fazlası (%59) “Fiziksel olarak çekici kadınlara erkekler tarafından daha fazla değer verildiği” görüşüne katıldı (Nancy Etcoff, 2004).

Burada tüketim toplumu tarafından oluşturulan güzellik endüstrisine de değinmek gerekir. Tüketim toplumu söylemler üzerinden bedeni yüceltir ve bireye bedeni için tüketim yapması dikte edilir. Özellikle kadın bedeni üzerinden görünürlük kazanan tüketim kültüründe kadınlara çeşitli direktifler verilir. Güzellik kadınlar için bir zorunluluğa dönüşür. Kadınlara; ince bir bedene sahip ol, fit bir bedene sahip ol, estetik bir bedene sahip ol, sağlıklı bir bedene sahip ol, diyet yap, spor salonuna git, makyaj yap, kıyafet al çünkü ancak öyle mutlu olursun direktifleri verilir. Baudrillard

da güzelliğin kadınlar için bir buyruğa dönüştüğüne vurgu yapar. Güzellik seçkinliğin bir göstergesidir. Güzellik kavramı bedenin bütün işlevlerini “değişim değerine” indirger. Bu da kusursuz beden fikrini haz ve arzu başlıkları altında toplar, bir araya getirir. Çünkü güzellik, göstergedir (Baudrillard, 2017:168-169).

Güzellik endüstrisi, bedeni baştan yaratırken bedene dair birtakım öğütlerde de bulunur. “Bedenini baştan yarat”, “Bedenine iyi bak”, “Bedenini keşfet” gibi söylemlerinden beslenir. Bu söylemler bireyi tüketime, harcamaya, spor salonlarında vakit geçirmeye hatta estetik ameliyatlara yönlendirir. Bu noktada birey sonunda elde edeceği ideal beden için acı çekmeyi dahi göze alır. “Beden, güzel görünmek adına kurban edilir” (İnceoğlu ve Kar, 2016:86).

Beden şekil olarak da tüketim toplumu tarafından kurgulanır ve ideal bir beden tipi dayatılır. Bu ideal beden her dönem farklılaşır. Tarihsel bağlamda ele alındığında bir dönem zayıflık yoksulluğun, kiloluluk ise refahın ve zenginliğin sembolü olmuştur. Bugün ise zayıflık yüceltilirken, kilo ise eleştirilmektedir. Dolayısıyla bir dönem kilolu bedenler ideal beden tipi olarak sunulurken günümüzde zayıf beden tipleri ideal beden olarak sunulmaktadır.

Günümüz dünyasında kadınlar açısından zayıf ve kıvrımlı beden ideal beden tipiyken erkekler açısından ise kaslı ve geniş omuzlu beden tipi ideal olandır. Ancak kabul etmek gerekir ki güzellik uzun yılladır “zayıflık kavramıyla” bağdaştırılmıştır. Yağ ve şişmanlık da bir dönem güzel sayıldı ancak tüketim toplumundaki güzellik anlayışı incelikten ayrı düşünülemez. Güzellik idealize edildiği vücut etsiz ve sıksadır (Baudrillard, 2017: 180).

İdeal beden anlayışı dışında kalan tüm bedenler dışlanır hatta yer yer aşağılanır. İdeal bedenden yoksun olmak toplumdan da dışlanmaya yol açar. İdeal beden tipinin dayatılmasında ise kitle iletişim araçlarının, moda ve reklamın rolü büyüktür.

2.1.1 Tüketim Nesnesi Olarak Güzellik

Birçok farklı tanımı olan güzellik kavramı, tarih sahnesinde çoğunlukla kadın ile özdeşleştirilmiştir. Güzelliğe dair bilginin neye göre şekillendiği, neyin ve kimin neye göre güzel olarak atfedildiği, güzelin ne olduğu, nesnel ya da öznel olup olmadığı literatürdeki önemli tartışma konularındandır. Güzelliğin tabi, statik bir kavram ve gerçeklik olmadığı, tüketim kültürü, moda, reklamlar, toplum kültür tarafından şekillendirebildiği, dönüştürebildiği, yorumlandığı, farklı biçimler alabildiği de kabul edilmektedir.

Güzellik tarihsel süreç boyunca her dönem farklı yorumlanmış ve her dönemin kendine özgü ‘güzel’ tanımı olmuştur. İlk çağda güzellik idea olarak yorumlanmış ve bedenle değil ruhla ilişkilendirilmiştir. Sonsuz, değiştirilemez olarak ifade edilmiş ve güzel bir ruha duyulan sevgi ve iyilik ile bağdaştırılmıştır. Güzellik Orta Çağ’da da ahlak üzerinden yorumlanmıştır. Beden bu çağda günahın sembolü olarak nitelendirilmiş ve ruhun geri planında tutulmuştur. İnsan bedenine ilişkin her şey günah olarak nitelendirilmiştir (Levi, 2014: 19) Rönesans döneminde ise insan bedenini eserlerinde tasvir etmeye başlamışlardır. Bu dönemde güzellik kusursuz ölçülerle, parçalarının birbirlerine oranıyla ifade edilerek, idealleştirilmiştir (Eco, 2006:1993-1996).

20. yüzyıla geldiğimizde ise üretimin kitleselleşmesiyle ortaya çıkan tüketim toplumunun dinamikleri bağlamında özelliklere kadınlara dayatılan bir olgu haline gelmiştir. Orta Çağ’daki oran ve uyum bu çağda yok olmaya başlamış ve güzelliğe dair kurallar ortadan kalkmaya başlamıştır (Eco, 2006: 415). Mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistemin egemen olmaya başlamasıyla birlikte yaşama dair her şey ticarileşti. Sanat yapıtları ve bedene kadar uzanan geniş bir yelpazede her şey metalaştı. Buna paralel olarak güzellik de üretilebilir ve geçici bir hal aldı (Eco, 2006: 376-378).

Bireyleri tüketime yönlendirmede güzellik miti kilit roldedir. Tüketim toplumunda kadın güzellik ile ilişkilendirilmekte ve ihtiyaç olarak sunulmaktadır. Kadınlara özellikle kitle iletişim araçları ile beden imgelerine yönelik stereotipler sunulmakta ve bu imgeler idealleştirilmektedir. Tüketim toplumunda güzellik dahi tüketim nesnesine dönüştürülmüştür.

2.2 Medyada İdeal Beden Söylemleri

Medyanın öncelikli işlevi halka haber alma hakkını sağlamak ve enformasyon akışını sağlamaktır. Medya bunu kitle iletişim araçları denilen gazete, internet, radyo, televizyon, dergi ile gerçekleştirir. Kitle iletişim araçları üzerinde durduğu konularda toplumun gündemini belirlediği anlayışına dayanan ‘Gündem Oluşturma Kuramı’ da bize bu konuda fikir verir. “Gündem belirleme yaklaşımına göre kitle iletişim araçları, toplumun gündemini oluşturması istenilen birtakım konuları izleyici kitlelere aktararak onların ilgisini kısa sürede o konuya çekerler. İzleyici kitleler de eğer konuya yeterince ilgi gösterirlerse toplumda kısa süre içerisinde o konuyla ilgili birtakım kanaatler ortaya çıktığı, o kanaatler doğrultusunda da bir kamuoyu oluştuğu gözlenir” (Güngör, 2016: 116). Medya, kitle iletişim araçları sayesinde kitlelere ideolojiler, yaşam biçimleri gibi gündelik yaşama dair birçok yaklaşım sunabilir, kitleler kanaatlerini bu doğrultuda oluşturabilir.

Medyanın sunduğu iletilerle toplumları değiştirme, dönüştürme potansiyelinin farkında olan iktidarlar, medyayı kendi varlıklarını devam ettirebilmek için ideolojik bir aygıt olarak kullanır. Medya, siyasete dair politikalar sunduğu kadar gündelik yaşamın nasıl düzenlenmesi gerektiğine ilişkin de politikalar üretir. İktidar ve kitleler arasındaki aracı organ medyadır.

Medya ilettiği mesajlarla tüketim toplumunda iktidarların politik ve ekonomik amaçlarının gerçekleşmesine olanak sağlar. Baudrillard, “Tüketim toplumu aynı zamanda tüketiminin öğrenilmesi toplumu, tüketim toplumsal bir biçimde alıştırılma

toplumdur; yani yeni üretim güçlerinin ortaya çıkmasıyla ve yüksek verimlilik taşıyan ekonomik bir sistemin tekelci yeniden yapılanmasıyla orantılı yeni ve özgül bir toplumsallaşma tarzı” (Baudrillard, 2017:95) tanımlamasını yapar. Buradan hareketle tüketim toplumunda kitle iletişim araçlarının, tüketimin öğrenilmesini ve tüketime alıştırmayı sağladığını söyleyebiliriz.

Medyanın tüketim toplumundaki işlevi mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistemin devamlılığı için tüketimin devam etmesi gerektiği esasına dayanır. Medya kitle iletişim araçları vasıtasıyla ilettiği mesajlarla kitleleri tüketime teşvik eder, tüketime yönlendirir. Bu noktada medyanın gücü, tüketim toplumu için yeri doldurulamaz ve vazgeçilemez bir konumdadır.

Kitle iletişim araçlarında tüketimin nesnesi ise yine bedendir. Gazete, radyo, televizyon, internet, radyo, reklamlar aracılığıyla ideal beden tipinin nasıl olması gerektiğine dair doğrudan ya da subliminal mesajlar gönderilir. Bireylere ancak tüketirlerse, tanıtılan ürünü satın alırlarsa o ideal beden tipine sahip olabileceklerini empoze edilir. Bireyler bu bağlamda enformasyon bombardımanı altında çok fazla uyarana maruz bırakılır.

İdeal beden nasıl olmasını gerektiğine dair tasvirler medya aracılığıyla aktarılır. Halkın gündelik siyasete dair gündemini oluşturan medya, ideal beden nasıl olması gerektiğine dair gündemi de oluşturur. İdeal beden, medyanın iletileri sonucunda ortaya çıkar. Örneğin, televizyon dizilerinin başrollerinde yer alan kadın ve erkek karakterler idealize edilen beden tipine sahip kişilerdir. Magazin programlarında ise ünlü kişiler kusursuz bedenleri ile yer alır, kusurlu olarak adlandırılan beden tipi ile objektiflere yakalanan kişiler ise ideal beden ölçülerinden uzak oldukları için adeta yargılanır.

Kitle iletişim araçları ideal beden nasıl olması gerektiğini yeniden yeniden üretir ve iletiler aracılığıyla durmadan yayar. Medya iletilerinde gördüğümüz kişilerin beden tipleri genellikle ideal beden tipine sahip ya da buna yakın kişilerdir. Güzellik, incelik, zerafet, çekicilik kavramlarının hangi beden tipine karşılık geleceği medya aracılığıyla

oluşturulur ve iletilir. Bu kavramlara ilişkin söylemler ile beden üzerinde tüketim odaklı bir iktidar kurulur. Tüketime yönlendirmek beden üzerinde tahakküm ve kontrol kurmanın bir yoludur. Çünkü tüketim çarkının devamı için durmadan tüketen ve tüketme arzusu yaşayan kitlelerin varlığına ihtiyaç vardır. Kitle iletişim araçlarında tüketim nesnesi olarak sunulan da bu nedenle bedendir.

İdeal olanın ne olduğuna dair içerikler sunulan kitle iletişim araçlarında en çok kadın bedeni tüketime yönlendirilir. Kadın ideal beden standartlarına ne kadar uzaksa o kadar mutsuzdur. Kadının görünüşünden mutlu olmasının yolu da tüketimden geçmektedir. Kadına özellikle reklamlar aracılığıyla sahte ihtiyaçlar sunan medya mutluluğun yolunun ancak o ürünü tüketmekten, o beden tipine sahip olmaktan geçtiğini vurgular.

Tüketim toplumunun ideal kadın bedeni algısına paralel olarak medyada yer alan kadın tipi 90-60-90 beden ölçülerine sahip, sıfır beden, zayıf, renkli gözlü, beyaz tenli kadın tipidir. Medyada yer alan ideal erkek bedeni ise geniş omuzlu, uzun boylu, kaslı, bronz tenlidir.

Medya içeriklerinde özellikle televizyon dizilerinde güzellik; çekicilik, zayıflık, incelik ile bağdaştırılırken, şişmanlık ise tembellik, düşük zekalılık ve uyuşuklukla bağdaştırılır.

Kadın medya iletileri ile hem tüketir hem de tükenir. Çünkü kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyet rollerinin ve eşitsizliklerinin de yeniden üretildiği alanlardır (Timisi, 1997:25). Kadının medyadaki temsili geleneksel değer yargıları etrafında şekillenir. “Medya, kadınları öncelikle “bedene” indirgemekte ve kadınları bedenleri üzerinden sömürmektedir. Farklı kadınlık durumu ve yaşamları medya metinlerinde temsil edilmemekte, medya metinlerinde kadın çoğu zaman basmakalıp iki tiplere içerisine sıkıştırılmaktadır: “ya fattan ve kötü kadın ya da anne ve iyi eş olarak kadın!” (Binark, 2000:3). Kadın gündelik hayatta olduğu gibi medya metinlerinde de anne ya da eş olarak konumlandırılırken “Bedenini keşfet”, “Kendini sev” gibi söylemlerle yaşadığı hayattan hoşnutsuzluğunu da gündeme getirir. Kadınların, görünüşleriyle

ilişkilerinde egemen olan duygu memnuniyetsizdir (Coward, 1989:74). Görünüşünden mutsuz kadınların, arzuları tetiklenir, arzularına ancak tüketirse kavuşacağı, tükettiği zaman mutlu olacağı fikri aşılır.

Medya metinlerinde üretilen söylemlerin özellikle kadınları tüketime yönlendirdiği bir gerçek olarak karşımızda dururken bu metinlerde kadınlara sunulan ideal bedenlere nasıl ulaşılacağıнын yolunu ise reklamlar aktarır. Reklamlarların en önemli hedefi tüketimi kitleselleştirmektir. Reklamın temel olarak ise iki ana işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tüketim yoluyla toplumsal kontrolün sağlanması ikincisi ise dolaşıma sokulan imgelerle bir yaşam tarzı sunmaktır (Timisi, 1997:35). Reklamlar aracılığıyla ürünler pazarlanır, tüketilmesi vaaz edilen ürünlerin onlara bir statü kazandıracağı vaat edilir, o ürünü tüketirse ‘o kadın’ ve ‘o erkek’ gibi olacağı vurgulanır. Reklamda karşı tarafa aktarılmak istenen duygu ise endişedir, onlar gibi olmadığı endişesinin kadını tüketime yönlendirmesi hedeflenir (Coward, 1989: 75).

Reklam o ürünü satın almak için ikna eder, algıları yöneterek harekete geçmeyi sağlar. Tüketim toplumunun en önemli aracı olan reklam, nesneye ilişkin bilgi vermenin yanı sıra nesneyi semboller ve simgelerle de ilişkilendirir. Birey, o ürünü aldığı kadar o ürünün taşıdığı sembolik anlamı da satın alır. Baudrillard da reklamı, “sürecin en stratejik noktası, sözde olayın tam saltanatı ” (Baudrillard, 2017: 160) olarak tanımlar. Reklam, ideal beden algısını güçlendirir, tüketim toplumu varlığını adeta reklama borçludur. Kadın ve erkek bedeni, reklam içeriklerini idealize edilen biçimleri ile yer alır.

Görsel 2.3: Erkek temalı Biscolata reklam görüntüsü

Biscolata markalı ürünlerin tanıtıldığı bir reklam filminde kullanılan erkek imgesi tam da tüketim toplumunun var ettiği ideal beden algısına eş değerdir. Buradaki erkek bedeni, idealize edildiği biçimde kaslı, geniş omuzlu ve bronz tenlidir. Erkek bedeni bu reklam filminde çekicilik ve cinsellik yönüne gönderme yapılarak konumlandırılmıştır.

Görsel 2.4: Biscolata reklam görüntüsü

Magnum markalı ürünlerin tanıtıldığı bu reklam afişinde ise kadın tutkunun ve hazzın nesnesi olarak resmedilmiştir. Çekiciliği ile ön plana çıkarılan kadının cinselliğine vurgu yapılmıştır. Kadına “Asla daha aızıyla yetinme” direktifi verilerek tüketim için harekete geçmesi hedeflenmiştir.

Medyadaki söylemlerle belirlenen ideal beden algısının oluşumunda en fazla etki eden kitle iletişim aracı ise sosyal medyadır.

2.2.1 Sosyal Medyada Beden Temsili

İletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte medya; geleneksel medya (radyo, gazete, televizyon) ve yeni medya (internet siteleri, sosyal medya platformları,

podcas yayınları, mobil uygulamalar) olarak ikiye ayrılmıştır. Yeni medya, geleneksel medyadan farklı olarak internetin geniş kitleler tarafından ulaşılabilir hale gelmesiyle yeni medya araçları da gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya platformları ise (Facebook, Instagram, Youtube, Twitter gibi) sağladıkları olanaklarla neredeyse her yaştan her gruptan insanın ilgi odağı olmuştur.

Yeni medyanın ne olduğu sorusunun cevabı yeni medyanın sahip olduğu özelliklerle verilebilir. Bunlar, “dijitallik, etkileşim, hizmetinsellik, multimedya biçimselliği, kullanıcı türevli içerik üretimi, mevcudiyet hissi ve yayılım” (Binark ve Löker , 2011) özellikleridir. Yeni medya araçları sahip oldukları bu özelliklerle geleneksel medyadan ayrılır. Sosyal medya platformları da bu bağlamda geleneksel medyadan daha etkilidir. Geleneksel medyada yalnızca tüketici konumunda olan birey kullanıcı türevli içerik üretimi sayesinde artık hem tüketici hem de üretici konumundadır. Kullanıcılar, sosyal medyada içerik tükettikleri kadar içerik de üretirler. Öte yandan etkileşim özelliği de sosyal medya platformlarını, geleneksel medya araçlarından ayıran ve cazip hale getiren özelliklerden biridir. Geleneksel medyadaki tek yönlü iletişim, etkileşim özelliği sayesinde karşılıklı bir hale gelmiştir. Hem üretici hem de tüketici olan kullanıcılar, içerikler üzerinde anlık olarak yorumlarla ve tepkilerle etkileşimde bulunabilmektedir.

Kullanımı son derece yaygın olan ve hızla popülerleşen sosyal medya platformlarının kullanım amacı kişiden kişiye değişse de bu platformlar aracılığıyla kullanıcılar kendilerine profil sayfaları oluşturabilmekte, bu sayfalarda gündelik yaşamlarına dair paylaşımlar yapabilmekte ve bunları aynı anda diğer milyonlarca kullanıcının da ulaşmasını sağlayabilmektedir. Özetle denilebilir ki kullanıcılar, bu platformlarda ‘benliklerini sunmaktadırlar’.

Sosyal medya platformları, milyonlarca kullanıcının birbirleri ile iletişime geçebildiği, fotoğraf ve video paylaşmaya imkan sunan ortamlardır. Kullanıcılar, hayatlarını anlık olarak bu platformlar aracılığıyla paylaşmaktadırlar. Sosyal medyanın gündelik hayatın her alanına sirayet etmesi nedeniyle, sosyal medyada bulunmak, paylaşımlar

yapmak gündelik hayatta da var olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle algı ‘Sosyal medyada yoksan gerçek hayatta da görünmezsin’ boyutuna gelmiş durumdadır.

Kullanıcılar, sosyal medyada çoğunlukla fotoğraf ağırlıklı paylaşımları nedeniyle dış görünüşleri ile yer almaktadırlar. Denebilir ki sosyal medyada oluşturulan platformlarda kullanıcılar benlik ve kimlik sunumuna dair bir süreç yürütmektedir. Kanadalı sosyolog Erving Goffman, ‘Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu’ isimli kitabında gündelik hayatta herkesin birçok ‘performans’ sergilediğini, farklı ortamlarda farklı roller oynadığını bunun amacının da başkalarını etkilemek olduğunu anlatır. Goffman’ın kitabında ele aldığı bir diğer önemli kavramı ise ‘vitrin’dir. Vitrin, kişilerin performansları sırasında farkında olarak ya da olmayarak kullandıkları kalıplaşmış ifadelerdir. Goffman, “cinsiyet yaş ve ırksal özellikler; boy, görünüş; duruş şekli; konuşma kalıpları; yüz ifadeleri, vücut ifadeleri” gibi özellikleri kişisel vitrin olarak tanımlar (Goffman, 2016:33-35). Goffman, herkesin sahip olduğu özellikleriyle, gündelik hayatta birtakım performanslar sergilediğini anlatır.

“Kişi, kendini başkalarına sunduğunda, performansı toplumun resmi olarak onaylanmış değerlerini, davranışlarından çok daha fazla içerir ve temsil eder” (Goffman: 2016:45). Goffman’ın kuramına göre kişi, performans sergilerken toplum tarafından kabul görmüş ve idealize edilen performansları sergiler.

Goffman’ın 1950’lerde kaleme aldığı ‘Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu’ eserini bugün gündelik yaşamı tamamen etkisini altına almış sosyal medyaya da uyarlayabiliriz. Sosyal medyada benliğin sunumu, tıpkı Goffman’ın gündelik yaşamda benlik sunumunda sergilenen performansların toplumda idealize edilen ve kişiden beklenen performanslar olduğunu vurgulaması gibi kişiler sosyal medyada oluşturdukları profillerde de idealize edilen ve ondan beklenen performansları sergiler. Goffman’ın kişisel vitrin olarak tanımladığı boy, görünüş, vücut ve yüz ifadeleri gibi özellikler, toplumun beklentileri bağlamında sosyal medyada oluşturulan profillerde de öne çıkarılır. Buradaki benlik sunumu aslında bir imaj sunumudur. Bütün bu performans tutumunun amacı ise kişinin, kendisini seyredenlerin kendisi hakkında

tepkilerini, izlenimlerini ve görüşlerini denetim altında tutmasıdır (Goffman: 2016:17:).

Kullanıcılar, özellikle görselliğin ön planda olduğu Facebook ve Instagram gibi sosyal medya ağlarında oluşturdukları profiller, paylaştıkları fotoğraf ve videolar ile benlik sunumu yaparlar. Bu platformlar performans sergilenen sahnelerdir çünkü paylaşımlar takipçiler yani izleyiciler karşısında dolaşıma sokulur.

Bir performans alanı olan sosyal medyada oluşturulan profiller, paylaşılan fotoğraflar ideal beden algısını da yeniden üretir. Takipçilerinden oluşan seyircisinin önünde paylaşımlar yapan kullanıcı, güzel görünme kaygısı yaşar. Kullanıcılar, sosyal medya platformlarında ideal beden standartlarına en yakın olduğunu düşündüğü fotoğraflarını paylaşır. Dahası kullanıcılar, olduklarından daha zayıf, daha kaslı, daha uzun görünmek için fotoğrafları üzerinde birtakım değişiklikler yapar, bazen filtreler kullanarak, bazen rötuş teknikleri kullanarak dış görünüşlerini de manipüle etme eğilimdedirler.

Kullanıcılar çoğu zaman bu platformlarda sahip oldukları değil sahip olmak istedikleri dış görünüşleri ile yer alırlar. Fotoğraflarına aldıkları beğeni sayısı ne kadar fazlaysa idealize edilen beden tipine o kadar yakın olduklarını düşünürler ve bedenlerinden duydukları hoşnutsuzluk o derece artar ya da azalır. Kullanıcılar, paylaşımlarına beğeni aldıkça toplum tarafından kabul gördüklerini ve beğenildikleri algısına kapılmaktadır (Gulmammadzada, 2019:152). Kullanıcılar, paylaşımları beğeni aldıkça paylaşımlarında da daha aktif olmaya başlarlar. Goffman'ın işaret ettiği üzere toplumun beklentilerine göre performans sergilerler. Bu platformlardaki beğeni butonu kullanıcıların dış görünüşlerini, rakamlar üzerinden değerlendirmelerine neden olur (Elciyar, 2018:309).

Fotoğraf ve video paylaşma üzerine kurulu sosyal medya platformu olan Instagram, günde milyonlarca kullanıcıya ev sahipliği yapmakta ve bu kullanıcılar milyonlarca içerik üretmektedir. Kullanıcılar, ürettikleri içerikler ile çoğu zaman bedenlerini paylaşıp beden sunumu yapmaktadırlar. Kullanıcılar burada açık profiller üzerinden

diğer kullanıcıların ürettikleri içeriklere maruz kalmakta ve kendi bedenleri ile gördükleri bedenleri kıyaslamaktadırlar. Instagram’da gördükleri beden tiplerine sahip olmak isteyen kullanıcılar bunun için tüketime ve estetik ameliyatlara yönelmektedirler. Çünkü Instagram’da ideal beden standartlarının yayılmasının yanı sıra makyaj, giyim, moda, diyet, spor sayfaları ile ideal beden standartlarına nasıl ulaşılacağıın yolu da gösterilir.

Sosyal medya platformlarının kullanım amaçları kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Kimisi oyun oynamak, kimisi bilgi edinmek, kimisi gündemi takip etmek amacıyla kullanır ancak tüm bu kullanım amaçlarının altında sosyalleşme arzusu yatar. Kullanım oranı çok yüksek olan sosyal medya platformları, geleneksel medyada olmayan şekliyle sosyalleşme arzusunu da gerçekleştirir. Bu nedenle sosyal medya, kitleleri etkilemede ve yönlendirmede geleneksel medyadan daha etkilidir. Burada içerikler daha hızlı, daha fazla kişiye yayılır. Dolayısıyla, ideal beden algılarını pekiştirmek ve buna sahip olmak için tüketme arzusunu perçinlemek sosyal medyada çok daha etkili bir şekilde gerçekleştirilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEDEN OLUMLAMA HAREKETİ VE BİYOPOLİTİKA İLE İLİŞKİSİ

Etrafı tüketim toplumu ve kapitalizmin güç ilişkileri ile sarılmış olan bedene, ideal olarak belirlenen standartlara, ölçülere uyması konusunda medya aracılığıyla durmadan çeşitli buyruklar verilmektedir. İdealin dışında kalan beden tipleri ise değersizleştirilip, ötekileştirilmektedir. Böylece, idealin dışında kaldığını düşünen bu birey, bu ideali yakalamak için bedenine yatırım yapmaya yani tüketmeye başlar. Ne kadar tüketirse ideal olarak belirlenen beden görünüşüne o kadar yakın olacağını düşünür.

Bedene yönelik tüm müdahaleler, bedeni tüketime yönlendirmek, bedenin itaatini sağlamak ve böylece beden üzerinde iktidar kurmak biyoiktidarın stratejisidir. Ancak beden üzerinde tüketim odaklı kurulmuş bu iktidarın varlığı beraberinde mücadeleyi ve direnişi de getirir.

Beden Olumlama Hareketi de idealin dışında kalan tüm beden tiplerini görünür kılmak, ideal beden algısına karşı çıkmak ve insanların bedenlerini kabul etmelerini, sevmelerini sağlamak hedefiyle bedeni bir direniş alanı haline getirmenin en tartışılmaya değer örneklerindendir. Beden Olumlama Hareketi, bedeni ideal sınırların dışında konumlandırarak bedeni tüketim toplumunun çarklarından kurtarmaya çalışır.

Tezin bu bölümünde Beden Olumlama Hareketi'nin tarihçesi göz önünde bulundurularak kavramsal çerçevesi çizilecek, hareketin biyopolitika kavramı ile ilişkisi ele alınacak ve hareketin, kendisine yayılma alanı bulduğu ve tanındığı sosyal medya platformlarında uygulanış ve tartışılma şekli ve eleştirildiği noktalar örneklerle ele alınacaktır.

3.1 Beden Olumlama Hareketinin Tarihsel ve Kavramsal Çerçevesi

Beden Olumlama Hareketi (Body Positivity Movement), tüketim toplumunun ideal beden dayatmasına karşı bir duruş, bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmıştır. Tüketim toplumunun dayattığı standart beden algılarına karşı mücadele yürüten bir harekettir. Hem geleneksel medyada hem de sosyal medyada ideal beden söylemlerine maruz kalan bireyin şekli nasıl olursa olsun bedenini kabul etmesini sağlamaya çalışır. İdeal olarak dayatılan standartlara meydan okur. Hareket idealin dışında kalan farklı vücut boyutlarının ve görünümünün varlığını temsil ve kabul edilmesini sağlamaya çalışır. Beden Olumlama Hareketi; sistematik olarak dar kalıplara sığdırılmış, dayatılmış güzellik standartlarının ve ölçülerinin reddedilmesini içerir ve bireyleri, güzellikle ilgili mevcut toplumsal mesajlara meydan okumaya teşvik eder, idealin dışında kalmış vücut ölçülerinin de değerli, çekici olabileceğini anlatır (Cwynar-Horta, 2016:36).

Hareket, iktidarların ve tüketim toplumunun beden politikalarına karşı bir duruş sergiler. Çünkü, “Bedeni görünür kılma pahasına öznelliği ve bireyselliği yok eden güzellik ürünlerinden, estetik cerrahi operasyonlarına kadar tüketim toplumunun sunduğu tüm olanaklar, bedenin sahip olduğu göstergelerin doğal ve özgün anlamlarını yıkarak, söz konusu uygulamalar aracılığıyla yeni protez ve yapay varlıklar yaratır” (Köse, 2011:81). Bu bağlamda hareket bedenin doğallığını ön plana çıkarır ve teşvik eder. Bedene karşı nötr olunmasını teşvik etmeye çalışan hareket, bireylerin görünüşlerinden yola çıkarak bedenlerine karşı negatif ya da pozitif bir tutum sergilenmemesi gerektiğini savunur.

Hareketin temel hedefleri arasında ideal beden algısına meydan okumak, insanların bedenlerini olduğunu gibi kabul etmesini sağlamak, medyanın mesajlarıyla bedenlere ilişkin yönlendirmelerinin karşısında durmak, insanların bedenleri ile daha sağlıklı bir ilişki kurmasını sağlamak ve insanların bedenlerinin şeklini kabul etmesini sağlamak yer alır.

Beden Olumlama Hareketi, “Şişman, kıllı, engelli, yaralı, lekeli, çatlaklı, siyah, kahverengi, sarı, beyaz, kadın, erkek, non-binary (ikili cinsiyet -kadın ve erkek-sistemine uymayan), trans” gibi tüm beden tiplerini kapsar” (Kayış, 2017). Hareket, kendi bedeniyle sorun yaşayan onu sevmeyen veya kabullenemeyen insanlara ulaşmaya çalışmaktadır.

Hareket, kitlelere çeşitli kanallara dayatıldığı gibi sadece tek bir beden tipinin ideal olduğu anlayışına karşı çıkarken aynı zamanda şekli ve boyutları nasıl olursa olsun her beden tipinin değerli olduğunu, insanların bedenlerinin şekli ve boyutu nedeniyle kendilerini dışlanmış ve değersiz hissettirilmesine de karşı bir duruş sergiler.

Beden Olumlama Hareketi’nin Türkiye’deki öncülerinden Aybala Arslantürk, hareketin amacına ve kapsamına dair şu ifadeleri kullanıyor:

“Hareketi; bireylerin bedenlerini ‘her haliyle’ onaylamasını, kabul etmesini ve tek bir ideal beden tipi olmadığını temel alan feminist bir hareket olarak tanımlayabiliriz. Hemen bu noktada belirtmek gerekir ki “her hâlinle güzelsin ve kendini sevmelisin” mottoları kapitalizme yenik düşen ana akımı temsil ediyorken; ideal Beden Olumlama Hareketi kendini kabullenme ve bedenine karşı nötr de olabilme halini esas alıyor. Ötekileştirilen, bedeni ile ilgili göz ve söz hapsinde bulunan her bireyin kendini kabullenmesi, nötr olması ve hatta sevmesi için Beden Olumlama Hareketi’ne ihtiyacımız var. Kimse kendini bu ötekileştirme karşısında kendini yalnız hissetmemeli; birlikteyiz, hikâyelerimizi paylaşıyoruz ve güçlüyüz. Amacım bunu daha çok pekiştirmek ve bu hareket altında bedeni üzerine söz söylenmesine izin vermeyen bireylere yenilerini ekleyerek aktivizme devam etmek” (Gürcü, 2017).

Cinsiyetten bağımsız bir şekilde her şekilde ve boyuttaki beden tiplerini temsil eden, görünür kılmaya çalışan, bireylerin bedenlerinin görünüşü nedeniyle değersizleştirilemeyeceğini savunan ve günümüzde sosyal medya platformlarının kullanımının artmasına paralel olarak görünürlük kazanan, tanınan Beden Olumlama Hareketi’nin tarihsel kökleri ise 1960’lı yıllara kadar dayanmaktadır. Bugün Beden Olumlama Hareketi olarak bilinen hareket, 1960’ların sonlarında ikinci dalga feminizm sırasında başlayan ve üçüncü dalga feminizmde öne çıkan, vücut politikası ve şişman bedenlere karşı ayrımcılık konularını ele alan şişmanlık kabul hareketine dayanmaktadır (Cwynar-Horta, 2016:40).

1967 yılında Central Park'ta toplanan 500 kadar kişi şişman ayrımcılığını protesto etti. Göstericiler hamburger yiyerek diyet kitaplarını yaktılar. Amaçları ayrımcılığa karşı seslerini duyurarak, kendilerinin de toplumda var olduğunu göstermekti. Tarihe 'Fat Acceptance' olarak geçen protesto şişmanlık adına ilk gösteri olması nedeniyle de büyük bir öneme sahiptir. Gösteri şişmanlık kabul hareketinin başlangıcı için de bir dönüm noktası olmuştur (Cooper, 2008).

Central Parktaki ilk protestodan yaklaşık 5 ay sonra gazeteci Lew Louderback 'Saturday Evening' gazetesinde 'Daha Çok İnsan Şişman Olmalı' ismiyle bir makale yayınlamıştır. Louderback makaleyi şişman olduğu için ayrımcılığa uğrayan eşine adadığını belirtmiştir. Bu makale ana akım medyadaki şişmanlık anlatılarına karşı ilk savunma olarak görülüyor (Cooper, 2008).

Makalenin birçok kişiye ulaşması, Lew Louderback ve William Fabrey'in de tanışmasına vesile olmuştur. 1969'da NAAFA (The National Association to Advance Fat Acceptance)'yı kuran ikili şişmanlık kabul hareketinin resmileşmesi yönünde en büyük adımlardan birini atmıştır (Cooper, 2008). 1969'da Amerika'da kurulan örgüt bugün hala varlığını sürdürmektedir. Örgüt resmi internet sitesinde amaçları "Bütün insanlar saygıyı hak eder. Dünya nüfusunun üçte biri şişman ama şişman insanlar günlük hayatın her alanında -istihdamdan eğitime-ayrımcılığa uğruyor. (...) NAAFA, şişman insanları özgürleştirmeye yardımcı olmak ve hayatlarını her gün dolu dolu yaşamalarına izin vermek için bu tür ayrımcılığa karşı çıkıyor" (Why NAAFA, 2020) sözleri ile açıklanmıştır.

Ancak NAAFA'nın kurulmasından birkaç yıl sonra hareketin içinden kuruma karşı eleştiri sesleri de yükselmeye başlamıştır. Örgütü eleştiren muhaliflerin başında feminist grup vardı. Eleştirilerin en büyük nedenlerinden biri de NAAFA'nı gerçek amacına yönelik faaliyetlerde bulunmamasıydı. Onlara göre örgüt, şişman insanların buluşma yeri olmaktan öteye gidememişti. Eleştirilerine devam eden grup 1972'de Fat Underground'u kurarak harekete yeni bir ivme kazandırdı. Fat Underground kadınlara kendilerini yeniden tanımlamak için alan sağlayarak baskılar karşısında kişisel ve siyasal eyleme geçmeyi hedefleyen radikal feminist bir gruptu (Cooper, 2008). Tüm

bu tarihsel gelişmeler günümüz Beden Olumlama Hareketi'nin doğuşuna da büyük katkıda bulunmuştur. Beden Olumlama Hareketi sahip olduğu içerik itibariyle şişmanlık kabul hareketinden çok daha kapsayıcı bir hareket olsa da tarihsel süreçte 1960 yılından itibaren yaşanan gelişmelerden de ayrı olarak düşünülmesi mümkün değildir.

1996 yılında 'Bedenini sev, yaşamını sev' sloganı Amerika Birleşik Devletleri'nde 'The Body Positive' isimli bir örgüt kurulmuş ve örgütün amacı insanlara bedenlerini sevmeyi öğretmek ve dayatılan ideal beden algısı nedeniyle özellikle gençler arasında meydana gelen depresyon ve yeme bozuklukları gibi olumsuz durumlarla mücadele etmek olarak belirlenmiştir. Örgüt üyeleri bu amaçlarından yola çıkarak yaklaşık 20 yıldır bedenine karşı özsaygısını yitirmiş insanlara yönelik eğitim programları düzenlemektedir (<https://thebodypositive.org/our-work/>).

İletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve internetin hayatımızın önemli bir parçası haline gelmesiyle birlikte Beden Olumlama Hareketi de görünürlük ve yaygınlık kazanmıştır. 2012 yılında Amerikalı büyük beden model Tess Holiday ve şarkıcı Lady Gaga'nın beden olumlama temalı sosyal medya paylaşımları harekete büyük ivme kazandırmıştır. Kendini Beden Olumlama Hareketi'nin aktivisti olarak tanımlayan Tess Holiday, Instagram'dan hesabından #effyourbeautystandards etiketiyle bir hareket başlattı. Holiday, paylaşımlarında insanlara vücutlarından utanmamalarını, vücutlarını sevmeleri ve kabul etmeleri gerektiğini ifade ederek idealize edilen güzellik standartlarına karşı bir mücadele başlattı (Otis, 2020). 2 milyondan fazla Instagram takipçisi bulunan Holiday'in, çağrısına kulak veren birçok sosyal medya kullancısı bugün hala #effyourbeautystandards etiketini kullanarak kendi bedenlerini kabulleniş hikayelerini anlatıyor ve idealin dışında kalan beden görünüşleri ile fotoğraflarını paylaşıyorlar. Kasım 2021 itibariyle Instagram'da #effyourbeautystandards etiketiyle paylaşılmış 5 milyondan fazla gönderi bulunmaktadır. Gönderilerin büyük bir çoğunun içeriği ise kilo ve şişmanlık temalıdır. Buradan hareketle Holiday'in çağrısına kulak veren kitlenin çoğunlukla büyük tepen tipine sahip olduğu söylenebilir.

Kiloları nedeniyle eleştirilen şarkıcı Lady Gaga ise 2012 yılında kendi internet sitesinden #bodyrevolution etiketiyle makyajsız ve iç çamaşırılı dört kare fotoğrafını paylaşarak bu durumun onu mutsuz etmediğini, vücudundan utanmadığını, genç yaşlarının başında anoreksiya gibi yemek bozukluğuna ilişkin sağlık sorunları yaşadığını, bunun ona yaşattığı acıları anlattı ve takipçilerini başlattığı ‘vücut devrimine’ katılmaya, bedenlerinin gerçekte nasıl görüldüğünü göstermeye davet etti.

İlerleyen yıllarda Beden Olumlama Hareketi giderek daha popüler hale geldi. Yeni medya araçlarının etkileşimsellik ve kullanıcı türevli içerik üretmeye imkan tanınması, toplumsal hareketlerin oluşumuna ve gelişimine sunduğu katkı da bize hareketin yaygınlık kazanmasına ilişkin bir anlatı sunmaktadır. Bu açıdan fotoğraf ve video paylaşım uygulaması Instagram, Beden Olumlama Hareketi’nin popülerlik kazanmasında büyük rol oynadı. Kasım 2021 itibariyle Instagram’da #bodypositivity etiketiyle 9,2 milyon gönderi #bodypositive etiketiyle 17,2 milyon gönderi paylaşılmıştır. Gönderilerin içeriğine bakıldığında çoğunun mevcut ideal beden standartlarından farklı özelliklere sahip beden tiplerini içerdiği görülmektedir. Bu mesajların Beden Olumlama Hareketi’nin amaçlarıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Gönderilerde anaakım medyada temsil edilmeyen vücut tipleri görünürlük kazanmıştır. Gönderilerin çoğu zayıflık veya kiloluk temalı gönderilerdir ve gönderileri paylaşanların çoğu kadındır.

Beden Olumlama Hareketi, Türkiye’de de sosyal medya platformları aracılığıyla yaygınlık kazanmıştır. Hareketin Türkiye’deki kurucusu feminist aktivist Aybala Arslantürk’tür. Arslantürk, ideal güzellik anlayışını reddettiklerini, insanların bedenlerini olduğu gibi kabul etmesini, kendilerine karşı olumlu ya da olumsuz bir tutum içine girmemelerini sağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedir.

Beden Olumlama Hareketi’nin Türkiye’deki çevrimiçi platformu ise <https://bedenolumlama.wordpress.com/> adresidir. Sitede, hareketin amacı şu sözlerle anlatılmaktadır:

“Patriyarkal güzellik algılarına meydan okuyoruz! Bizler eril zihniyetin kurguladığı imaja, dayattığı güzellik algısına, fantezilerdeki beden ölçülerine uymak zorunda değiliz! İnsanların kendi bedenlerine duydukları nefretten kurtuldukları,

güzelliklerinin ve kimliklerinin değerini bildikleri, kendi hayatlarında ve çevrelerinde olumlu değişiklikler yapmak için kendi enerjilerini ve zekalarını kullandıkları bir dünya yaratıyoruz” (<https://bedenolumlama.wordpress.com/hakkinda/>).

Öte yandan sitede harekete ilişkin atölyeler, seminerler ve eğitimler düzenlenmektedir. Katılımcıların daha huzurlu hissetmeleri, duygularını tanımaları, özsaygılarını tekrar kazanmaları, bedenlerini kabul etmeleri için “Öz Şefkat Atölyesi”, “Beden Farkındalığı Atölyeleri” ve bireysel danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Ayrıca sitede beden olumlamaya dair pek çok gönüllü yazarın blog yazıları bulunmaktadır (<https://bedenolumlama.wordpress.com/hakkinda/>). Hareketin Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal medya uygulamalarında da sayfası bulunmaktadır.

Aybala Arslantürk dışında Berrak Tuna, Cansu Dengey Acar, Ezgi Epifani, İrem Koçak, Sinem Dönmez gibi pek çok aktivist de sosyal medya platformlarında hareketin daha iyi anlaşılması için içerikler üretmekte ve hareketin amaçlarını anlatmaktadırlar. Örneğin aktivist Berrak Tuna, hareketin mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistem tarafından kurgulanan ideal beden normlarını sorguladığını, bedeninin görünüşü nedeniyle ötekileştirilmiş, mutsuz hissettirilmiş, yargılanmış bireylere kendilerini ifade edebilecekleri alanlar açtığını ve idealin dışında kalan beden tiplerini de görünür kılmaya çalıştığını, bütün beden tiplerinin değerli olduğunu ifade etmeye çalıştığını anlatmaktadır (Keskin, 2018). Ezgi Epifani ise hareketi “Çekici bulunmayan, sağlıklı bulunmayan, daha genel konuşacak olursam norm dışı bulunan bedenleri toplum izinli şiddetten, devlet şiddetinden ve nefret suçlarından korumak için verilen bir insan hakları mücadelesi olduğudur” (Fidan, 2021) sözleri ile anlatmaktadır. Sinem Dönmez ve İrem Koçak ise gazeteci Begüm Soydemir ile gerçekleştirdikleri söyleşide hareketin bedene dair tüm müdahaleleri reddettiğini ve hareketin öğretileri sayesinde bedenleri kabul etmeye ve sevmeye başladıklarını anlatmışlardır (Soydemir, 2017).

Beden Olumlama Hareketi’ne en sık yöneltilen eleştirilerden biri hareketin şişmanlık ve obeziteye övgüler içerdiğidir. Özellikle sosyal medya platformlarında hareketin savunucularının çoğunun büyük beden tipine sahip olması nedeniyle sık sık tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmaların odak noktası hareketin obezliği normalleştirdiği,

şışmanlığa övgüler yağdırdığı ve bu nedenle de insan sağlığını tehlike attığı düşüncesidir. Ancak hareketin savunucuları obezite ve hareket arasında kurulan ilişkiye karşı çıkmaktadırlar. Savunucular, harekete dair oluşturdukları içeriklerde sık sık hareketin amacının şışmanlık ya da zayıflığı övmek olmadığını, normal olan şışmanlık ya da zayıflıktır demediklerini, dahası hareketin yalnızca kilolu bedenleri değil akneli, selülitli, lekeli, engelli, uzun, kısa ya da trans bedenlerini de kapsadığını dile getirmektedirler. Savunuculara göre hareket, bedeni nedeniyle zorbalığa uğramış insanlara ‘Bedeninden dolayı daha değersiz değilsin, bedeninin kusurun değil’ diyerek her beden tipinin değerli olduğunu algısını oluşturmaya çalışmak ve kişilerin bedenleri üzerinde tek söz sahibi olduğunu fikrini aşılamaaya çalışmaktır. Bu noktada savunucular fazla ya da az kilonun sağlık sorunu teşkil ettiğinin bilinciyle beden olumlamanın kiloları nedeniyle öz saygısını yitirmiş insanlara bu durumun onu daha az değerli hissetmemesini sağlamaya çalıştığını ifade ederler (Töreci, 2018).

Beden Olumlama Hareketine yöneltlen bir diğer eleştiri de hareketin kapitalist yaşam biçiminin dayattığı güzellik anlayışına karşı bir duruş olarak ortaya çıkmasına rağmen kapitalizmin bir aracı haline dönüştüğüdür. Bunun nedeni ise özellikle birçok giyim markasının reklamlarında büyük bedenlere yer vermesi olarak gösterilir. Hareket bu noktada kar amaçlı şirketler tarafından politize edildiği ve amacından saptığı gerekçesiyle eleştirilir.

Cwynar Horta, hareketin popüler hale gelmesinin büyük şirketlerin iştahını kabarttığı ve hareketin savunucularının markalarının yüzü olduğu, bunun sonucunda metalaştırıldıkları ve üzerlerinden kar elde edildiği ifade etmektedir. Ona göre hareket, bugün geldiği noktada kapitalizmin çıkarlarına elverişli hale gelmiştir, hareketin savunucularının etkisi arttıkça şirketler savunuculara ürünlerini kullandırtmaya ve hareketten kar elde etmeye başlamışlardır. Savunucular amaçlarını gözden kaçırmış, kapitalist ideolojileri yeniden üretmeye ve kendilerini nesneleştirmeye başlamışlardır ve demokratik olması gereken bu alan ticari çıkarlar tarafından gasp edilmiştir (Cwynar-Horta, 2016).

3.2 Beden Olumlama Hareketi'nin Biyopolitika İle İlişkisi

Biyopolitika kavramı, çalışmanın önceki bölümlerinde de ele alındığı şekliyle 17. yüzyıldan itibaren ulus devletlerin nüfusu kontrol altına almak ve yönetmek için insan bedenini merkeze alan yönetim stratejilerine ve iktidar teknolojilerine verilen isimdir. Burada önemli olan husus iktidarların bu yönetim stratejisinde başvurdukları yöntemin hükümdarlık yönetimlerindeki gibi öldürme, cezalandırma ya da disipline etmek olmadığı, düzenleme ve denetim yöntemlerinin kullanıldığıdır. Bu iktidar merkezine ölümü değil yaşamı almıştır. “Bu iktidar, nitelemek, ölçmek, değerlendirmek, hiyerarjiye sokmak durumundadır” (Foucault, 2018:103).

Çalışmalarının odak noktasına biyopolitika kavramını konumlandıran Michel Foucault, bu yeni iktidar biçiminin iki kutup üzerine inşa edildiğini anlatır. Bunlardan ilk kutbun bedenin itaatkar kılmaya çalışan, bunun için bedeni disipline eden anatomo-politika, ikinci kutbun ise bedene yönelik politikalarda düzenlemeyi ve denetimi ele alan doğum, ölüm, bollaşma gibi koşulları öne çıkaran nüfusun biyopolitikasıdır. Foucault, beden ve nüfus üzerindeki bu düzenlemelerin iktidarın yaşam üzerinde örgütlendiği iki kutup olduğunu anlatır (Foucault, 2018:99).

Bu doğrultuda Foucault, biyopolitikayı özne ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alır ve nüfusun artması ve bollaşma gibi faktörler nedeniyle müdahayı ve denetimi sağlamak amacıyla inşa edildiğini ifade eder. Gücünü öldürmekten yana kullanan egemen iktidarın yerini yaşamı ve bedeni yöneten iktidarın aldığı altını çizen Foucault, biyopolitikayı oluşturan koşulları “Klasik çağ boyunca hızla farklı disiplinler -dil, okullar, kolejler, kışlalar, atölyeler- gelişir ve aynı zamanda siyasi pratikler ve iktisadi gözlemler alanında doğurganlık, uzun yaşama, kamu sağlığı, konut, göç sorunları belirir; yani bedenlerin boyun eğmesini ve nüfusların denetimini sağlamak üzere çeşitli ve çok sayıda tekniğin pıtrak gibi bitmesine tanık olunur. Böylece bir biyo-iktidar çağı başlar” (Foucault, 2018:99-100) sözleriyle açıklamaktadır.

Utku Özmakas (2019: 123) ise Foucault'un çalışmalarından hareketle ve bu çalışmalarının analiziyle biyopolitikayı "Daha ziyade nüfusu temel alarak, 'yaşam içerisinde belirleyici niteliğe sahip olan bir dizi sürece ilişkin bilginin denetlenmesine ve ağırlıklı olarak düzenleyici önlemler alınmasına dayanan müdahale tekniklerinin genel adı" ifadeleriyle anlatır.

Biyopolitikanın amacı ve hedefi yaşam üzerinde iktidar kurmaktır. Yaşam üzerinde iktidar kurmanın, yaşama müdahale etmenin yolu da bedene müdahale etmekten onu kontrol altına almaktan geçmektedir. Biyopolitika aracılığıyla bedene yönelik müdahaleler ile nüfus planlaması ekonomik süreçlere göre belirlenmiş olur. "Biyopolitika doğum ve ölüm oranlarını istatistik bilimi aracılığıyla kaydeder, nüfusun sağlık düzeyi, yaşam küresi ve nüfusun sağlığını etkileyebilecek faktörlerle ilgilenir. Tüm bunlar bir dizi müdahale ve "düzenleyici denetim" yoluyla gerçekleştirilir" (Işık, 2012:107).

Foucault, çalışmalarında biyopolitika ve kapitalizm arasındaki ilişkiye de dikkat çeker ve kapitalizmin gelişmesi ile biyopolitika arasında bir anlatı kurar. Kapitalizm, kendini bedenleri denetleyerek üretim sürecine dahil etmesi ve nüfusu ekonomik bir güç olarak ele alınmasıyla güvence altına almıştır (Foucault, 2018:100). Bu doğrultuda kapitalizm, biyopolitikanın amaçları doğrultusunda bedenden alınacak maksimum verimi almaya çalışır ve beden bu amaç etrafında denetlenir, üzerinde bir iktidar kurulur ve sonuç olarak müdahaleye uğrar.

Bu çalışmanın odaklandığı biyopolitika ile Beden Olumlama Hareketi arasındaki ilişki de beden üzerinde kurulan iktidar noktasında ele alınmaktadır. Çünkü beden üzerinde kurulan tüm bu iktidar süreçleri beraberinde buna direnen karşıt duruşları da meydana getirir. Lemke (2017: 73) bu duruma ilişkin "Bedenlerin disiplin altına alınması ve nüfusun düzenlenmesi, eski ve unutulmuş hakları yardıma çağırmayan; ancak hayat hakkı, beden, sağlık, cinsellik ve temel gereksinimlerin karşılanması gibi yeni hak kategorilerini ileri süren yeni politik mücadelelere yol açar" ifadelerini kullanmaktadır. Lemke, buna örnek olarak da Foucault'un özellikle İkinci Dünya Savaşı ve 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal hareketlerdeki hareketliliğin artışına ve

biyopolitik çatışmaların artmasına ve bunların muhalif yönlü olduğuna ilişkin savını gösterir (Lemke, 2017:73-74). Foucault ise kendi çalışmalarında doğrudan tek bir merkezi olmayan ve her an her yerde olarak değerlendirdiği iktidarın bulunduğu yerlerde mutlaka direnişe dair izlerin de bulunacağını söyler.

“İktidarın olduğu her yerde direnme vardır; ancak -ya da daha doğrusu bu yüzden- direnme hiçbir zaman iktidara göre dışsal bir konumda değildir. Acaba kaçınılmaz biçimde yasaya boyun eğdiğimizden dolayı zorunlu olarak iktidarın “içinde” olduğumuzu, ondan “kaçınılmadığını”, ona oranla mutlak bir dışsalın olmadığını mı söylemek gerekir? Bu, iktidar ilişkilerinin çok kesin biçimde bağıntısal olma niteliğini bilmemek anlamına gelecektir. İktidar ilişkileri, bir direnme noktaları çokluğu uyarınca var olabilir; bu noktalar, iktidar ilişkilerinde rakip, hedef, destek ya da bir kavga için atılım rolünü oynar. Bu direnme noktaları, iktidar şebekesinin her yanında mevcuttur. Dolayısıyla, iktidara karşı, ulu bir Red’in tek bir mekanı -başkaldırmanın ruhu, tüm ayaklanmaların yuvası, devrimcinin katıksız yasası-yoktur. Türlerinin örneğini oluşturan, olanaklı, zorunlu, olanaksız, kendiliğinden, yaban, yalnız, danışıklı yükselen, şiddetli, uzlaşmaz, uzlaşmaya yatkın, çıkar güden, kurban vermeye hazır direnmeler vardır” (Foucault: 2018: 71).

Foucault, direniş imkanının iktidar ilişkilerinin içinde bulunduğunu, direniş olmadan iktidar ilişkilerinden bahsetmenin mümkün olmadığını anlatır. Foucault’a göre iktidar ilişkisinin tek yönlü olduğu ve tıkanıp durumlarda iktidardan değil ancak tahakkümden bahsedilebilir (Foucault, 2019: 21). Foucault, iktidar kavramına geniş bir perspektiften bakar ve iktidarı yalnızca bir yönetim sorunu olarak değerlendirmez. İktidar sorununu şu sözlerle tanımlar; “İktidarın işleyişinden söz ettiğimde yalnızca devlet aygıtı sorununa, yönetici sınıf, hegemonik kastlar sorununa gönderme yapıyor değilim; bireylerin gündelik davranışlarında, bedenlerine varıncaya kadar üzerlerinde işleyen, giderek daha da incelen, tüm mikroskobik iktidarlara dizine gönderme yapıyorum” (Foucault, 2007:48).

Bu çalışmada da Beden Olumlama Hareketi; bedeni tektipleştiren, tek tip ve kurgulanmış bir güzellik anlayışını dayatan, buna ulaşmak için tüketimi teşvik eden tüketim toplumunda tüm bu dayatmaları reddeden, bedenler üzerinde işleyen iktidara karşı ortaya çıkan bir direniş ve mücadele alanı olarak ele alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEDEN OLUMLAMA HAREKETİNİN BİR DİRENİŞ İMKANI OLARAK ANALİZİ

Bu tezde Beden Olumlama Hareketi'nin iktidarlar tarafından beden üzerinde kurulan tahakküme karşı bir direniş imkanına olanak tanıyıp tanımadığı incelenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de Beden Olumlama Hareketi'nin web sayfası olarak bilinen www.bedenolumlama.wordpress.com isimli internet sitesinde hareketin savunucuları tarafından oluşturulan içerikler çözümlenerek hareketin hangi kavramlarla tartışıldığı ve bu kavramların direniş ve mücadele temalı olup olmadığı ele alınmaya çalışılmıştır.

4.1 Araştırmanın Amacı

Bu tezde, yapay bir şekilde oluşturulan ideal güzelliklik standartlarının dışında kalan beden tiplerini (kısa, şişman, engelli, lekeli, zayıf, selülitli vb.) görünür kılmaya çalışan, sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla görünür ve tartışılır olmaya başlayan ve giderek daha çok taraftar toplamayan, ideal tüm standartlara karşı çıkan Beden Olumlama Hareketi'nin, bu haliyle tüm müdahale ve denetim mekanizmalarına karşı bir mücadele ve direniş alanı olduğu harekete dair oluşturulan içeriklerle açıklamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda hareketin Türkiye'deki savunucularının web sitelerinde oluşturdukları içerikler incelenmiş, bu içeriklerin ideal beden algısına yönelik karşı söylem alanı üretme imkanı tanıyıp tanımadığı ele alınmıştır.

Tezde beden, iktidar ve özne ilişkileri bağlamında bir müdahale alanı olarak ele alınmış, bu durum da biyopolitika kavramı ile temellendirilmiştir. Biyopolitika kavramı da “iktidarların, nüfus üzerindeki politikalarına ilişkin bir yönetme stratejisini” olarak tanımlanabilir. Yani iktidarlar, nüfusu düzenlemek için bedene yönelik bir dizi müdahalede bulunur. Fakat, biyopolitika alanında öncü çalışmaları bulunan Fransız düşünür Michel Foucault da “İktidarın olduğu her yerde direnme vardır” (Foucault: 2018:71) demektedir. Feminist hareketler başta olmak üzere özellikle kadın bedenine yönelik bu müdahaleler karşısında her zaman itiraz sesleri

yükselmiştir. Bu tezde de Foucault'un bu tezinden hareketle Beden Olumlama Hareketi'nin bu itirazlara bir örnek olarak gösterilmesi ve hareketin bir mücadele alanı haline geldiğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda hareketin savunucularının internet ortamında hareketi tartıştıkları kavramlar incelenmiş bu kavramların hangi temalar etrafında kullanıldığı ele alınmış, söz konusu kelimelerin açık ya da örtülü anlamları incelenmiş, bu kavramlar anlamlandırılıp, yorumlanmaya çalışılmış, anlamlandırılan kavramlarla hareketin bir direniş ve mücadele alanı olduğu ortaya konulması hedeflenmiştir.

4.2 Araştırmanın Önemi

Literatürde beden ve iktidar konuları birbirleri ile ilişkilendirilerek araştırmaların konusu haline getirilmiştir. İktidarların bedene yönelik müdahaleleri özne ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alınmıştır. Ancak çalışmaların büyük bir çoğunluğunda bu iktidar ilişkileri bağlamında özellikle de kadınların konumu ve bu ilişkileri karşı yükselttileri sesler, sergiledikleri karşı duruşlara yer verilmemiştir.

Tezin önemi iktidar ve güç ilişkilerinin odağında ve kuşatılmış olan bedenin bir mücadele ve direniş alanı olarak konumlandırılmasına dayanmaktadır. İktidarların bedene yönelik müdahalelerine ve beden politikalarını ifade eden biyopolitika kavramına yönelik çalışmalarda da iktidar ilişkilerinin direnişe yol açtığı fikri görmezden gelinmiştir, bu konuda yeterince çalışma yürütülmemiştir. Ancak, söz konusu bu direnme olanağı yeni toplumsal mücadeleler ve aktivist hareketler başlatma potansiyeline sahiptir ve bu potansiyel de iktidar ilişkilerini anlamlandırmak adına önemli ve üzerine düşünülmesi elzem olan bir başlıktır. Tez, bedenin yalnızca fizyolojik değil aynı zamanda sosyolojik boyutuyla ele alınması, medyanın söylemleri ile bedenin nasıl idealize edildiğine dair tartışmalar içermesi, tüketim kültürünün odağındaki beden konuları ele alınması ve Beden Olumlama Hareketi'nin biyopolitika kavramı ile ilişkilendirilmesi ve hareketin karşı söylem üretme alanı olarak konumlandırılması açısından önemlidir.

4.3 Araştırmanın Varsayımları ve Soruları

Tezde, iktidar ilişkilerinin ve bunu bağlı olarak tüketim toplumunun bedeni, ancak özellikle kadın bedenini kuşattığı, nüfusu ve ekonomik süreçleri planlamak adına bedeni kontrol ettiği üzerinde tahakküm kurduğu ve bu tahakküm için biyopolitik süreçleri devreye soktuğu varsayılmaktadır.

Tezin bu bağlamda bir diğer varsayımı da Beden Olumlama Hareketi'nin felsefesiyle ve hedefleriyle beden üzerinde kurulan tahakküme karşı bir duruş sergilediği ve bedeni iktidara direniş alanı haline getirdiğidir.

Tezin bir diğer varsayımı ise kadın bedeninin tüketim toplumunun ve biyopolitik süreçlerin odağında olması nedeniyle Beden Olumlama Hareketi'nin savunuculuğunu yapanların ve bu bağlamda içerik üretenlerin çoğunun kadın olmasıdır.

Tezin amacı, önemi ve varsayımları doğrultusunda araştırmanın soruları ise şunlardır:
-Beden Olumlama Hareketi'nin internet sitesinde harekete dair ne tür içerikler üretilmektedir?

-İçerik üretenlerin konu edindikleri cinsiyet kimlikleri nelerdir?

-İçeriklerde ağırlıklı olarak hangi kavramlara yer verilmiştir, bu kavramların temaları nelerdir?

-İçeriklerde kullanılan kavramlar ile beden politikalarına karşı bir duruş sergileniyor mu?

-İçeriklerde üretilen kavramlar Beden Olumlama Hareketi'nin bir direniş olanağı tanıdığını gösteriyor mu?

-İçeriklerde hangi kavramlara karşı, karşıt söylemler üretilmiştir

4.4 Araştırmanın Kapsamı

Bu tezde, Beden Olumlama Hareketi'nin bir direniş ve mücadele alanı olup olmadığının anlaşılması için hareketin Türkiye'deki sitesi olan ve bir blog sitesi gibi kullanılan, hareketin savunucuların içerik üretebildiği, yazılarını, hikayelerini diğer savunucular ile paylaşabildiği www.bedenolumlama.wordpress.com adresi incelenmiştir. Bu kapsamda hareketin savunucuların internet sitesinde 23 Şubat 2017 ile 25 Mayıs 2020 tarihinde oluşturdukları içeriklerden 10 tanesi genel algıyı yansıtabilmek adına basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Zira internet sitesindeki tüm içerikler incelenmiştir ve içeriklerin homojen yapıda olduğu görülmüştür. Bu kapsamda internet sitesinde yer alan ve kullanıcılar tarafından üretilen toplam 67 metin numaralandırılmış ve numaral rastgele seçilerek analiz edilecek 10 metin saptanmıştır. Basit rastgele örnekleme yönteminde üzerine araştırma yapılan kitle homojendir ve herkes eşit derecede seçilme şansına sahiptir. Yöntem ile araştırmaya dahil edilecek içerikler rastgele seçilir (Kılıç, 2013:45).

4.5 Araştırmanın Yöntemi

Yeni medyanın kullanıcı türevli içerik özelliği sayesinde internet kullanıcıları çeşitli platformlarda içerik üretmeye, ürettikleri içerikleri başkaları ile paylaşma olanağına sahip olmuşlardır. Bu nedenle internet kullanımının toplumun her alanına yayılmasıyla birlikte sosyal medya platformlarında üretilen içerikler toplumun eğilimlerini, düşüncelerini, tepkilerini anlayıp yorumlamak adına büyük önem taşır hale gelmiştir.

İnternet içeriklerinin yorumlanmasında sıklıkla nitel araştırma yöntemleri kullanılır. Nitel araştırma yöntemleri “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde tanımlanabilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2008:39). Nitel bir araştırmada amaç analiz edilen verileri anlamak ve yorumlamaktır. “Nitel veriler, toplumsal

yaşamdaki insanlar, eylemler ve olayları tarif ya da temsil eden metin, yazılı kelimeler, cümlecikler veya semboller biçimindedir” (İlgar ve İlgar, 2014:34). İnternet ortamında oluşturulan içeriklerin analiz edilmesi, yorumlanması ve anlamlandırılmasında içerik analizi ve söylem analizi kullanılır (Çomu ve Halaiqa, 2015:37). Bu kapsamda araştırmaya konu olan metinlerin analizi için nitel araştırma yöntemi olarak içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri kullanılmıştır.

4.5.1 İçerik Analizi

İçerik analizinin amacı çalışmanın sorularına yanıt verecek kavramlara ulaşmaktır. İçerik analizinde elde edilen veriler kodlama, temalaştırma, düzenleme, sonuçların yorumlanması olmak üzere dört kademedен oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2008:228).

“İçerik çözümlemesinin amacı bir metin içerisinde geçen karakteristiklerin ne sıklıkla tekrar ettiğini, hangi tutumla sunulduğunu araştırmak ve mesajların biçimsel özelliklerini saptamaktır” (Çomu ve Halaiqa, 2015:38). “İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır” (İlgar ve İlgar, 2014:38). İçerik analizi, nitel ve nicel veri toplama yöntemleri ile de yapılabilmektedir. Nicel içerik analizi yöntemi ile metinde yer alan veriler olduğu gibi analiz edilirken nitel içerik analizi yöntemiyle metnin içerisindeki örtük anlamlar çözümlenir (Çomu ve Halaiqa, 2015:42-43).

Bu doğrultuda tezde, Beden Olumlama Hareketi’nin web sitesinden basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen, araştırmanın sınırını ve kapsamını oluşturan 10 metin nitel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Belirlenen kodlar ve temalar aracılığıyla elde edilen kavramlar analiz edilerek yorumlanmıştır.

Verilerin analizinde ise bilgisayar temelli yazılım uygulaması MAXQDA 2022 kullanılmıştır. 10 metin program aracılığıyla belirlenen kodlar doğrultusunda

taranmıştır. “MAXQDA araştırmacının sistematik bir şekilde nitel testleri değerlendirmesine ve yorumlamasına yardımcı olan PC tabanlı bir yazılım programıdır. Bunların yanı sıra teori geliştirmede ve kuramsal sonuçları test etmede de güçlü bir araçtır” (İlgar ve İlgar, 2014:62). MAXQDA programı aracılığıyla araştırmaya ilişkin temel kodlar oluşturmak ve düzenlemek, elde edilen verileri yorumlamak, verileri birbirleri ile karşılaştırmak, elde edilen verilere istendiği zaman ulaşmak mümkündür (Türkileri, 2012:39).

4.5.2 Söylem Analizi

Söylem, dilin yazılı ya da sözlü bir şekilde kullanılmasına karşılık gelmektedir. Söylem analizi yöntemiyle, kullanılan dil incelenir. Bu sayede analiz edilen metinlerde ya da seslerdeki anlam inşa edilir. Söylemin analizi bizi kullanılan dilin bağlamı hakkında bilgilendirir ve düşüncel analiz yapma imkanı tanır. “Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleriyle ilişkilidir” (Sözen, 1999:102).

Söylem analizi aracılığıyla iletişim taşıdığı anlam çözümlenmeye çalışılır. Söylem bir anlamlandırma ve sınıflandırma yöntemidir. Çünkü dile dökülen her söylem taşıdığı anlamla düşünceye dair ipuçları verir. Söylemin analizi de dilin içindeki mesajın ne anlam taşıdığına dair bilgi verir, duygu ve düşüncelerin iletişim maksadıyla aktarımını sağlar. Söylem, kim, neyi, neye dayanarak söylüyor, hedef kitle kim, söylenen ile hangi mesaj aktarılmak isteniyor, söylenenin sosyolojik ve kültürel olarak taşıdığı anlam neye tekabül ediyor aşamalarını içerir (Güllüoğlu, 2012: 227).

Söylem analizi, yöntem bilimsel ve kavrama dair öğelerden oluşan toplumsal hayata yönelik bir bakış açısıdır. Söylem analizi, metinsel ya da sözlü söylem üzerine düşünerek söylemi verilere dönüştürme yöntemi olarak tanımlanabilmektedir (Erzurum, 2014, s. 99). Sosyal bilimlerdeki diğer araştırma yöntemlerinden farklı

olarak söylem analizi, metnin bağlamının anlamlandırılmasına, yorumlanmasını sağlayan bir analiz yöntemidir.

Dilbilimci Teun A. van Dijk da söylem analizine yönelik çalışmaları ile ön plana çıkmaktadır. Van Dijk'ın eleştirel söylem analizi, her biçimdeki söylemin arka planındaki ideolojilerin, iktidar yapılarının analizini yapmamızı, anlamlandırmamızı ve yorumlamamızı dolayısıyla örtük anlamları da gün yüzüne çıkarmamıza olanak sağlar. “Spesifik olarak, söylem yapılarının toplumdaki iktidar ve egemenlik ilişkilerini yürürlüğe koyma, onaylama, meşru kılma, çoğaltma veya meydan okuma yollarına odaklanır” (Van Dijk, 2003:353). van Dijk, söylemin analiz edilebilmesi için bağlamın da dikkate alınması gerektiğini vurgularken bağlamı da bireysel olarak zihinde gerçekleştirilen kişisel yorumlama olarak tanımlar ve analiz için yalnızca kavramların değil bağlamın da dikkate alınması gerektiğinin altını çizer. Eylem ve söylem arasındaki ilişkiye de dikkat çeken van Dijk, eylemlerin yönetilebilmesi için söylemlere müdahale edilmesi gerektiğini anlatır. Söylem ise gücünü ideolojiyi oluşturmasından alır (Çomu ve Halaiqa, 2015:46).

Van Dijk'ın söylem analizi mikro yapı ve makro yapı olmak üzere iki ana başlık üzerinden gerçekleştirilir. Makro yapı; tematik yapı ve şematik yapı ana başlıklarından oluşurken mikro yapı ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik başlıklarından oluşur (Çomu ve Halaiqa, 2015:48).

4.6 Bulgular

4.6.1 İçerik Analizi

4.6.1.1 Ana Temalar ve Kodlar

Tezde, MAXQDA 2022 programı aracılığıyla Beden Olumlama Hareketi'nin Türkiye'deki sitesi olan www.bedenolumlama.wordpress.com adresi üzerinden oluşturulan 10 metin incelenmiştir. İçerikler araştırmanın soruları ve varsayımları kapsamında oluşturulan kodlar aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde savunucuların oluşturduğu içeriklerin karşı söylem alanı üretme imkanı sunup sunmadığı, içeriklerin beden üzerindeki müdahalelere bir tepki ya da karşıt ses

yükseltip yükseltmedikleri belirlenen kodlarla incelenmiştir. Bu kapsamda veriler 4 ana kod, 15 alt kod başlığı altında incelenmiştir.

Bu doğrultuda belirlenen ilk kod içeriklerin türüne dairdir. Yazın Türü isimli kod ‘Aktivist görüşleri, çeviri, blog yazısı, röportaj’ alt kodları ile detaylandırılmış ve içeriklerin türü saptanmıştır.

Verilerin analizi için oluşturulan bir diğer kod ise savunucuların oluşturdukları içeriklerde konu ettikleri cinsiyet kimlikleridir. Bu doğrultuda oluşturulan Konu Edinilen Cinsiyet Kimlikleri isimli kod ‘LGBT+İ, kadın ve erkek’ alt kodları ile detaylandırılmış ve içeriklerin cinsiyet haritası çıkarılmıştır.

Metinlerin analizi için oluşturulan başka bir kod ise savunucuların, Beden Olumlama Hareketi kapsamında eleştirdikleri egemen söylemlerdir. Zira, hareket bedene dair oluşturulan ve dayatılan tüm ideal söylemlere karşı çıkmak, insanların bedenlerini kabul etmesini sağlamak hedefiyle varlığını sürdürmektedir. Bu kapsamda oluşturulan Karşı Çıkmak Söylemler isimli kod ‘Dayatılan güzellik algısı, toplumsal cinsiyet, medya söylemleri, ideal beden algısı’ alt kodları ile incelenmiş ve savunucuların eleştirdikleri söylemler saptanmaya çalışılmış, ideal beden algısının oluşumunda medyanın ve toplumsal cinsiyet kavramının söylemsel etkisi incelenmiştir.

Verilerin analizi için oluşturulan son kod ise Direniş ve Mücadele Temalı Söylemlerdir. Bu kod hareketin tartışıldığı söylemlerin direniş ve mücadele temalı olup olmadığının yorumlanması için oluşturulmuştur. Bu kapsamda Direniş ve Mücadele Temalı Söylemler kodu “Özgürlük ve eşitlik talebi, dayatılan algıları reddetme, kendini kabul etme ve farkındalık” alt kodları ile detaylandırılmış ve incelenmiştir. Kod sistemi Tablo 1’de gösterilmiştir.

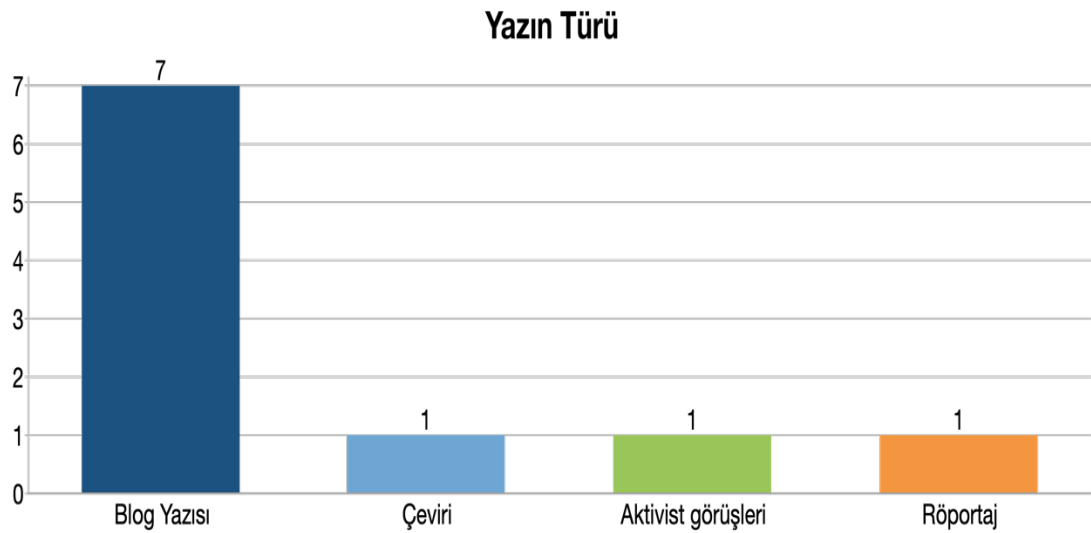
Kod Sistemi	Frekans
Kod Sistemi	79
Yazın Türü	0
Yazın Türü\Aktivist görüşleri	1
Yazın Türü\Çeviri	1
Yazın Türü\Blog Yazısı	7
Yazın Türü\Röportaj	1
Konu Edinilen Cinsiyet Kimlikleri	0
Konu Edinilen Cinsiyet Kimlikleri\LGBT+	1
Konu Edinilen Cinsiyet Kimlikleri\Erkek	7
Konu Edinilen Cinsiyet Kimlikleri\Kadın	10
Karşı Geline Söylemler	0
Karşı Geline Söylemler\Dayatılan Güzellik Algısı	10
Karşı Geline Söylemler\Toplumsal Cinsiyet	5
Karşı Geline Söylemler\Medya Söylemleri	10
Karşı Geline Söylemler\İdeal Beden Algısı	7
Direnış ve Mücadele Temalı Söylemler	0
Direnış ve Mücadele Temalı Söylemler\Özgürlük ve Eşitlik Talebi	5
Direnış ve Mücadele Temalı Söylemler\Dayatılan Algıları Reddetme	5
Direnış ve Mücadele Temalı Söylemler\Kendini Kabul Etme	4
Direnış ve Mücadele Temalı Söylemler\Farkındalık	5

Tablo 2: İçeriklerin analizi için oluşturulan kod sistemi

4.6.1.2 Kodların Dağılımı

Oluşturulan kodların görselleştirilmesinde MAXQDA programının görsel araçları kullanılmıştır. Kodların görselleştirilmesinde kod bulutu, kodların dağılımı, kod ilişkiler tarayıcısı, kelime bulutu gibi araçlar kullanılmıştır. Bu kapsamda her ana kategori içeriklerine göre görselleştirilmiştir.

İçeriklerin belirlenen yazın türlerine göre dağılımında belirlenen kodların dağılımı incelenmiştir. Buna göre belirlenen 10 metnin 7'si blog yazısı, 1'i çeviri, 1'i aktivist görüşleri, 1'i de röportaj türünde olmuştur. Şekil 1'e göre Beden Olumlama Hareketi'nin savunucularının oluşturdukları içeriklerinin çoğunun blog yazısı yani kişisel deneyimler ve kişisel öyküler olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda hareketin savunucuların hareketi içselleştirdiği ve gündelik deneyimlerini hareketin ilkeleri ve hedefleri bağlamında değerlendirdikleri, harekete dair fikir ve düşüncelerini diğer savunucular ve internet kullanıcıları ile paylaştıkları ifade edilebilir. Öte yandan savunucuların siteye blog yazısı yazabilmeleri, hareketin internet sitesinin yeni medyanın özelliklerinden olan kullanıcı türevli içeriğe olanağına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

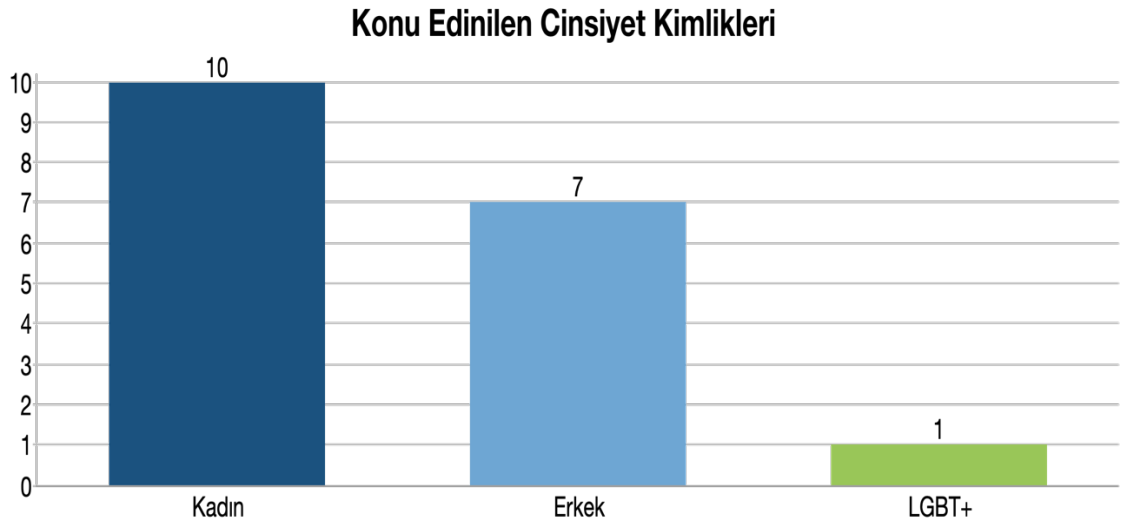

Şekil 1: Yazı türlerinin kodlara göre dağılımı

Çalışmanın ikinci ana kodu olan Konu Edilen Cinsiyet Kimlikleri kodunda ise analiz edilen içeriklerde hangi cinsiyet kimliklerinin yer aldığı üzerinedir. 10 metnin analiz sürecinden sonra elde edilen verilere göre sonuç şöyle olmuştur:

Kullanıcılar tarafından oluşturulan 10 içerikte de kadın cinsiyeti konu edinmiştir. Şekil 2'ye göre İçeriklerin 7'sinde erkek cinsiyetine, 1'inde ise LGBT+İ kimliğine yer verilmiştir. Bu doğrultuda denebilir ki metinlerin ana teması kadın cinsiyetidir. Zira

tezin önceki bölümlerinde de ele alındığı üzere tüketim toplumunun ve biyopolitika dair süreçlerin ana odağı kadın bedenidir. Biyopolitikaya dair süreçler nüfusu planlamak için doğrudan kadın bedenini hedef alır, kadın bedenine yönelik müdahalelerde bulunur ve sonucunda kadın bedenine yönelik politikalar geliştirilir. Nüfus politikalarına kadın bedeni üzerinden yön verilir. Tüketim toplumu varlığını kadın bedenine borçludur. Zira güzellik söylemleri, ideal beden söylemleri, dayatılan tüm standartların ilk muhatabı kadın bedenidir. Tüketim çarkının büyük bir bölümü kadın bedeni üzerinden döner, kadınlara yönelik tüketim yelpazesi son derece geniştir. Dolayısıyla savunucuların hareketin internet sitesinde en çok kadın kimliğine yer vermeleri, kadın bedeni üzerinde kurulmuş bu tahakkümün sonucudur.

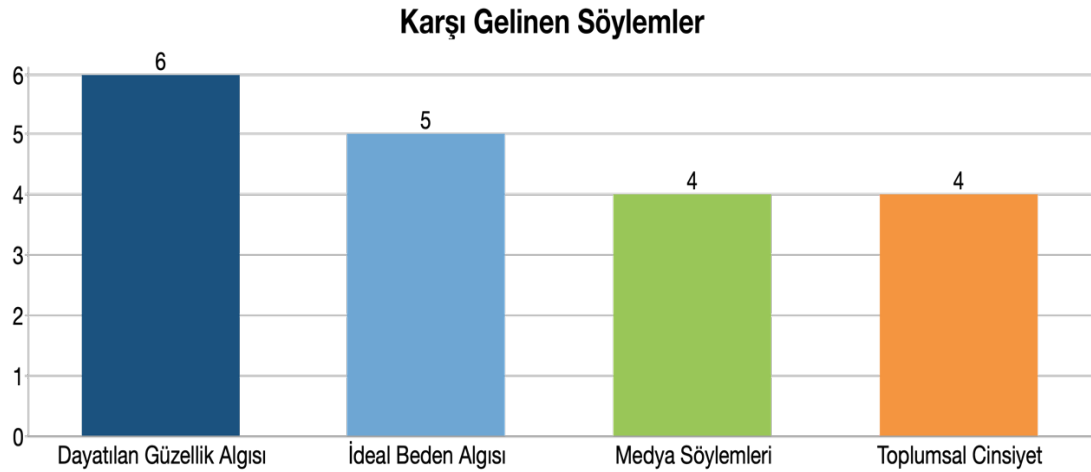

Şekil 2: Konu Edinilen Cinsiyet Kimliklerine İlişkin Kodların Dağılımı

Çalışmanın üçüncü ana kodu olan Karşı Geline Söylemler kodu ise hareketin savunucularının oluşturdukları içeriklerde karşı tutum sergiledikleri, eleştirdikleri, sorguladıkları, kabul etmedikleri içerikler üzerinedir. Metinlerin içerik analizinden sonra elde edilen veriler şöyle olmuştur:

Şekil 3'e göre Karşı Geline Söylemler kodunun alt kodlarının dağılımına bakıldığında dayatılan güzellik alt kodu 6 metinde, ideal beden algısı alt kodu 5

belgede, medya söylemleri alt kodu 4 belgede ve toplumsal cinsiyet alt kodu 4 belgede kodlanmıştır. Buradan hareketle söylenebilir ki Beden Olumlama Hareketi'nin savunucuları en çok dayatılan güzellik algılarına karşı gelmektedirler, tek tip güzellik anlayışına, bu anlayışın dışında kalan beden tiplerinin görmezden gelinmesini eleştirmektedirler. Savunucuların karşıt duruş sergilediği ikinci önemli kavram ise ideal beden algısıdır, dolayısıyla söylem alanına taşınan kavramlar arasında 'güzel', 'ince', 'zayıf', 'estetik', 'moda', 'makyaj', 'tüketim' bulunmaktadır. Savunucuların karşıt duruş sergilediği bir diğer önemli alt kod da medya söylemleridir. Savunucular ürettikleri içeriklerde ideal beden algısının oluşumunda medyanın söylemleri ile aracı olduğunu düşünmektedirler. Burada medya okuryazarlığı açısından savunucular arasında bir farkındalık oluştuğundan söz edilebilir.

Şekil 5: Karşı Geline Söylemlerde Alt Kodların Dağılımı

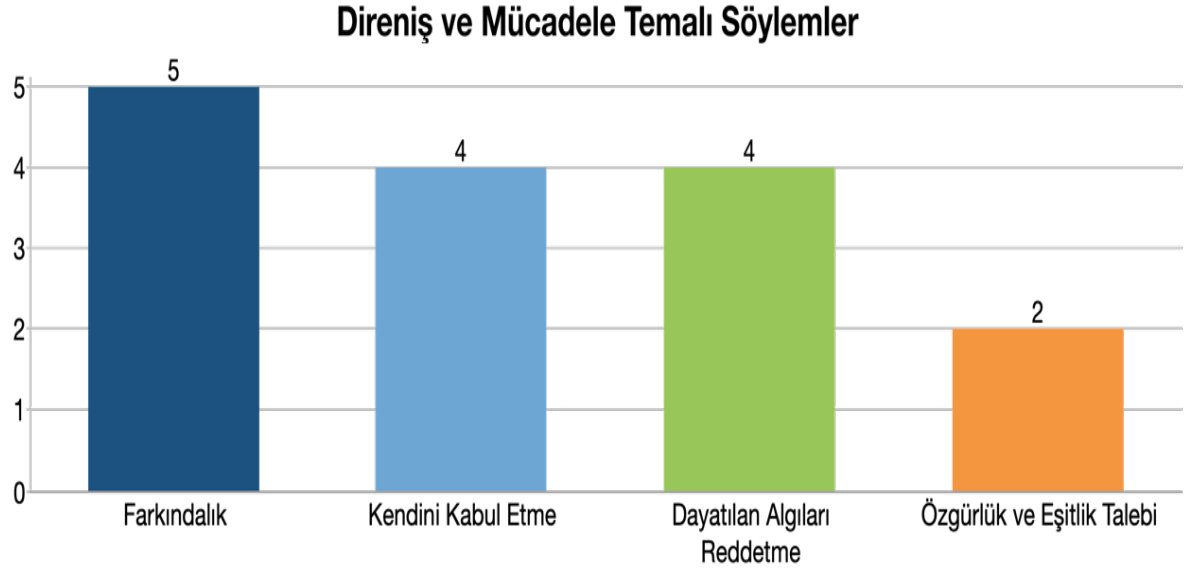
Savunucuların oluşturduğu içerikler analiz edilirken oluşturulan son Karşı Geline Söylemler arasında son alt kod ise toplumsal cinsiyet alt kodudur. Savunucuların oluşturdukları içeriklerde toplumsal cinsiyet rollerini eleştirdikleri, bu rollere ve cinsiyete dair oluşturulan tutumlara karşı çıktıkları ve eşitlik talep ettikleri söylenebilir. Zira toplumun kadından beklediği roller aynı zamanda kadınlığın bir sömürü aracı haline gelmesine neden olan rollerdir. Dayatılan tüm standartları ve

idealleri reddeden kadınlar kendilerine biçilen toplumsal cinsiyet rollerini de reddetmektedirler.

Çalışmanın dördüncü ana kodu olan Direniş ve Mücadele Temalı Söylemler kodu ise savunucuların içeriklerini oluştururken kullandıkları kavramların bir direniş imkanı sunup sunmadığı üzerine oluşturulmuştur. Metinlerin içerik analizinden elde edilen veriler şöyle olmuştur:

Şekil 4'e göre Direniş e Mücadele Temalı Söylemler alt kodlarına bakıldığında farkındalık alt kodu 5 metinde, kendini kabul etme alt kodu 4 metinde, dayatılan algıları reddetme kodu 4 metinde, özgürlük ve eşitlik talebi 2 metinde kodlanmıştır. Buradan hareketle, Beden Olumlama Hareketi'nin savunucularının oluşturdukları içeriklerde ideal beden algısı, dayatılan güzellik algısı, medya söylemleri ve toplumsal cinsiyet gibi kavramlara karşı farkındalık sahibi oldukları, bunları eleştirdikleri, kabul etmedikleri, sorguladıkları çıkarımı yapılabilir. Savunucular çoğunlukla medya içerikleri aracılığıyla belli standartlara maruz bırakıldıklarının farkındadırlar ve buna yönelik söylemler üretmektedirler. İdeal beden ve güzellik algılarını reddeden savunucular bedenlerini olduğu gibi kabul etme konusunda da söylem üretmektedirler ve birbirlerine bu yönde birtakım çağrılarda da bulunmaktadır.

İçerik üreten savunucular kaleme aldıkları metinlerde kendilerine dayatılan kalıp yargıları ve rolleri reddetmekle birlikte hareket aracılığıyla eşitlik ve özgürlük talebini de dile getirmektedirler. Bu noktada denebilir ki Beden Olumlama Hareketi, üzerlerinde iktidar kurulan, tüketim nesnesi haline getirilmeye çalışılan bedenler için bir direniş imkanı da sunmaktadır. Hareketin kullanıcıların söylemlerine yansıyan bu olanak Foucault'un "İktidarın olduğu her yerde direnme vardır" (Foucault: 2018:71) sözüyle de temellendirilebilir. Bu bağlamda Beden Olumlama Hareketi, bedeni kuşatan iktidar söylemlerine ve politikalarına karşı bir mücadele ve direniş alanı yaratmaktadır. Savunucular, hareket çerçevesinde iktidarların bedene yönelik söylemlerine ve politikalarına karşı söylemler üretmekte, dayatılan standartları reddetmekte, kişisel devrimlerini yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Şekil 6: Direniş ve M¼cadele Temalı S¼y¼lemlerde Alt Kodların Dağılımı

4.6.1.3 Kelime ve Kod Bulutları

İçerik yöntemi ile analiz edilen verilerde en sık kullanılan kelimelerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda incelenen 10 metinde en sık kullanılan kelimelerin analizi yapılmış ve görselleştirilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda 10 metin genelinde en çok ‘beden’ kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Beden kelimesi dışında kadın, ideal, güzel, mücadele, medya, empoze, moda gibi kavramlarda metinlerde sık kullanılan kavramlardır. Hareketin savunucularının hareketi tartıştıkları kavramlar kelime bulutunda sıralanan kavramlardır. Bu doğrultuda Türkiye’de Beden Olumlama Hareketi; beden, kadın, ideal, mücadele, güzel gibi kavramlar etrafında tartışılmaktadır. Bu bize hareketin savunucularının söylem alanlarına taşıdıkları kelimelere ilişkin bilgi vermektedir. Metinlerde en sık kullanılan kavramlardan birinin ‘kadın’ kelimesi olması ideal beden algılarının en çok kadın bedeni üzerinden sistemleştirilmesidir.

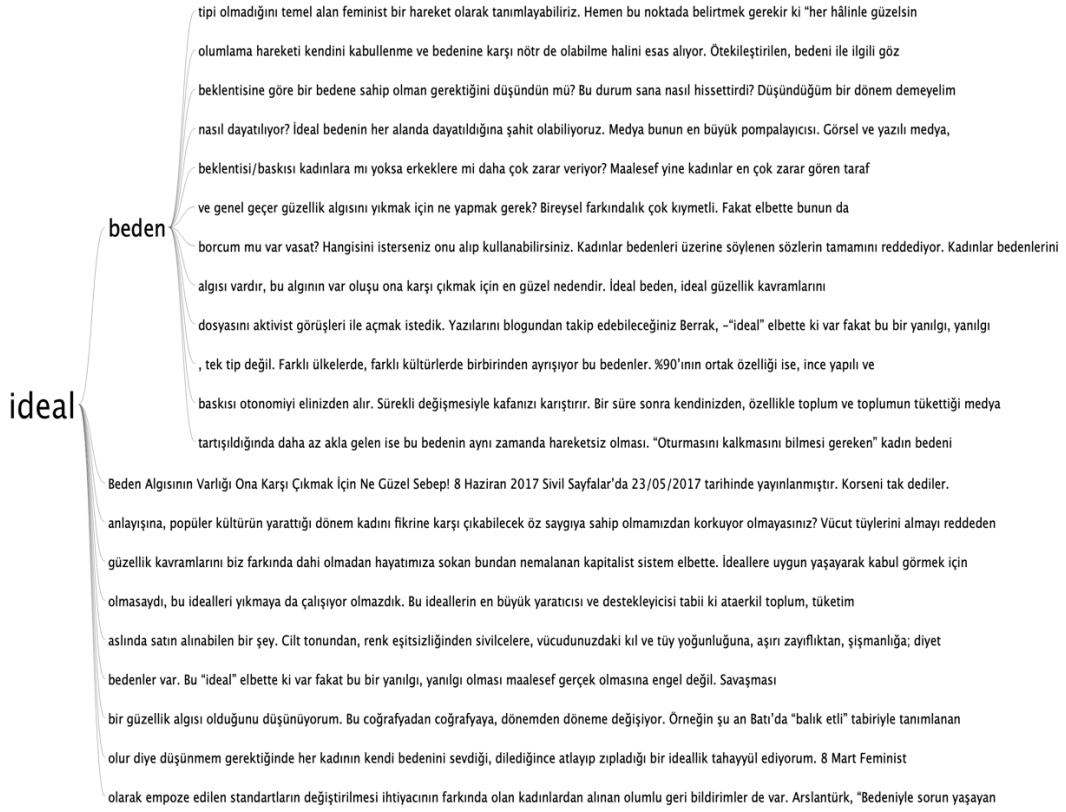

İçerik analizi ile yapılan araştırmalarda araştırmanın soruları bağlamında tematik kodlamalar yapmak gerekmektedir. Kodlamalar, araştırmanın varsayımlarının ortaya konulması açısından sonuca götürecek nitelikte olmalıdır. Bu kapsamda çalışmada kullanılan kodlar arasında metinlerle en çok kullanılan kodlar da önem taşımaktadır. Zira, kodlar ve metinlerin ilişkiselliği araştırmanın sonucuna ilişkin çıkarımlar yapılmasını sağlar. Bu doğrultuda bu çalışmada metinlerle ilişkisellik açısından en çok kullanılan kod ‘dayatılan güzellik algısı’ alt kodu olmuştur. Bu sonuç bize hareketin savunucularının en çok dayatılan güzellik algıları kapsamında içerik ürettiklerini göstermektedir. Öte yandan en sık kullanılan diğer bir kod da medya söylemleri alt kodudur. Bu analiz de bize savunucuların ideal standartların en çok medya söylemleri üzerinden şekillendiğini düşündüklerini anlatmaktadır. Savunucuların içeriklerde kullandığı kendini kabul etme ve özgürlük ve eşitlik talebi kodları da içeriklerin mücadele ve direniş teması taşıdığını, sunulan standartların reddedilmesine dayalı temalarla oluşturulduğunu, bu dayatılan algılara karşı bir farkındalık oluştuğunu göstermektedir.

Şekil 8: En Sık Kodlanılan İfadeler Bulutu

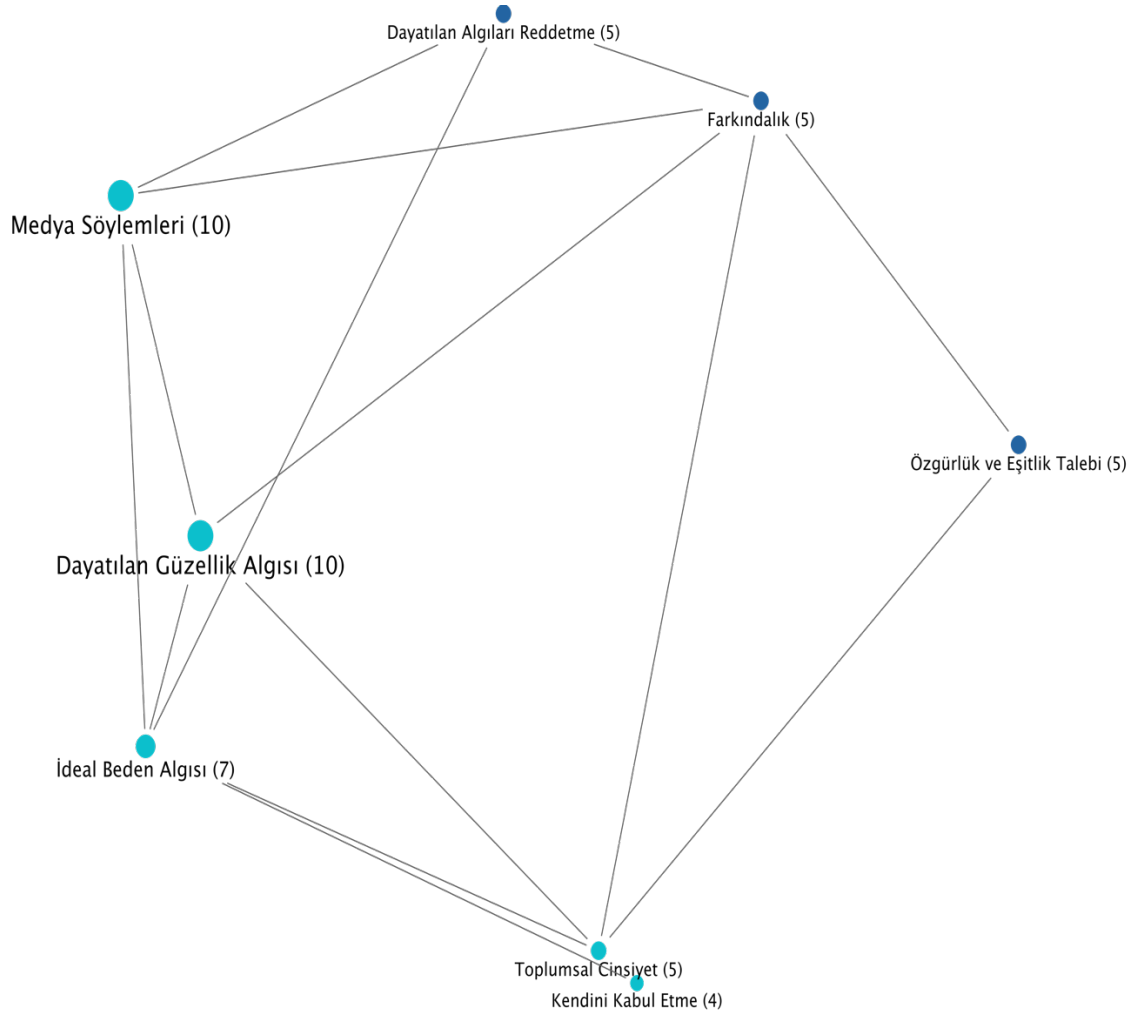
Şekil 7'ye göre incelenen 10 metinde en sık kullanılan 'kadın' ve 'beden' kelimelerinin yer aldığı cümlelerin analizi yapılmış ve analiz sonuçları görselleştirilmiştir. Metinlerde 'ideal' kelimesi cümle içinde hem tek başına hem de 'beden' kelimesiyle birlikte 'ideal beden' ifadesiyle kullanılmıştır. İdeal ifadesi 'ideal güzellik' kombinasyonu ile de kullanılmıştır. Bu analiz bize savunucuların Beden Olumlama Hareketi'ni en sık beden ve ideal beden kavramları etrafında tartıştığını göstermektedir. Dolayısıyla bu analiz savunucuların Beden Olumlama Hareketi'nin ideal beden anlayışını reddetme ilkesiyle uyumlu içerikler üretme olduğunu sonucunu doğurmaktadır. Metinlerde kullanılan 'ideal beden' ifadeleri ideal beden algısının varlığını kabul etme ve tüm bu idealleri reddetme üzerine kuruludur.

Şekil 9: İdeal ve beden kelimelerinin yer aldığı cümlelerin kelime ağacı

4.6.1.4 Kod Haritası ve Kod İlişkileri Tarayıcısı

Tezin, varsayımlarının ortaya konulması açısından temaya bağlı oluşturulan kodların birbirleri ile ilişkisi de analiz edilmelidir. Bu kapsamda tezin temasına bağlı oluşturulan Karşı Geline Söylemler ve Direniş ve Mücadele Temalı Söylem ana kodlarının birbirleri ile ilişkisi ve metinlere bağlı kesişim sıklıkları da analiz edilmiştir.

Şekil 8: Karşı Gelenen Söylemler ile Direniş ve Mücadele Temalı Söylemler Kodlarının Kesişim Sıklığı

Şekil 8'e göre Karşı Gelenen Söylemler ana kodunun alt kodu olan dayatılan algıları reddetme kodu ideal beden algısı, farkındalık ve medya söylemleri alt kodları kesişmiştir. Medya söylemleri alt kodu ise farkındalık, ideal beden algısı, dayatılan güzellik algısı alt kodları ile kesişmiştir. Farkındalık alt kodu ise özgürlük ve eşitlik talebi, toplumsal cinsiyet, dayatılan güzellik algısı, medya söylemleri alt kodları ile kesişmiştir. Dayatılan güzellik alt kodu farkındalık, medya söylemleri, toplumsal cinsiyet alt kodları ile kesişmiştir. Özgürlük ve eşitlik alt kodu toplumsal cinsiyet ve farkındalık alt kodları ile kesişmiştir. İdeal beden algısı alt kodu dayatılan algıları reddetme, dayatılan güzellik algısı, medya söylemleri, kendini kabul etme alt kodları ile kesişmiştir. Toplumsal cinsiyet alt kodu özgürlük ve eşitlik talebi, farkındalık,

dayatılan güzellik algısı, ideal beden algısı alt kodları ile kesişmiştir. Kendini kabul etme alt kodu ise ideal beden algısı alt kodu ile kesişmiştir.

Kesişim noktalarına göre birbirleri ile en sık kesişen alt kodların ideal beden algısı, medya söylemleri ve toplumsal cinsiyet alt kodları olduğunu söylenebilir. Buradan hareketle denebilir ki hareketin savunucuların oluşturdukları içerikler genel itibariyle bu kodlar etrafında şekillenmektedir. Savunucular, metinlerinde en çok medya söylemlerini, ideal beden algılarını, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamakta ve eleştirmektedirler. Savunucuların içeriklerinde ideal beden algılarının medya söylemleri ve toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla oluşturulduğunu düşünmeleri ve buna yönelik kavramlar kullanmaları da alt kodların kesişim noktalarından hareketle elde edilebilecek bir diğer analizdir.

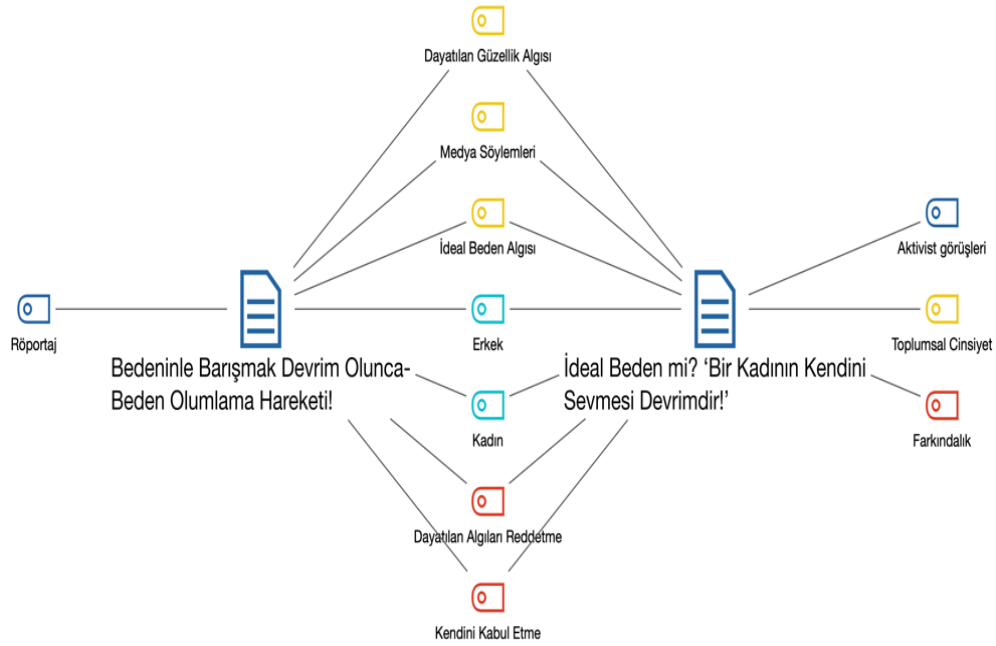
Toplumsal cinsiyet alt kodunun kesiştiği kodlara bakıldığında ise savunucuların oluşturdukları içeriklerde ideal beden algısının toplumsal cinsiyet temelli olduğunun farkında olduklarını ve dayatılan ideallerini reddettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kendini kabul etme alt kodunun ideal beden algısı alt kodu ile kesişmesi de savunucuların oluşturdukları içeriklerde ideal beden algılarını sorguladıklarını, buna maruz bırakıldıklarının farkında olmaları ve bu farkındalık sayesinde bedenlerini olduğu gibi kabul etme yönünde bir eğilim sergiledikleri anlaşılmıştır.

4.6.1.5 Kodlamalar ve Metinler Arası İkili Vaka Modelleri

Tezde, MAXQDA 2022 programının İkili Vaka Modelleri aracıyla içerik analizine tabi tutulan 10 metnin çalışmanın soruları bağlamında belirlenen 4 ana kod ve 15 alt kod ile bağlantısı incelenmiştir. Bu kapsamda metinler ikişer metin halinde 5 gruba bölünmüştür. İki metinden oluşan vaka modelleri, kesişen ortak kodlar bağlamında incelenmiştir. İncelenen ilk ikili vaka modeli “Bedeninle Barışmak Devrim Olunca- Beden Olumlama Hareketi” ve “İdeal Beden mi? Bir Kadının Kendini Sevmesidir Devrimdir” metinleri arasındaki kodlara bağlı ilişki incelenmiştir. şekil 9’a göre iki

metin ‘dayatılan güzellik algısı, medya söylemleri, ideal beden algısı, erkek, kadın, dayatılan algıları reddetme, kendini kabul etme’ alt kodları ile kesişmiştir. Bu alt kod kesişimleri her iki metnin bağlam açısından harekete yönelik tartışmaları benzer temalar üzerinden yürüttüğünü göstermektedir. ‘Farkındalık’ ve ‘toplumsal cinsiyet’ alt kodlarının yalnızca “İdeal Beden mi? Bir Kadının Kendini Sevmesidir Devrimdir” metninde yer alması “Bedeninle Barışmak Devrim Olunca-Beden Olumlama Hareketi” isimli metinde ideal beden dayatmasının toplumsal cinsiyet temelli oluşup oluşmadığının sorgulamasının yapılmadığını ve buna karşı bir farkındalık oluşturma tartışmalarının yürütülmediğini analizini sonuç olarak vermektedir.

İki-Vaka Modeli

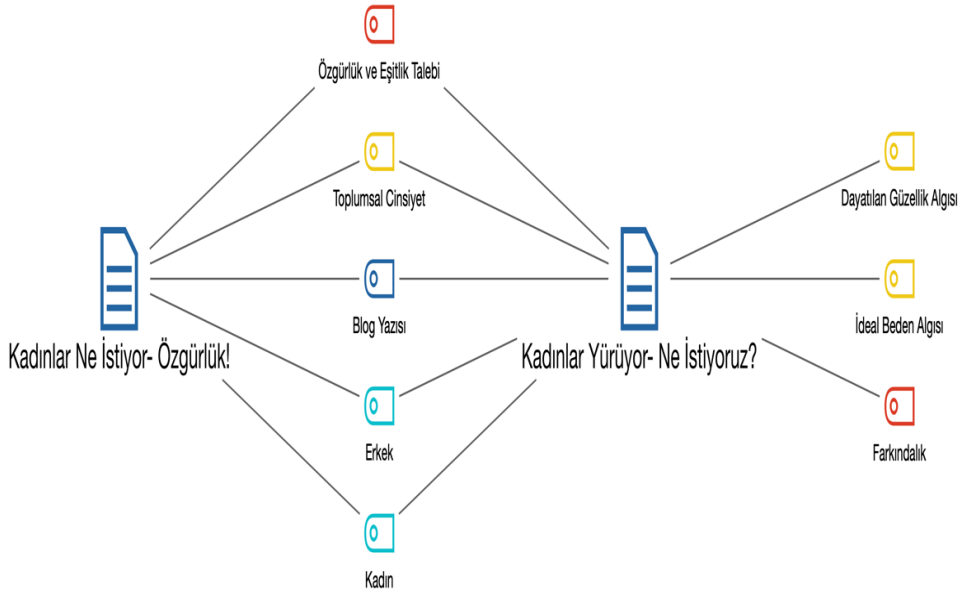

Şekil 9: “İdeal Beden mi? Bir Kadının Kendini Sevmesidir Devrimdir” ve “Bedeninle Barışmak Devrim Olunca-Beden Olumlama Hareketi” metinlerinin iki-vaka modeli analizi

Şekil 10’a göre “Kadınlar Ne İstiyor-Özgürlük” ve “Kadınlar Yürüyor-Ne İstiyoruz?” metinleri ‘özgürlük ve eşitlik talebi’, ‘toplumsal cinsiyet’, ‘blog yazısı’ ‘erkek’ ve ‘kadın’ alt kodları ile kesişmiştir. Bu veri savunucuların her iki metinde de “Direniş ve Mücadele Temalı Söylemler’ ürettiğini göstermektedir. “Kadınlar Yürüyor-Ne İstiyoruz?” metninde ‘dayatılan güzellik algısı’, ‘ideal beden algısı’ ve ‘farkındalık’ alt kodlarının yer alması kadınların özgürlük ve eşitlik taleplerini dillendirirken

dayatılan standartları da reddettikleri ve bu standartlara karşı bir farkındalık oluşturduğu analizini vermektedir. Bu durum da hareketin ilkeleri ile uyumlu içerikler üretildiğini anlatmaktadır. Ancak “Kadınlar Ne İstiyor-Özgürlük” metninde dayatılan güzellik algısı’, ‘ideal beden algısı’ ve ‘farkındalık’ alt kodlarının yer almaması söz konusu metinde eşitlik ve özgürlük talebi dile getirilirken neden eşit ve özgür olunmadığının sorgulamasının yapılmadığı çıkarımını yapmamızı sağlamıştır.

İki-Vaka Modeli

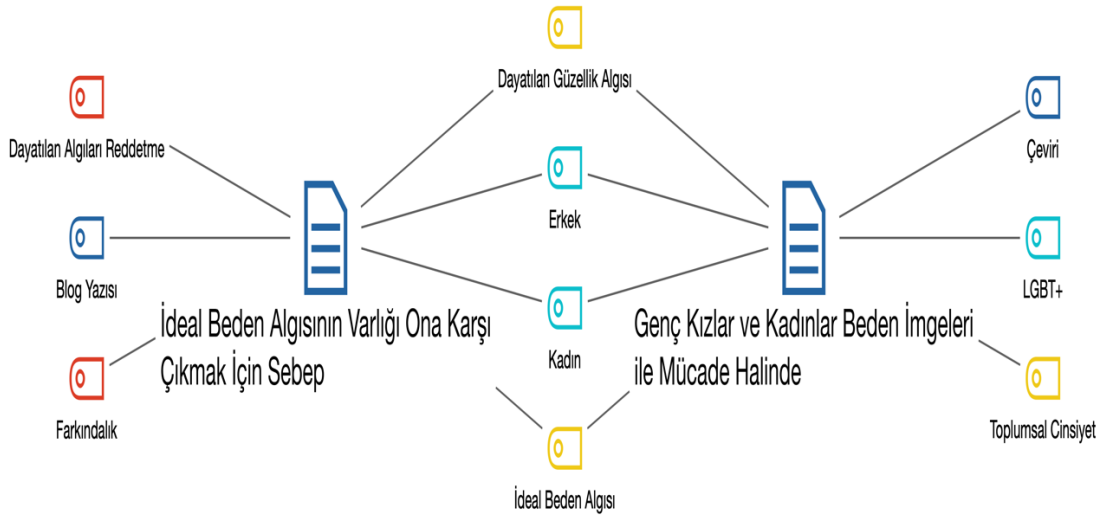

Şekil 10: “Kadınlar Ne İstiyor-Özgürlük” ve “Kadınlar Yürüyor-Ne İstiyoruz?” metinlerinin iki-vaka modeli analizi

“İdeal Beden Algısının Varlığı Ona Karşı Çıkmak İçin Sebep” ve “Genç Kızlar ve Kadınlar Beden İmgeleri ile Mücadele Halinde” metinleri ‘dayatılan güzellik algısı’, ‘erkek’, ‘kadın’, ‘ideal beden algısı’ kodları ile kesişmiştir. Bu veri savunucuların oluşturdukları içeriklerde ideal beden algısı ve beden imgesi ve mücadele kavramlarını dayatılan güzellik algısı ve ideal beden algısı teması etrafında tartıştıklarını göstermektedir. “İdeal Beden Algısının Varlığı Ona Karşı Çıkmak İçin Sebep” metninde ‘dayatılan algıları reddetme’ ve ‘farkındalık’ isimli belirleyici alt kodların

bulunması savunucuların ideal algılarını reddetmeye dayatılan algılardan başladığını ve bunun bir farkındalık aracılığıyla oluştuğu analizini vermektedir. Ancak bu metinde ‘toplumsal cinsiyet’ alt kodunun yer almaması ideal algılar sorgulanırken toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinin incelenmediğini anlatmaktadır. “Genç Kızlar ve Kadınlar Beden İmgeleri ile Mücadele Halinde” metninde ise ‘dayatılan algıları reddetme’ ve ‘farkındalık’ alt kodlarının bulunmaması savunucuların beden imgesiyle mücadelelerinde dayatılan algılara yönelik bir sorgulama yapmadığını göstermektedir.

İki-Vaka Modeli

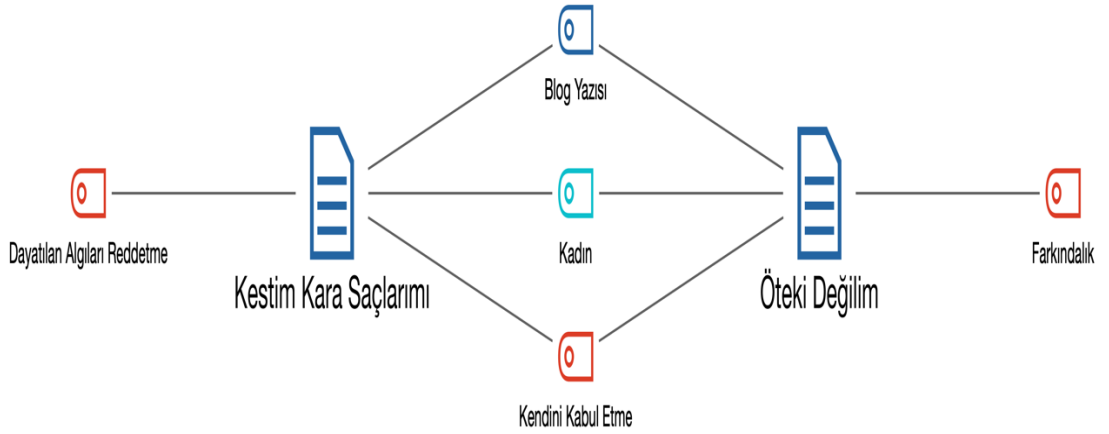

Şekil 11: “İdeal Beden Algısının Varlığı Ona Karşı Çıkmak İçin Sebep” ve “Genç Kızlar ve Kadınlar Beden İmgeleri ile Mücadele Halinde” metinlerinin iki-vaka modeli analizi

Şekil 12’ye göre “Kestim Kara Saçlarımı” ve “Öteki Değilim” metinleri ‘blog yazısı’, ‘kadın’ ve ‘kendini kabul etme’ alt kodları ile kesişmiştir. Bu veri savunucuların söz konusu metinlerde öteki olmadıklarını ve fiziksel görünümünde yaptıkları değişikliklerle ideal algılara meydan okuduklarını, farkındalık geliştirdiklerini ve bu kapsamda direniş ve mücadele temalı söylemler geliştirdiklerini göstermektedir. “Kestim Kara Saçlarımı” isimli metnin ‘dayatılan algıları reddetme’ alt koduyla kodlanması savunucunun kadınlara dayatılan ideal saç biçimini reddettiğini ve bu ideale karşı bir duruş sergilediğini göstermektedir. “Öteki” isimli metnin ‘farkındalık’

alt koduyla kodlanması ise savunucunun beden tipi nedeniyle ötekileştirilmeyi reddettiğini, bu konuda bir farkındalık geliştirdiği yönünde bir analiz vermektedir.

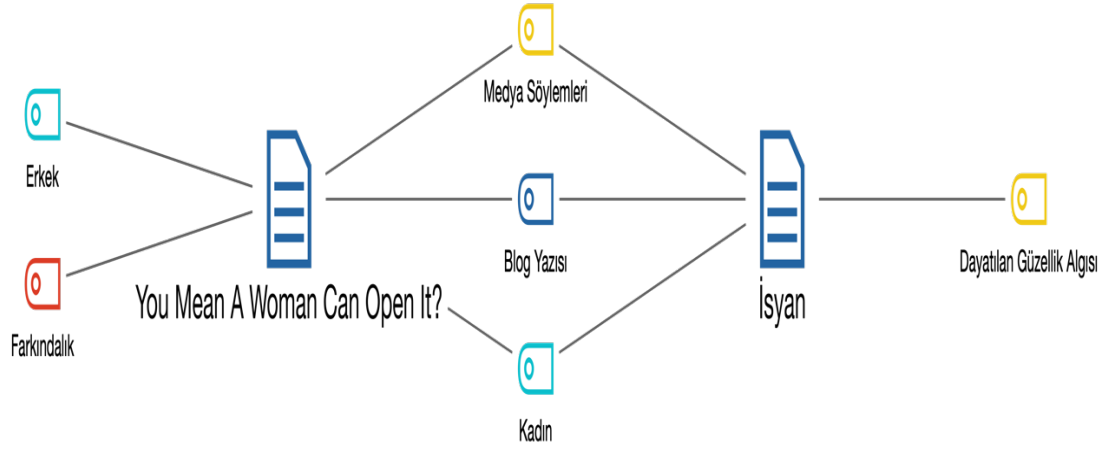
İki-Vaka Modeli

Şekil 12: “Kestim Kara Saçlarımı” ve “Öteki Değilim” metnlerinin iki-vaka modeli analizi

Şekil 13’e göre “You Mean A Woman Can Open It” ve “İsyan” metinleri ‘blog yazısı’, ‘medya söylemleri’ ve ‘kadın’ alt kodlarıyla kesişmiştir. Bu veri savunucuların ideal algıların oluşumunda medyanın rolünün etkisinin olduğunu düşündüklerini göstermektedir. “You Mean A Woman Can Open It” metninin ‘erkek’ ve ‘farkındalık’ alt kodları ile kesişimi savunucunun medya metinleri karşısında medya okuryazarlığına yönelik bir farkındalık oluşturduğuna dair veri sunmaktadır. “İsyan” isimli metnin ‘dayatılan güzellik’ algısı alt kodu ile kesişmesi de savunucunun dayatılan ideallere, standart beden ölçülerine yönelik isyanını dile getirmekte ve buna karşı bir mücadele içinde olduğuna dair bir analiz imkanı sunmaktadır.

İki-Vaka Modeli

Şekil 13: “You Mean A Woman Can Open It” ve “İsyan” metinlerinin iki-vaka modeli analizi

4.6.2 Söylem Analizi

Analiz edilmek Beden Olumlama Hareketi’nin Türkiye’deki sitesi olan www.bedenolumlama.wordpress.com adresi üzerinden oluşturulan 10 metin van Dijk’ın söylem analizi modeliyle analiz edilmiştir.

-Bu kapsamda ilk olarak internet sitesine 4 Eylül 2017 tarihinde Aybala Arslantürk ve Dilara Gürcü tarafından yapılan “Bedeninle barışmak devrim olunca: Beden Olumlama Hareketi!” isimli röportaj analiz edilmiştir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin başlığı, metin içerisinde bir sözcük öbeği olarak geçmemişse de metnin içeriği ile uyumludur. Metnin ana fikri Beden Olumlama Hareketi’nin ne olduğu ve ne olmadığı, hareketin Türkiye’deki yankıları, nasıl algılandığı, röportaj yapılan Aybala Arslantürk’ün harekete dair kişisel hikayesi üzerinedir. Metnin konusu Beden Olumlama Hareketi’nin çerçevesi, tanımı, kapsamı ve hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir. Metinde Beden Olumlama Hareketi’ne ilişkin “Hareketi; bireylerin

bedenlerini ‘her haliyle’ onaylamasını, kabul etmesini ve tek bir ideal beden tipi olmadığını temel alan feminist bir hareket olarak tanımlayabiliriz” denilmektedir.

2. Semantik Yapı

Metnin yazı türü röportajdır. Röportaja konu olan kişi Türkiye’de Beden Olumlama Hareketi’nin kurucusu olarak bilinen Aybala Aslantürk’tür. Metin soru cevap şeklindedir.

Metnin bağlamına göre ideal Beden Olumlama Hareketi, “Kendini kabullenme ve bedenine karşı nötr olabilme halini esas” alır. Metne göre hareket kendini ‘öteki’ hissedenden herkesi kapsamaktadır.

B. Mikro Yapı

1.Sentaktik Çözümleme

Metinde kullanılan cümleler yazı türünün röportaj olması sebebiyle konuşma dili şeklindedir ve metin bilgilendirici bir metindir. Metinde yer alan cümleler ile hareketi hiç duymamış birine hareket tüm yönleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. Cümleler neden sonuç ilişkisi içerisinde kurulmuştur ve bilgi aktarımı hedeflenmiştir. Metinde kullanılan cümleler çoğunlukla gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır. Metinde yer alan “Kalıpları reddediyorum” “İdealize edilen beden” “Olması gereken vücut tipi” “Bireysel farkındalık” “Bedenimizi kabullenme” “Eril zihniyet” “Dayatılan güzellik algısı” “Bırak dünya yansın, sen kendi bedenine varsın” ifadeleri röportaja konu olan kişinin patriyarkal güzellik söylemine karşı bir farkındalık geliştirdiğini ve buna karşı bir tutum geliştirerek söylem ürettiğini göstermektedir. Öte yandan röportajda kullanılan “İdeal beden her alanda dayatıldığına şahit olabiliyoruz. Medya bunun en büyük pompalayıcısı” ifadesiyle röportaj veren kişi, medyanın ideal beden ölçütlerini yaydığını dile getirmiştir.

Metnin söylemi genel olarak değerlendirildiğinde Beden Olumlama Hareketinin savunuculuğunun benimsendiği, hareketin kendini öteki hissedenden herkesi kapsadığı, ideal beden algılarıyla mücadele edildiği anlatılmıştır. Kelime seçimleriyle de metnin ideal beden söylemine karşı söylem alanı üretme imkanı sunduğu belirtilebilir.

-Söylem analizi ile ele alınacak ikinci metin ise internet sitesine 8 Haziran 2017 tarihinde yüklenmiş “İdeal Beden Algısının Varlığı Ona Karşı Çıkmak İçin Ne Güzel Sebep” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin başlığı, metin içerisinde “İdeal beden algısı vardır, bu algının var oluşu ona karşı çıkmak için en güzel nedendir” şeklinde kullanılmıştır. Metnin ana fikri ideal beden algısının varlığının kabul edilişi ve buna paralel olarak bu algıya meydan okuyuş üzerinedir. Metinde yazar toplumun dayattığı ideal algılara karşı birçok kadının düşünsel anlamda bir dönüşüm yaşadığını, bedenleri üzerinde kurulan tahakkümü reddettiklerini kendi kişisel hikayesi üzerinden dile getirmiştir. Metinde Beden Olumlama Hareketi sözcük öbeği şeklinde kullanılmamışsa da hareketin savunucularının ilkeleriyle ve hedefleriyle bağlam itibariyle paralel cümleler kullanılmıştır.

2. Semantik Yapı

Metinde bir kişisel deneyim anlatısı sunulmuştur. Metin giriş, gelişme ve sonuç örgüsünden oluşmaktadır. Söz konusu bu metinde yazar ideal beden algılarını reddetmekte ve ideal beden söylemlerine karşı söylemler üretmektedir. Metnin bağlamına göre kadınlar bedenleri üzerinden değersizleştirilmektedir, kendine güvenen, bedenini olduğu gibi kabul eden, eşit haklar için direnen, öz saygısı olan kadınlar yok sayılmaktadır ancak kadınların bu duruma yönelttikleri itiraz sesleri her gün biraz daha yükselmektedir.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metinde kullanılan cümleler çoğunlukla etken yapıli cümlelerdir çünkü yazar kendi kişisel deneyimleri üzerinden bir anlatı kurmuştur. Cümleler konuşma diliyle kurulmuştur ve çoğunlukla devrik yapıdadır. Cümleler neden sonuç ilişkisi bağlamında kurulmuştur. “Çok zayıf olmalısın” “Sıfır beden” “Yemedim içmedim zayıfladım” “Beni nasıl güzel bulacaklarsa öyle adapte ettim kendimi” “Önemli olan idealize edilen bedene ulaşmazsam beni yok sayacak, aşağılayacak, eksik kadın

bilecek toplumca kabul edilmemi” şeklindeki ifadeler yazarın dayatılan güzellik algılarına hayatının bir döneminde yenik düştüğünü göstermektedir. Ancak anlatının devamında kurulan “Kadınlar, bedenleri üzerinde söylenen sözlerin tamamını reddediyor” “Kadınlar bedenlerini olduğu gibi kabulleniyor” “Coğrafyadan coğrafyaya değişen, dönemden döneme değişen, kapitalizmin pompalaması ile neredeyse insanüstü boyutlara ulaşan beden taleplerinize karşılık vermemek konusunda kararlıyız” “Kendine güvenen, özsaygı sahibi, boğun eğmeyen, eşit haklar için direnecek kadınlar” ifadeleri ise yazarın bir dönem maruz kaldığı ideal beden algısını reddettiğini, buna karşılık bir farkındalık geliştirdiğini, eşitlik talep ettiğini göstermektedir.

-Söylem analizi ile ele alınacak üçüncü metin ise internet sitesine 5 Ocak 2019 tarihinde yüklenen “Kadınlar Ne İstiyor: Özgürlük!” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin başlığı, metin içerisinde cevap aranan soru olmuştur. Bu bağlamda metnin ana fikri dayatılan ideal beden algılarının farkında olan kadınların ne istediği, taleplerinin ne olduğu üzerine şekillenmiştir. Metinde yazar kadınların ancak özgür yetişmeleri durumunda onlara dayatılan kalıplardan sıyrılabileceğine vurgu yapmaktadır. Metinde Beden Olumlama Hareketi’nin kapsamına dair de tanımlamalar yapılmıştır. Metinde “Beden Olumlama Hareketi yalnızca kadınları kapsamıyor; toplumun cinsiyet, sosyoekonomik, sosyokültürel konumları fark etmeksizin tüm kesimleri içine alıyor” ifadesi yer almaktadır. Buna göre Beden Olumlama Hareketi, kadınları olduğu kadar erkekleri ve LGBTİ+ bireyleri de kapsamaktadır.

2. Semantik Yapı

Metinde, çoğunlukla kadınlar adına cümleler kurulmuş ve bu cümleler birinci çoğul şahıs kipiyle çekimlenmiştir. Metinde kadınların, toplumda dilediği gibi var olabilmesi için özgürleşmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Metnin bağlamına göre kadının

benliğini kabul edebilmesi için özgür bir ortamda büyümesi gerektiği, her kadının eşit haklara sahip olabilmesi için topluma önemli görevler düştüğü belirtilmiştir.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metinde yazar, kadınlar adına kadınların taleplerini dile getiren bir yazı kaleme almıştır. Metinde yer alan “Zaten özgürlüklerimizin kısıtlanmış ve engellenmiş olduğu bir dünyada, topyekûn bir kurtuluşu sağlayabilmek için öncelikle kadınlar özgür kılınmalıdır” ifadesi ile ancak kadınlara özgürlüklerinin verildiği bir toplumunun ilerleme sağlayabileceği ifade edilmiştir. Metindeki bir diğer ifadede ise “Kadınların özgürlüğü hiçbir bireyin ya da topluluğun vicdanına bırakılmamıştır. Dolayısıyla kadınlara özgürlük verilmesi bahsi, hiç kimseden gece yarısı eve dönebilme izni alabilmek gibi bir şey değildir; toplum normlarını kadının var olduğuna, erkek bireylerle eşit haklara sahip olduğuna, kendini birey olarak var etmesi gerektiğine evriltme meselesidir” görüşüne yer verilmiştir. Bu ifadenin bağlamına göre kadınların özgürlüğü herhangi bir erkin elinde değildir. Kadınların varlığının kabul edildiği, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu bir toplumda ancak özgürlük talebi karşılık bulabilir ve kadınların bu mücadelesine de bunu sağlamak üzerine şekillenmiştir.

-Söylem analizi ile ele alınacak dördüncü metin ise internet sitesine 29 Mart 2017 tarihinde yüklenmiş “İdeal Beden mi? ‘Bir kadının kendini sevmesi devrimdir!’ isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metin içerisinde sosyal medyada Beden Olumlama Hareketini’nin savunuculuğunu yapan Berrak Tuna, Dilara Gürcü ve Selime Büyükgöze’nin “İdeal beden nedir? İdeal beden var mıdır yoksa tamamen bir yanılgı mıdır? İdeal beden varsa nasıldır ve kim belirler?” sorularına verdiği cevaplar derlenmiştir. Metin kapsamında görüş bildiren yazarların ideal beden üzerine görüşleri metnin ana fikrini oluşturmuştur. Metnin

bağlamı içerisinde ideal beden algısının varlığını kabul eden aktivistler, bu gerçek kabul edilmeden hareketin tartışılmayacağını savunmaktadır. Ancak aktivistler ideal beden algısının bir yanılsama olduğunu belirtmekte ve bu algının taşıyıcısının medya ve ataerkil toplum olduğunu ifade etmektedir. Aktivistler, ideal beden algılarının ancak kadınların kendilerini olduğu gibi kabul etme durumunda yıkılacağını belirtmiş ve metnin başlığı olan “Bir kadının kendini sevmesi devrimdir” ifadesi bu kabulle ortaya çıkmıştır.

2. Semantik Yapı

Metinde, üç farklı aktivistin ideal beden algısına yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla kurulan cümleler birinci tekil şahıs kipiyle çekimlenmiştir. Her aktivistin görüşü için ayrı paragraflar bulunmaktadır. Metinde her kadının kendini içinde mutlu hissettiği beden ideal beden olduğu belirtilmiştir.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metin kapsamında görüş bildiren üç aktivist ideal beden tartışmalarına ilişkin fikir yürütmüştür. Berrak Tuna isimli aktivist ideal beden tek tip olmadığını, coğrafyalara ve kültüre göre farklılaştığını, ancak genel olarak günümüz dünyasında ince yapılı ve beyaz bedenlerin ideal beden sayıldığını, ideal algılarının toplumsal olarak kabul edildiğini savunmaktadır. Tuna, bu ideallerin yaratıcının ise tüketim kültürü, medya, ataerkil toplum ile mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistemde olduğunu ifade etmektedir. İdeal olmayan beden ‘sağlıksız beden’ olarak yaftalandığına vurgu yapan Tuna, “Amacımız idealleri yıkmak değil bu ideallere verilen önemi azaltmak ve gücümüzü elimize almak olmalı” diyerek ideal beden algısına ve patriyarkal güzellik söylemine karşı söylem inşa etmiş ve beden üzerindeki dayatmalara karşı mücadele temalı söylemler dile getirmiştir.

Metinde görüş bildiren Dilara Gürcü isimli aktivist ise kadın bedenine yönelik her dönem farklı ideal beden algısı dayatıldığını, bu algının moda ve medya tarafından şekillendiğini ifade etmektedir. İdeal beden bir yanılsama olduğuna vurgu yapan Gürcü, “Yanılsama olduğu gerçekliğini ve bir tahakküm biçimi olduğunu

değiştirmiyor’ diyerek özellikle kadınların bedeni üzerinde kurulan patriyarkal güzellik söylemini vurgulamıştır.

Metinde görüş bildiren Selime Büyükgöze isimli aktivist ise ideal bedenın patriyarkal otorite tarafından belirlendiğini, bu bedene ulaşamayan kadınların özsaygılarını yitirdiğini belirtmiştir. Büyükgöze tüm bu ideal beden algılarını reddederek ideal bedenın, kadının bedenini sevdiği bir ideallik olarak tahayyül etmektedir.

-Söylem analizi ile ele alınacak beşinci metin ise internet sitesine 21 Aralık 2018 tarihinde yüklenmiş olan “Kadınlar Yürüyor: Ne istiyoruz?” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin temasını 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü kapsamında düzenlenen yürüyüş eylemlerine gönderme yapılarak kadınların ne istedikleri ne talep ettikleri üzerine şekillenmiştir. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü’nün tarihinin anımsatıldığı metinde, ‘Direnen kadınlar’, ‘Kadın mücadelesi’ gibi kavramsallaştırmalar yapılmıştır. Metinde genel olarak “Kadınlar ne istiyor?” sorusuna cevap aranmış ve bu sorunun cevabı olarak “Kadınlar hak, hukuk, adalet, özgürlük istiyor, metalaştırılmamak ve bedene indirgenmemek isteniyor, eşitlik istiyor, eğitim istiyor, düşünce ve ifade özgürlüğü istiyor, var olmak istiyor” ifadesi kullanılmıştır. Bu bağlamda denebilir ki metinde kadın mücadelesinin patriyarkal otoriteye karşı talep ettiği özgürlük ve eşitliktir.

2. Semantik Yapı

Giriş, gelişme ve sonuç örgüsünden oluşan metnin dili kadınların ne istediğı üzerinden şekillenmesi dolayısıyla birinci çoğul kişi kipi üzerinden çekimlenmiştir. Metinde kadınların neden ve neye karşı mücadele ettiği ve talep ettiği tartışıldığından cümleler arasında neden sonuç ilişkisi kurulmuştur.

B. Mikro Yapı

1.Sentaktik Çözümleme

Metinde yazar, kadın mücadelesinin tarihine ışık tutarak geçmişten bugüne bu mücadelelerinin ortak zemini üzerine bir tartışma yürütmüştür. Bu bağlamda kadınların istihdam alanında geri bırakılmaları, kadınlara belli standartlarda güzellik algıları dayatılması kadınlar üzerinde tahakküm kurmak adına her dönem uygulanan yöntemlerdir. Ancak yazarın burada dikkat çektiği durum tüm bu baskılara ve dayatmalara karşı kadınların yükselttikleri itiraz sesleridir. Yazar, “Toplumsal cinsiyet, tarihsel süreçte kadınları her ne kadar geri plana itmeyi, eve kapatmayı hedeflemişse de bunu reddeden kadınların isyanıyla karşılık bulmuştur” diyerek kadınların kendilerine dayatılan algıları sorguladığını ve reddettiğine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda yazarın görüşlerinden yola çıkarak kadınların üzerlerinde kurulmak istenen iktidara mücadele içinde oldukları ifade edilebilir.

-Söylem analizi ile ele alınacak altıncı metin ise internet sitesine 26 Mart 2018 tarihinde yüklenmiş “İsyan” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metni kaleme alan yazar, ideal beden algısını şekillendiren ve dolaşıma sokan medya içeriklerini sorgulamıştır. “Akla gelmeyecek bir kusuru var, güzelliğine gölge düştü” başlıklı bir haberi örnek gösteren yazar medya metinlerinin ideal beden algısına yönelik etkisine dikkat çekerek internet sitesinde içerik üreten diğer yazarlara söz konusu bu durum hakkında farkındalık yaratma çağrısında bulunmuştur. Medyanın özellikle kadınların doğallık algısını değiştirdiğine vurgu yapan yazar kadınların medyada yer verilen ideal bedene ulaşmak için estetik operasyonlar yaptırdığını, bu nedenle herkesin fiziksel olarak giderek birbirine benzemeye başladığını, bunun da peşinden mutsuzluk ve tatminsizlik getirdiğini ifade etmiştir.

2. Semantik Yapı

Metinde yazar örnek bir haber başlığı üzerinden ideal ve standart güzellik algısını yayan medya metinlerine yönelik bir eleştiri sunmuştur. Bu konuda diğer aktivistlere farkındalık çağrısında bulunan yazar metnin yazı dilinde sorgulayıcı ifadeler kullanmıştır. Tüm kadınlara medya metinleri konusunda duyarlı olmaları çağrısında

bulunan yazar metinde kapsayıcı ve yaptığı çağrılarla mücadeleye davet edici bir dil kullanmıştır.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metinde yazar, ideal beden ölçülerinin medya metinleri aracılığıyla dolaşıma sokulduğu ve kadınların bu metinler nedeniyle kendi bedenlerine yönelik bir memnuniyetsizlik yaşadığı saptamasında bulunmuştur. Bir kadın olarak bu tür haberlerden son derece rahatsız olduğunu dile getiren yazar, medya metinleri nedeniyle insanların kendilerini sevmekten uzaklaştığına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda denebilir ki yazar medya metinleri karşısında bir farkındalık geliştirmiştir ve bu metinleri kabul etmek yerine sorgulama yolunu seçmiştir. Öte yandan yazar diğer aktivistlere de çağrıda bulunarak medya metinleri karşısında duyarlılığın artması gerektiğini, ancak bu yolla kadınların kaybettikleri özsaygılarını kazanabileceklerini belirtmiştir.

-Söylem analizi ile ele alınacak yedinci metin ise internet sitesine 14 Aralık 2018 tarihinde yüklenmiş “Kestim Kara Saçlarımı” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin yazarı, metnin başlığını şair Gülten Akın’ın aynı adlı şiirinden almıştır. Yazar, başlıktan yola çıkarak kısa saçlı olmaktan neden korktuğunun sorgulamasını yapmıştır. Yazar daha sonra “Saçları kesebilmek aydınlanmaya, kurtulmaya, dirilmeye işaret” ifadesini kullanır. Kısa saç modelini sembolleştiren yazar, kadınların kısa saçla barışmasını ise ‘devrim’ olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda yazarın ideal beden algısı etrafında kadınlara sunulan uzun saç güzellemesini reddettiğini, saçlarını kısa kestirerek aslında ona dayatılan standartlara karşı bir meydan okuma gerçekleştirdiği ifade edilebilir.

2. Semantik Yapı

Metnin girişi Gülden Akın'ın metne adını veren şiirinden bir diziyle yapılmıştır. Yazar bu dizeleri kendine ilham veren dizeler olarak tanımlamıştır. Clarissa Pinkola Estes ve Turgut Uyar'dan da alıntılar yapılan metnin edebi ve şiirsel bir anlatımı vardır.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metinde yazar, kısa saç-uzun saç üzerinden bir anlatı kurarak kadınlara dayatılan ideal güzellik algılarının bir sorgulamasını yapmıştır. 30 yaşına kadar uzun saç kullandığını belirten yazar, toplumsal yargılar nedeniyle kısa saç kullanmaktan korktuğunu ancak bir noktada bu durumla ilgili bir kırılma yaşadığını dile getirmiş ve 'Kestim kara saçlarımı' demiştir. Kısa saçın kadınlar için son derece güçlü bir simge olduğunu dile getiren yazar "Alnını, burnunu, kulaklarını ya da sivilcelerini saçları ile yasaklamaya çalışan bir kadının kısa saçla barışması belki de devrim" diyerek saç alegorisi üzerinden kadınlara dayatılan güzellik standartlarına karşı bir sorgulama yapmıştır ve kendi de uzun saçlarını kısa keserek bu algılara karşı bir mücadele başlattığını dile getirmiştir. Bu kapsamda yazarın patriyarkal güzellik söylemine karşı bir mücadele içinde olduğu ifade edilebilir.

-Söylem analizi ile ele alınacak sekizinci metin ise internet sitesine 3 Mart 2020 tarihinde yüklenmiş 'Öteki değilim' isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

"Pes ekinovarus" yani çarpık ayak sendromu yaşayan yazar, bu metinde yaşadığı sağlık sorunu nedeniyle uğradığı akran zorbalığını, bunun üzerinde bıraktığı travmaları ve kendini olduğu gibi kabul etmesinin ardından özsaygısını tekrar kazanması üzerinde durmuştur. Metnin temasını da bu bağlamda ideal beden standartlarına uymadıkları gerekçesiyle zorbalığa uğrayan insanlara "Kendini olduğun gibi kabul et, bedeninin yüzünden daha az değerli değilsin" çağrısı üzerinden şekillenmiştir.

2. Semantik Yapı

Metnin içeriğini yazarın kişisel öyküsü oluşturmuştur. Bu nedenle metnin içerisindeki cümleler birinci tekil şahıs kipiyle çekimlenmiştir. Yazar, metnin genelinde hareketin diğer savunucularına duygularını anlatmış ve bu kişisel deneyimini birilerine anlatabiliyor olmanın verdiği mutluluğunu paylaşmıştır.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Yaşadığı sağlık sorunu nedeniyle yaşadığı zorbalığı ve bunun kendisinde yarattığı travmaları anlatan yazar, kendi deneyimlerinden yola çıkarak kendini öteki hisseden herkese ‘Kendini olduğu gibi kabul et’ çağrısında bulunmuştur. Yazar, bedeninin görüntüsü nedeniyle kendini öteki hisseden herkese yönelik “Hepimiz kendi güzelliğimizin farkında olmadan yaşıyoruz. Güzelliğimiz günün modasına veya bir grup insanın güzellik algısına uymuyor diye karamsarlığa kapılıp kendimizden kaçarak mutlu olmayı, kendimiz olmayı sürekli erteliyoruz” ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda yazar, ideal güzellik ölçülerine uymadığı için zorbalığa uğrayan insanlara kendileri ile ilgili her şeyi kabul etmeleri çağrısında bulunmuştur.

-Söylem analizi ile ele alınacak dokuzuncu metin ise internet sitesine 9 Şubat 2018 tarihinde yüklenmiş olan “Türkiye’nin genç kızları ve kadınları beden imgeleri ile mücadele halinde” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Yazar metinde 35 yaşında kilo vermek amacıyla geçirdiği mide ameliyatı sonrası yaşamını yitiren bir kadın üzerinden bedeninin görünüşünden, beden imgesinden rahatsız olan kadınların durumunu ele almıştır. Yazar kadınların kadınları beden imgesini değiştirmeye iten motivasyonları tartışmış ve Türkiye özelinde bu durumun nedenlerini analiz etmiştir. Yazara göre Türkiye’de toplumsal cinsiyet kalıpları, medya, aile baskısı, akran zorbalığı, kadın erkek eşitsizliği gibi faktörler kadınların beden imgeleri konusunda olumsuz algılara kapılmasına neden olmaktadır. Yazar Beden Olumlama Hareketi’nin ise kadınların özsaygılarını tekrar kazanmalarına yardımcı olacak bir girişim olarak adlandırmıştır.

2. Semantik Yapı

Yazar metne konu olan haberi hikayeleştirerek aktarmıştır. Yazar örnek vakalar üzerinden kadınların beden imgeleriyle yaşadıkları sorunların kaynağının ne olduğunu, bunun nasıl çözüleceğini tartışmıştır. Bu kapsamda metnin dili sorgulayıcı bir dildir. Yazar bir kozmetik firmasının kadınların ve genç kızların beden imgeleri ile ilgili araştırmasının sonuçlarına yer vererek metni sosyolojik verilere de dayandırmıştır.

B. Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

Metinde yazar bir kadının, ideal beden algısına sahip olma düşüyle daha zayıf görünmek uğruna cerrahi operasyon yaptırmasına ve hayatını kaybetmesine neden olan sürecin nedenlerini sorgulamıştır. Yazar, Türkiye’de kadınların bedenlerinin nasıl gözüktüğü ile bu kadar meşgul olmalarının sebebini toplum ve medya olarak göstermektedir. Yazar metinde “Medya, akranlar veya aile tarafından beslenen, baskı oranı yüksek çevre, Türk kadınlarının beden idealleri ile ilgili olumsuz algılarına katkıda” bulunuyor demektir.

Yazar Beden Olumlama Hareketi’ni ise “Genç kızların ve kadınların özgüven kazanıp öz kabul sağlamalarına yardımcı olmayı ve erkekler ile kadınların bedenleri konusunda sahip oldukları olumsuz imgeden kurtulmalarına amaçlayan girişim” olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle yazarın Beden Olumlama Hareketi’ni dayatılan ideal beden imgesine karşı söylem alanı üretmeye imkan tanıyan bir alan olarak tanımladığı ve hareketin ideal beden algısı imgesine karşı mücadele alanı yarattığını ifade ettiği söylenebilir.

-Söylem analizi ile ele alınacak onuncu metin ise internet sitesine 27 Ocak 2019 tarihinde yüklenmiş olan “You mean a woman can open it?” isimli metindir.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Metnin başlığı adını 1950’li yıllarda yapılmış bir ketçap reklamının sloganından almıştır. Reklam sloganında bir kadının şişenin kapağını açıp açamayacağı sorusu üzerinden toplumsal cinsiyetçi rollere gönderme yapılmıştır. Yazar da bu reklam sloganı örneği üzerinden reklamlardaki kadın ve kadın bedeni imgesi üzerinden bir tartışma yürütmüştür. Metnin bağlamına göre reklam metinleri kadın bedenine yönelik ideal imgeleri yayan en kuvvetli medya metinleridir.

2. Semantik Yapı

Yazar metinde, metne konu olan reklam sloganı üzerinden medya metinlerinin kadın imgesi üzerindeki etkisi üzerine bir sorgulama yapmıştır. Bu kapsamda metnin dili sorgulayıcı ve açıklayıcı bir dildir. Metinde reklamlar ile ilgili istatistiksel verilere de yer verilerek tartışılan konu bilimsel verilere dayandırılmıştır. Buna göre reklamlarda kadınlar yüzde 60 ile nesne olarak yüzde 38,78 oranında ise cinsellik üzerinden konumlandırılmıştır.

B. Mikro Yapı

1.Sentaktik Çözümleme

Yazar metinde reklam filmlerinin kadınların beden imgesi üzerindeki etkisi üzerine bir tartışma yürütmüştür. Buna göre reklamlarda kadın imgesi ya cinsellik üzerinden ya da toplumsal cinsiyete dayalı roller üzerinden kendisine yer bulur. Yazar reklam filmlerinde kadın bedenin idealize edildiğini, reklamlarda genelde zayıf kadınların yer aldığına ya da ev işi yapan kadın imgesine sık sık yer verildiğine dikkat çekmektedir. Ancak yazar bu noktada hareketin savunucularına reklam filmleri için medya okuryazarlığı bağlamında bir farkındalık çağrısı yapmaktadır. Bu bağlamda yazar ideal beden algısı imgesinin medya metinleri tarafından yayıldığına dikkat çekmektedir ve Beden Olumlama Hareketi savunucularının da bu metinleri sorgulamalarını ve karşı bir duruş sergilemelerini istemektedir.

SONUÇ

Beden, fizyolojik varlığının yanı sıra sosyal boyutuyla sosyal bilimlerin önemli bir çalışma alanıdır. Beden, sosyal boyutuna dair yürütülen çalışmalardan yola çıkarak anlaşılacağı üzere kadın hareketlerinin, toplumsal mücadelelerin, kapitalizmin, neoliberal düzenin, politikanın en başat öznelerinden, tartışma alanlarından biridir. Beden, taşıdığı bu anlamlar nedeniyle iktidarların, toplumu denetlemek ve düzenlemek adına kullandıkları bir kontrol aracı da olmuştur. Özellikle iktidarların nüfusu ve ekonomiyi planlamak adına beden üzerindeki müdahalelerini tanımlamak için kullanılan biyopolitika uygulamaları ile beden tam bir tahakküm altındadır. Tahakküm altına alınan bedenin üzerindeki kontrolün artırılması için de tüketim toplumunun öğretileri devreye sokulur.

Tüketim toplumunda beden ekonomik bir değer olarak kodlanır, beden kontrol mekanizmalarının aksamaması adına tüketimle kuşatılır. Tüketim toplumunda toplumsal cinsiyet rolleri ve medya söylemleri aracılığıyla şekillendirilen ideal bir beden algısı yaratılır, idealin dışında kalan tüm beden tipleri dışlanır, ötekileştirilmeye maruz bırakılır, görmezden gelinir ve bireye ancak tüketirse bu ideal beden tipine sahip olacağı fikri aşılır. İdeal beden ölçüleri ise standart değildir ve her dönem farklılaşır. Bazı dönemlerde kilolu olmak ideal beden ölçüsüne sahip olmak olarak lanse edilirken, günümüzde ise zayıf beden tipi ideal olarak sunulmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da tüketim toplumunun öğretilerinin, biyopolitika uygulamalarının, ideal beden dayatmalarının çoğunlukla kadın bedeni üzerinden dolaşıma sokulmasıdır. Çünkü nüfusu planlamanın yolu kadın bedeni üzerinde kurulan tahakkümden geçmektedir, güzellik endüstrisi kadın bedeni üzerinden şekillenmiştir ve kadın bedeni arzu nesnesi olarak kodlanmıştır.

Beden üzerinden kurulan tüm bu kuşatma beraberinde itirazları ve mücadeleleri de getirmiş, özellikle kadınların eşitlik ve özgürlük taleplerini dile getirecekleri oluşumlar, toplumsal hareketler ya da aktivist hareketler gibi mücadele alanları doğmuştur. Bedene yönelik müdahaleleri içeren biyopolitika uygulamalarına dair

alışmalar yürüten Foucault da “İktidarın olduğu her yerde direnme vardır” sözüyle iktidar baskılarının direnişe imkan tanıdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda biyopolitika uygulamalarının direnişe yol açtığı doğrulanmaya çalışılmıştır.

Bu tezde, ideal beden algılarını reddeden ve idealin dışında kalan tüm beden tiplerini görünür kılmaya çalışan ve her beden tipinin değerli olduğu fikrini benimseyen Beden Olumlama Hareketi’nin “İktidarın olduğu her yerde direnme vardır” sözünden hareketle bir direniş alanı olup olmadığı sorgulanmıştır. Araştırma kapsamında nitel içerik analizi ve söylem analizi yöntemiyle hareketin Türkiye’deki savunucularının oluşturduğu metinler incelenmiş ve verilerin analizinin ardından hareketin özellikle kadınlar için kuşatılan bedenlerine yönelik bir mücadele ve direniş imkanı sunduğu, bu kapsamda bir tartışma alanı yarattığı söylenebilmektedir.

Verilerin analizinden sonra araştırmanın sorularına yönelik aranan cevaplar incelenen 10 metin ışığında şöyle olmuştur:

Beden Olumlama Hareketini’nin internet sitesinde harekete dair ne tür içerikler üretilmektedir?

- Beden Olumlama Hareketini’nin internet sitesinde blog yazıları, çeviriler, röportajlar gibi içerik türleri oluşmuştur. Blog yazısı içeriklerinin sayısı diğer türlere göre belirgin derecede fazladır. Bu da hareketin savunucularına kendi deneyimlerini, fikir ve düşüncelerini tartışma, diğer savunucularla paylaşma olanağı sağladığını göstermektedir.

İçerik üretenlerin konu edindikleri cinsiyet kimlikleri nelerdir?

-Beden Olumlama Hareketi’nin internet sitesinde oluşturulan içeriklerde kadın, erkek ve LGBT+İ cinsiyet kimlikleri konu edinmiştir. Ancak kadın cinsiyeti diğer seçeneklere göre daha sık işlenmiştir. Bunun sebebi ise ideal algılarının, bedene yönelik müdahalelerin odağında kadın bedeninin bulunmasıdır. Dolayısıyla tartışmaların odağında da kadın bedeni bulunmaktadır.

İçeriklerde ağırlıklı olarak hangi kavramlara yer verilmiştir, bu kavramların temaları nelerdir?

-İncelenen 10 metinde ağırlıklı olarak ideal beden algısı, medya söylemleri, güzellik, kilo, ince, kısa, dayatma, mücadele, hak gibi kavramlara yer verilmiştir. Hareketin savunucuları oluşturdukları içeriklerde medya söylemlerini sorgulamaktadırlar ve birtakım ideal ölçütlerin dayatılmakta olduğunu ve buna maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Kilo, ince ve kısa gibi fiziksel özellikler üzerinden tartışmalar yürüten savunucular bedene yönelik oluşturan ideal algıların fiziksel özellikler üzerinden yürütüldüğünün bilincindedirler. Metinlerde dayatılan algıları reddetdiklerini belirten savunucular, hareketi bir mücadele alanı olarak görmektedirler.

-İçeriklerde kullanılan kavramlar ile beden politikalarına karşı bir duruş sergileniyor mu?

İçeriklerde oluşturulan dayatma, maruz bırakılma gibi kavramlar savunucuların ideal beden söylemlerine yönelik belli bir bilinç düzeyinde olduklarını göstermektedir. Savunucular medya söylemleri karşısında da bir tutum geliştirmekte ve bedene yönelik medya söylemlerini eleştirmektedirler. İçeriklerde ayrıca bedeni kuşatan tüm bu ideal söylemlerine yönelik 'kendini olduğu gibi kabul etme' teması üzerinde de durulmaktadır.

-İçeriklerde üretilen kavramlar Beden Olumlama Hareketi'nin bir direniş olanağı tanıdığını gösteriyor mu?

Savunucuların oluşturdukları içeriklerde Beden Olumlama Hareketi'ni özgürlük, eşitlik, hak gibi kavramlar etrafında tartıştıkları, kendilerine dayatılan ölçüleri reddettikleri, toplumsal cinsiyet rollerini kabul etmedikleri söylenebilir. Savunucuların toplumsal cinsiyet eşitliği, hak ve özgürlük talep etmeleri, beden tiplerini görünür kılmaya çalışmaları hareketin bir direniş olanağı tanıdığını göstermektedir.

-İçeriklerde hangi kavramlara karşı, karşıt söylemler üretilmiştir?

İçeriklerde, medya söylemlerine, ideal beden algısına, ideal güzellik algısına, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik içerik ürettikleri görülmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler Beden Olumlama Hareketi'nin savunucularının içeriklerinde en çok kadın bedenini konu edindikleri, en sık ideal beden algısı söylemlerini eleştirdikleri, ideal beden algılarının en çok medya söylemleri aracılığıyla dolaşıma sokulduğunun, savunucuların belli standartlara maruz bırakıldıklarının farkında olduklarını ve bu standartları reddetdiklerini, kendilerini olduğu gibi kabul etme tutumu sergiledikleri, dayatılan standartlara ve ideal ölçülere yönelik mücadele ve direniş temalı söylemler ürettiklerini göstermektedir. Bu da bize Beden Olumlama Hareketi'nin tartışıldığı kavramlarla ve kapsadığı söylemlerle savunuculara bir direnme olanağı sunduğu analizini vermektedir. Denebilir ki bedenin kuşatıldığı ve ideal beden algısının dayatıldığı mülkiyet ve kar temelli ekonomik sistemde Beden Olumlama Hareketi söylemleriyle bu sisteme karşı mücadele alanı sunmaktadır.

İçerik analizi yöntemiyle elde edilen bu veriler ışığında tezin ortaya attığı iktidar ilişkilerinin, tüketim toplumunun, biyopolitika uygulamalarının beden üzerinde tahakküm kurduğu, Beden Olumlama Hareketi'nin ilkeleriyle ve amaçlarıyla kurulan bu tahakküme karşıt bir ses yükselttiği ve kadın bedeninin tüm bu iktidar ilişkilerinin odağında olması nedeniyle savunucuların en çok kadın temalı içerikler ürettiği varsayımları da kanıtlanmıştır.

Tez; literatüre beden, iktidar ve biyopolitika temalı çalışmaların güncel bir oluşum üzerinden incelenmesi konusunda katkıda bulunmuştur. Literatürdeki biyopolitika temalı çalışmalarda biyopolitika uygulamalarının aynı zamanda bir direniş imkanı yarattığı gözardı edilmektedir. Tez, Türkiye'de Beden Olumlama Hareketi'nin tartışıldığı kavramların mücadele ve direniş temalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Beden Olumlama Hareketi, şişmanlığı övdüğü, kapitalizme eklemlendiği ve markaların bir aracı haline geldiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ancak analiz edilen metinlerde savunucuların Beden Olumlama Hareketi'ne yöneltilecek eleştirilere değinmedikleri, bu eleştirilere cevap niteliği taşıyan içerikler üretmedikleri görülmüştür.

Analiz edilen içeriklerde genellikle kadın cinsiyeti konu edinmiştir. Bu veri bize hareketin savunucularının LGBT+İ ve erkek bireyleri söylem alanlarına sıklıkla taşımadıklarını göstermektedir. Ancak, Beden Olumlama Hareketi, “bedeni yüzünden zorbalığa maruz kalan herkesi kapsamaktadır” ilkesine ve amacına dayanmaktadır. Savunucuların, daha kapsayıcı ve geniş temalı söylemler üretmesi gerekmektedir.

İncelenen içeriklerin kapsayıcı olmaması ve harekete dair eleştirilen içeriklere yanıt taşınamasına rağmen Beden Olumlama Hareketi, bedeni kuşatan, bedeni ticari bir meta haline getiren, ideal beden algılarını dayatan, idealin dışında kalan beden tiplerini görmezden gelen mülkiyet ve kar temelli ekonomik sisteme karşı yükselen bir ses olması nedeniyle dikkate değer bir harekettir.

KAYNAKÇA

- Ayça Ö., Hasan, A.: Cinsiyetli Us: Yunanlılardan Aydınlanma Mirasına, **Toplumbilim**, 2009.
- Agamben, G.: **Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Baştürk, E.: Biyopolitika ve Savaşım: Foucault ve Agamben Arasındaki Ayrımın Kavramsal İçeriği. **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 2017.
- Baudrillard, J.: **Tüketim Toplumu**, Çev: Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Berger, J.: **Görme Biçimleri**, Çev: Yurdanur Salman, İstanbul, Metis Yayınları, 2019.
- Binark, M.: **Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntemleri**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Binark, M. ve Löker, K.: **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2011.
- Bingöl, O.: **Bedenin Sosyolojisi; Nasıl? Niçin. Mavi Atlas**, 2017.
- Bourdieu, P.: **Ayrım-Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**, Çev: Derya Fırat, İstanbul, Heretik Yayıncılık, 2017.
- Cooper, C.: **What's Fat Activism?** University of Limerick Department of Sociology Working Paper Series, 2008.
- Coward, R.: **Kadınlık Arzuları**, Çev: Alev Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1989.

- Cwynar-Horta, J.: The Commodification of the Body Positive Movement on Instagram. **Stream: Interdisciplinary Journal of Communication**, 2016.
- Çomu, T. ve Halaiqa, İ.: Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri. M. Binark içinde, **Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Demez, G.: Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus, **Toplumbilim**, 2009.
- Descartes, R.: **Metafizik Üzerine Düşünceler**, Çev:Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Eco, U.: Güzelliğin Tarihi, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul, 2006.
- Elciyar, K.: Sosyal Medya ve Kadının Bedensel Tatmini. H. Kuruoğlu, & K. Töre Özsel içinde, **Medya ve Beden**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2018.
- Erdoğan, D.: **Foucault ve Beden**, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Kadın ve Cinsiyet Çalışmaları, 2014.
- Erzurum, F.: **Televizyon Ana Haberlerinde Kadınların Temsil Biçimleri/Kadınların Temsilleri**, H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Editörler), Ankara: Detay Yayıncılık, 2014.
- Fidan, B.: **Ezgi Epifani ile Beden Olumlama Üzerine Bir Söyleşi**, (Çevrimiçi) <https://www.tuicakademi.org/48649-2/> Erişim tarihi: 19.11.2021.
- Foucault, M.: **Power**, (D. J. Faubion, Dü., & R. Hurley, Çev.) New York: The New Press., 2001.
- Foucault, M.: **İktidarın Gözü**, Çev: Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2007.
- Foucault, M.: Tımarhaneler, Cinsellik, Hapishaneler, Çev:Işık Ergüden **İktidarın Gözü** içinde, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007.

- Foucault, M.: **Cinselliğin Tarihi**, Çev: Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Foucault, M.: **Hapishanenin Doğuşu**, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, 1992, İstanbul, İmge Kitabevi, 1992.
- Foucault, M.: **Özne ve İktidar**, Çev: Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Güllüoğlu, Ö.: **İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri Yazılı Metin Çözümleme**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2012.
- Güngör, N.: **İletişim: Kuramlar-Yaklaşımlar**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2016.
- Gürcü, D.: **Bedeninle barışmak devrim olunca: Beden Olumlama Hareketi**, (Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/yazarlar/dilargurcu/bedeninle-barismak-devrim-olunca-beden-olumlama-hareketi>, Erişim tarihi: 15.11.2021
- Goffman, E.: **Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu**, Çev: Barış Cezar, İstanbul, Metis Yayınları, 2016.
- Gulmammadz a U.: **Sosyal Medyada Gözlemci Etkisi İle Benlik Sunumu Arasındaki İlişki**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Bilişim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Hardt, M. ve Negri, A.: **İmparatorluk**, Çev: Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2002.
- Işık, İ. E.: **Beden ve Toplum Teorisi, Öznenin Sosyolojisinden Bedenin Sosyolojisine, Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, 1998.
- Işık, S.: **Foucault'da İktidar, Özgürlük ve Direniş, EKEV Akademi Dergisi**, 2012.
- İlgar, S. Ç. ve İlgar, M.: **Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Programları Kullanılması, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2014.

- İnceoğlu, Y. ve Kar, A.: Yeni Güzellik İkonları: İnsan Bedenin Özgürlüğü mü, Mahkumiyeti mi? **Kadın ve Bedeni** içinde, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Köse, H.: Tüketim Toplumunda Bir “Sosyal Beden” Kurgusu Olarak Kadın, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, 2011.
- Kayış, E.: **Beden Olumlama Hareketi**, (Çevrimiçi) www.catlakzemin.com: <https://catlakzemin.com/beden-olumlama-hareketi/> Erişim tarihi:13.11.2021
- Keskin, F. K.: **Beden Olumlama Hareketi'nin Türkiye Temsilcilerinden Berrak Tuna'yla Söyleşi: Görünüşünüz değerinizi belirleyemez**, (Çevrimiçi) <https://petrolis.org.tr/kadindergisi/sayi59/bedenolumlama.htm> Erişim tarihi: 16.11.2021
- Kılıç, S.: **Örnekleme Yöntemleri**, Journal of Mood Disorders, 2013.
- Lemke, T.: **Biyopolitika**, Çev: Utku Özmkas, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- Levi, E.: Tüketim Kültürü Bağlamında Dayatılmış Güzellik: Reklamda Kusursuz Kadın Model Kullanımının Satın Alma Niyeti Üzerindeki Rolü, Doktora Tezi, 2014.
- Binark M. ve Gencel B.M.: **Eleştirel Medya Okuryazarlığı**, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık, 2000.
- Nancy Etcoff, S. O.: **The Real Truth About Beauty: A Global Report” Findings of the Global Study on Women, Beauty and Well-Being**, 2004
- Nazlı, A.: Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden, **Toplumbilim**, 2009.

- Otis, H. N.: Tess Holliday's Queering of Body-Positive Activism: Disrupting Fatphobic Logics of Health and Resignifying Fat As Fit, **Women's Studies in Communication**, 2020.
- Özen, A. ve Aslan, H.: Cinsiyetli Us: Yunanlılardan Aydınlanma Mirasına, **Toplumbilim**, 2009.
- Özmkas, U.: **Biyopolitika: İktidar ve Direniş**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.
- Soydemir, B.: **O 'İdeal' Beden Öldü Yaşasın Beden Olumlama**, (Çevrimiçi), <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/o-ideal-beden-oldu-yasasin-beden-olumlama-40567646> Erişim tarihi: 19.11.2021
- Spinoza, B.: **Törebilim**, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul, 1996.
- Sözen, E.: **Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç, ve Refleksivite**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A.: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Töreci, B.: **Hayır, Obeziteyi Övmüyoruz!** (Çevrimiçi) <https://bedenolumlama.wordpress.com/2018/03/21/hayir-obeziyeti-ovmuyoruz/> Erişim tarihi: 18.11.2021.
- Timuçin, A.: Merlau Ponty'de Bedenin Anlamı, **Bilim ve Gelecek Dergisi**, (Çevrimiçi) <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2013/10/01/merleau-pontyde-bedenin-anlami/> Erişim Tarihi: 07.08.2021

- Türkileri, N.: Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenlerine İlişkin Algılar, Duygusal Tepkiler ve Baş Etme Yöntemleri ile Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkiler, **Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2012.
- Van Dijk, T.: **Critical Discourse Analysis, The Handbook of Discourse Analysis** (Ed: Deborah Schifffrin, Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton), Blakwell Publishers, Oxford, 2003.
- Yıldız, A. C.: **Yeni Toplumsal Hareketler ve İktidar İlişkileri Bağlamında Beden Olumlama Hareketi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Timisi, N.: **Medyada Cinsiyetçilik**, Ankara, 1997.
- Turner, B.S.: **The Body&Society**, Sage Publication, 2008.
- 2021 **İnternet:** <https://thebodypositive.org/our-work/> Erişim tarihi: 19.11.2021
- 2021 **İnternet:** <https://bedenolumlama.wordpress.com/hakkinda/> Erişim tarihi: 13.11.2021
- 2021 **İnternet:** *Why naafa?*. <https://naafa.org/> adresinden alındı Erişim tarihi: 19.11.2021

ÖZGEÇMİŞ

Dilan AYIRKAN 1993 yılında Kars'ta doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun oldu. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yeni Medya ve İletişim Yönetimi bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Yeni Medya Çalışmaları IV. Ulusal Kongre'de "Enformasyon Çağının Dezenformasyon Çağına Dönüşümü: Suriyeli Mültecilerin Yeni Medyada Temsili" konulu bildirisini sundu.

Ayırkan, akademik eğitiminin yanı sıra basın kuruluşlarında da muhabir ve editör görevlerini de sürdürdü.